

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**KOMPARACE PŘIPRAVENOSTI EKONOMIK
TURECKA A CHORVATSKA
NA VSTUP DO EVROPSKÉ UNIE**

Jan Šlapal

Vedoucí práce: PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně, uvedl v ní všechny zdroje a literaturu, s nimiž jsem pracoval a v textu řádně vyznačil jejich použití.

Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 19. května 2011

Jan Šlapal

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval PhDr. Irah Kučerové, Ph.D. za její podporu při psaní diplomové práce, za odborná doporučení a připomínky k obsahové i formální stránce práce.

Bibliografický záznam

Šlapal, Jan *Komparace připravenosti ekonomik Turecka a Chorvatska na vstup do Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. 2011, s. 77. Vedoucí diplomové práce PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.

Anotace

Evropská unie je po východním rozšíření v letech 2004 a 2007 na prahu další rozšiřovací vlny. Prvními zeměmi, které získaly oficiální kandidátský status, jsou Turecko a Chorvatsko. Turecko je nejdéle čekajícím uchazečem na přijetí do unijních struktur, Chorvatsko je současným nejžhavějším kandidátem na vstup. Diplomová práce „Komparace připravenosti ekonomik Turecka a Chorvatska na vstup do Evropské unie.“ se věnuje porovnání ekonomické připravenosti těchto dvou zemí na unijní vstup a věnuje se také přínosům a negativům možného začlenění. Cílem této práce je zodpovězení otázky, zda je použitelná spíše teorie neorealismu, či neofunkcionalismu pro vysvětlení přístupového procesu Turecka a Chorvatska. Evropská integrace překonala v minulosti mnohé překážky, dosáhla zásadních výsledků a díky její účinnosti se podařilo rozšířit oblast míru, stability a prosperity napříč kontinentem. V pořadí již šestá vlna rozšíření představuje nesnadný cíl, ale také velkou výzvu, která by opět přepsala mapu Evropské unie a rozšířila by pole její působnosti do oblasti Malé Asie a západního Balkánu.

Klíčová slova

Evropská unie, Turecko, Chorvatsko, rozšíření, integrace, ekonomika, mezinárodní vztahy, neorealismus, neofunkcionalismus

Abstract

After the Eastern enlargement in the year 2004 and 2007 the European Union is on the threshold of another expansion. Turkey and Croatia are the first countries that received the official candidate status. Turkey is the longest waiting contender for the adoption into the

European Union structures; Croatia is the most anticipated candidate to receive the membership. The thesis „Comparison of preparedness of economies of Turkey and Croatia to join the European Union. “ aims to compare the economic preparedness of these two countries for European Union full membership and also detects the cons and pros of possible integration. The goal of this thesis is to answer the question whether it is the theory of neo-realism or the theory of neo-functionalism that explains the current accession process of Turkey and Croatia to the European Union. In the past the European integration has overcome many obstacles, has achieved many substantial results and due to its effectiveness has managed to extend the territory of peace, stability and prosperity across the continent. The coming sixth wave of enlargement has a difficult goal but it is also a great challenge that can change again the map of European Union and extend its operation and influence into Asia Minor and the western Balkans.

Keywords

European Union, Turkey, Croatia, enlargement, integration, economy, international relations, neo-realism, neo-functionalism

Seznam použitých zkratek

AKP	(<i>Adalet ve Kalkinma Partisi</i>), Strana spravedlnosti a rozvoje (Turecko)
CRO	(<i>Croatia</i>) Chorvatsko
EFTA	(<i>European Free Trade Association</i>), Evropské sdružení volného obchodu
EHS	Evropské hospodářské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	(<i>European Union</i>), Evropská unie
EUR	Euro, měna eurozóny
HDP	Hrubý domácí produkt
HDZ	(<i>Hrvatska demokratska zajednica</i>), Chorvatské demokratické společenství
ICTY	(<i>International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia</i>) Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
OSN	Organizace spojených národů
PPS	(<i>Purchasing Power Standard</i>), Parita kupní síly
SAA	(<i>Stabilisation and Association Agreement</i>) Stabilizační a asociační dohoda
SAP	(<i>The Stabilisation and Association Process</i>) Stabilizační a asociační proces
SDP	(<i>Socijaldemokratska partija</i>), Sociální demokratická strana (Chorvatska)
TLR	Turecká lira
TUR	(<i>Turkey</i>) Turecko
USA	(<i>United States of America</i>), Spojené státy americké
USD	americký dolar, měna Spojených států amerických
YTL	nová turecká lira

OBSAH:

0	Úvod	1
1	Ekonomická analýza Turecka a Chorvatska.....	8
1.1	Ekonomický kontext přístupu obou zemí.....	8
1.1.1.	Vývoj ekonomiky Turecka do vytvoření celní unie	8
1.1.2.	Turecko a evropská integrace	10
1.1.3.	Vývoj ekonomiky Chorvatska do začátku spolupráce s Evropskou unií	11
1.1.4.	Chorvatsko a evropská integrace	13
1.1.5.	Shrnutí ekonomické kontextu obou zemí	15
1.2	Komparace klíčových ekonomických indikátorů	17
1.2.1.	Reálný růst HDP	18
1.2.2.	HDP v paritě kupní síly (PPS).....	22
1.2.3.	Celkové výše HDP	26
1.2.4.	Inflace	27
1.2.5.	Analýza a očekávaný vývoj ekonomických ukazatelů.....	28
1.3.	Obchodní vztahy Turecka a Chorvatska vzhledem k Evropské unii.....	31
1.4.	Přímé zahraniční investice.....	36
1.5.	Ekonomické sektory Chorvatska a Turecka	40
2.	Ekonomický přínos přístupu pro Evropskou unii i pro uchazečské státy.....	43
2.1	Makroekonomické důsledky rozšíření Evropské unie o Turecko a Chorvatsko	44
2.2	Důsledky rozšíření pro ekonomické sektory	49
2.3	Důsledky rozšíření pro trh práce	51
3.	Teorie mezinárodních vztahů	57
3.1	Neekonomické aspekty negativně ovlivňující přístup obou zemí do EU.....	57
3.2	Teorie neofunkcionalismu	61
3.3	Teorie neorealismu	62
3.4	Aplikace teorií neorealismu a neofunkcionalismu na výsledky ekonomických analýz a neekonomických aspektů.....	64

Závěr.....	73
Summary.....	78
Použité zdroje	80

ÚVOD

Evropská unie je založena na souboru sdílených hodnot a zásad a také na předpokladu, že se jejím členem může stát kterýkoliv evropský stát, který tyto hodnoty a zásady respektuje a dále posiluje. Rozšiřování Evropské unie proto bylo v minulosti klíčovou transformační silou, která inspirovala demokratické změny a ekonomickou liberalizaci v těch zemích, které o vstup usilovaly a nakonec ho také dosáhly. Jedním ze základních kamenů tzv. měkké síly Evropské unie tak je rozšiřovat oblast míru, stability a prosperity napříč kontinentem.

Úspěchy této praxe můžeme vidět již od samého počátku, přičemž integrační vlny postupně Evropu propojily v celé řadě klíčových oblastí. Válkou zdecimovaná Evropa se postavila na nohy díky šestici zemí, v jíž čele stál tandem dvou historicky tradičně zneprátelených národů Francie a Německa. Perspektiva rozšíření, spolu s hospodářskou a politickou prosperitou, hrály důležitou roli při rozšíření Evropské unie o středomořské státy Řecko, Španělsko a Portugalsko, čímž se je povedlo přivést na cestu demokracie a evropské spolupráce po dekadách vlád autoritářských režimů. Během posledních dvou rozšíření v letech 2004 a 2007 se Evropská unie rozrostla mimo jiné také o nové členy ze střední a východní Evropy, kteří za sebou měly komplikovanou minulost v rámci komunistického bloku.

Evropská integrace překonala v minulosti mnohé překážky a dosáhla výsledků, kterých by myšlenkoví otcové zakladatelé nejspíš jen těžko dohlédli. Nyní je však před Evropskou unií v pořadí již šesté rozšíření, které by jí otevřelo cestu do nových regionů, což představuje, i při vědomí nesnadnosti tohoto cíle, neopakovatelnou a lákavou výzvu. Platí to především v případě rozšíření do oblasti Malé Asie, kde se rozkládá většina území kandidátské země Turecka. Druhým regionem je západní Balkán, na němž se nachází další tři potencionálně kandidátské státy. Jedná se tedy o nové oblasti, v nichž Evropská unie zatím nemá žádné členy a jejichž přidružení není snadnou záležitostí. Zřejmě až čas ukáže, jak obtížná je vlastně cesta, kterou se Evropská unie v rámci tohoto rozšíření vydala.

Aktuálně má status oficiální kandidátské země pět států, z nichž prvními držiteli tohoto privilegia se staly Turecko a Chorvatsko. Dále sem řadíme také Makedonii, Černou Horu a Island. V této práci se budeme věnovat právě těmto dvěma zemím. První je nejdéle čekající uchazeč na přijetí do unijních struktur – Turecko, druhou pak nejžhavější kandidát na vstup – Chorvatsko. Obě tyto země mají pro Evropskou unii strategický význam a jejich

přístup by znamenal další velký pokrok v rozšiřování evropského prostoru a jeho vlivu. Díky čilé ekonomické i politické spolupráci s Evropskou unií je možné říci, že jak Turecko, tak i Chorvatsko se do unijního dění aktivně zapojují již nyní, byť jsou formálně stále mimo něj.

Turecko je tradiční spojenec Západu, dlouholetý člen Severoatlantické aliance a strategicky významná země ležící na evropském a především pak z větší části na asijském kontinentu. Tato rozlehlá a lidnatá země skýtá díky své geografické poloze i charakteru řadu důvodů, proč je unijní členství pro obě dvě strany zajímavé. Mohl by tak vzniknout především pomyslný most do v současnosti neklidné oblasti Blízkého východu. Úspěšná integrace, při níž by se tamními vládám a obyvatelstvu předvedly výhody posilování demokracie, by pro tento region mohla být zásadním zlomovým bodem. Otevřela by se také cesta k novým a bohatým trhům Blízkého východu, a v neposlední řadě by se integrací mohla posílit energetická bezpečnost starého kontinentu, která je nyní vystavena řadě rizik a je pro budoucnost Evropy velmi důležitá.

Přistoupení Chorvatska by otevřelo cestu k integraci dalším balkánským zemím, které jsou nyní již v předzávěru evropské integrace, tedy Makedonii, Bosně a Hercegovině, Srbsku, Albánii a po plném uznání i Kosovu. Oblast západního Balkánu je po staletí výbušnou oblastí a po rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie zde vypukl nejkrvavější válečný konflikt v Evropě po druhé světové válce. Je na místě se domnívat, že by integrační proces mohl být do budoucna určitou zárukou proti možným válkám v tomto regionu. Jak se při předchozích rozšiřovacích vlnách ukázalo, efektivní nástroje jako je demokratizace, ochrana občanů, právní harmonizace a ekonomická propojenost, jsou právě proti tomuto nebezpečí ideálním receptem. Jihovýchod Evropy je v dnešní době jedinou velkou oblastí, která je obklopena členskými zeměmi, ale stále je mimo unijní rámec.

Je nutno připustit, že námi komparované země jsou v celé řadě ohledů poměrně odlišné. Ať se jedná o politickou charakteristiku, náboženské vyznání, strukturu průmyslu, historii, kulturu, či etnicitu. Domníváme se však, že Turecko a Chorvatsko mají určité charakteristiky, pro něž je vhodné tyto dva státy porovnat a které uvádíme v následujícím odstavci.

Turecko i Chorvatsko jsou kandidátské země, s nimiž byly oficiální rozhovory započaty ve stejnou dobu. Jedná se o země, jež jsou ekonomicky srovnatelné s některými již integrovanými členy Evropské unie, jako například s Bulharskem a Rumunskem. Tento fakt můžeme vidět na srovnatelné výši HDP a od něho odvozených indikátorů, či inflaci. Dalším

ukazatelem je jejich strategická důležitost. Obě země by v případě členství mohly, díky své geografické poloze, rozšířit působnost Evropské unie v nových prostorech. Důležité jsou také ekonomické faktory - možnost dosažení na nové trhy, začlenění dynamických regionů, a také oblastí s nižší cenou pracovní síly. V případě námi porovnávaných zemí se jedná o státy, které mají v dílčích ohledech obdobný historický vývoj, prošly si obdobím obnovy po válečných konfliktech a shodou okolností se přiblížily ke členství ve stejné době. V neposlední řadě za sebou mají také historickou etapu, kdy u nich byly u moci nedemokratické režimy. Právě integrace do Evropské unie a s ní spojené zavedení atributů jako jsou funkční demokratické instituce, vláda práva, či ekonomická propojenost, by mohla být pojistkou, že se do budoucna nepříhodí opakování tohoto scénáře.

Definice problému a položení výzkumné otázky:

Integrace Turecka a Chorvatska do struktur Evropské Unie probíhá již řadu let a stále nebyla úspěšně završena. Dle aktuálního vývoje je možné předvídat, že Chorvatsko se stane členskou zemí v blízké době, zatímco Turecko bude pravděpodobně ještě jistý čas setrvávat v pozici kandidátské země a můžeme se domnívat, že úspěšné završení jeho kandidatury není otázkou nejbližších let.

Ekonomiky obou zkoumaných států jsou v současné době (měřeno z hlediska hrubého domácího produktu na obyvatele), dle několika různých institucí (např. Mezinárodní měnový fond, Světová banka) na srovnatelné úrovni jako Bulharsko, či Rumunsko, tedy země naposledy přistoupení do struktur Evropské unie.

Navzdory srovnatelným výsledkům, co se ekonomické připravenosti týče, jsou Turecko a Chorvatsko stále pouze kandidátskými zeměmi. Naopak některé země, jejichž ekonomická kondice je nižší, stejně tak jako jejich ekonomický potenciál, jsou již integrovanými členy. Podle některých názorů by také ekonomický argument mohl mít rozhodující váhu v rozhodování o tom, jestli země, které požádaly o unijní členství, splňují oficiální přístupová kritéria.¹ Dle dalšího názoru by Evropská unie, jelikož není vojenskou silou a má nedostatek společné zahraniční a bezpečnostní politiky, měla využívat své

¹ Mooij, R.A.; *Turkish Delight Does Turkey's accession to the EU bring economic benefits?* [online] ; str. 3. [cit.21.4.2011]. Dostupné z: < <http://www.esiweb.org/pdf/turkeynetherlands/CPB%20Turkish%20Delight%20-%20econ%20and%20migration%20implications%20Turkey.pdf>>

ekonomické síly v globální ekonomice, což je síla uznávaná a akceptovaná.² Proto by měla, v zájmu ekonomického růstu a prosperity, integrovat země, které ekonomickou dynamiku i potenciál mají.

Hlavní výzkumná otázka této naší práce je: je použitelná spíše teorie neorealismu, či neofunkcionalismu pro vysvětlení přístupového procesu Turecka a Chorvatska? Je to neorealismus, jehož hlavním zájmem je zajištění bezpečnosti? Anebo je příhodnější neofunkcionalismus, který upřednostňuje integraci, která přinese prospěch odvíjející se od spolupráce v hospodářské oblasti? Podotázkou pak je: proč jsou ekonomické faktory upozaděny na úkor jiných aspektů?

Hypotéza:

Při rozšiřování Evropské unie v minulosti byl kladen důraz na splnění řady přístupových kritérií, které musely kandidátské země splnit, aby se mohly stát právoplatnými členy. Zformalizování těchto kritérií přineslo až jednání Evropské rady 22.6. 1993 v Kodani, kde byla přijata institucionalizovaná tzv. Kodaňská kritéria. Tato kritéria byla potvrzena i na zasedání Evropské rady v Madridu v prosinci 1995, kde byla doplněna o podmínku převzetí legislativy Evropské unie, tedy o komunitární právo (*acquis communautaire*).

Kodaňská kritéria mají tři hlavní kritéria: politická, hospodářská a zavádění *acquis communautaire*. Politická kritéria obsahují podmínku stabilních institucí garantujících demokracii, právní stát, ochranu lidských práv a respektování menšin. Hospodářská kritéria zahrnují oblast fungujícího tržního hospodářství a schopnost konkurovat v tržním prostředí vnitřního trhu Evropské unie. Zavádění komunitárního práva přináší sjednocení práv jednotlivých zemí s právem unijním, tedy zajištění věrnosti politickým, hospodářským a měnovým cílům Unie.³

Nicméně při každé rozšiřovací vlně v minulosti byla trošku odlišná motivace pro přijetí té či oné země, či rovnou celého spolku zemí.⁴ Založení Evropského hospodářského společenství a první rozšíření, mělo kromě mírové spolupráce dvou historicky zneprátelených

² Ginsberg, R.H.; *The European Union in International Politics: Baptism by fire.*; Oxford; Rowman and Littlefield; 2001. ISBN 0-7425-0022-5

³ Evropská komise. *Evropská unie v České republice.* [online] c2008 [cit. 26. 4. 2011] Dostupné z <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_182_cs.htm>

⁴ O'Donnell, R.; *Europe-the Irish Experience: The new Ireland in the New Europe*; Institute of European Affairs; Dublin; 2000; str. 3

národů Německa a Francie, jasnou motivaci v jednotném trhu, tedy rozhodovaly zde výrazně také ekonomické faktory.⁵ Při prvním rozšíření o Británii, Dánsko a Irsko převažovala motivace ekonomická, jelikož prvně dvě jmenované země patřily mezi rozvinuté členy Evropského sdružení volného obchodu (EFTA – European Free Trade Association) a Irsko sice nebylo bohaté, ale náleželo do britského ekonomického regionu.⁶ S pokračováním studené války byly naopak důležité bezpečnostní faktory, jako motivace pro rozšiřování Unie, což můžeme vidět v případě dvou rozšiřovacích vln o Řecko, Španělsko a Portugalsko⁷. V tomto případě se jednalo o země, kde po pádu autoritativních režimů nastoupily levicové vlády a hrozil příklon k zemím sovětského bloku.⁸ Evropa zde stála o rychlou demokratizaci a funkční trh,⁹ aby tak byla posílena její bezpečnost a především řádné zabezpečení unijních hranic.

Tato práce vychází z hypotézy, že Evropská unie v případě Turecka a Chorvatska neklade tak silný důraz na ekonomické faktory, a proto nebyl do dnešních dnů dokončen jejich přístupový proces a tyto dvě země se nestaly členy Evropské unie. Jinými slovy vycházíme z domněnky, že v případě přístupu Turecka a Chorvatska do Evropské unie hrají významnější roli faktory neekonomické. To nás dále vede k otázce, která z teorií evropské integrace by byla pro současnou přístupovou politiku Evropské unie lépe využitelná. Vzhledem k výše uvedenému, staví tato práce na předpokladu, že teorie neofunkcionalismu není pro proces rozšiřování o Chorvatsko a Turecko dostačující, a proto je třeba hledat vysvětlení některých kroků Evropské unie v teorii neorealismu.

Neofunkcionalismus připouští důležitost možnosti rozvoje integrace na základě ekonomických interakcí mezi aktéry. Dle této teorie je integrace pro tyto aktéry klíčem k získání konkrétních benefitů a hmatatelně pozitivních výsledků, a to zejména v hospodářské oblasti. Ve svých pracích tak neofunkcionalisté hledají především důkazy pro své tvrzení, že integrace se rovná prospěchu ve všech oblastech. *Neorealismus* oproti tomu akcentuje zájmy jednotlivých států, jejichž primárním cílem je zajištění vlastní bezpečnosti a prosazení se v mezinárodních vztazích.

⁵ Moravcsik, A.; *Europe without illusions*; Záhř 2002; str. 2

⁶ O'Donnell, R.; *Europe-the Irish Experience: The new Ireland in the New Europe*; Institute of European Affairs; Dublin; 2000; str. 3

⁷ Španělsko a Portugalsko vstoupilo do Evropské unie 1. ledna 1986

⁸ Noordzij, T.; *EU Enlargements during and after the Cold War*; Groningen; 2010, str. 25

⁹ Giamouridis, A.; *Only through Enlargement: The New European Myth?*; *European Foreign Affairs Review* 12; 2007; str. 2

Ačkoliv Turecko podalo svou přihlášku na vstup do Evropského hospodářského společenství již v roce 1959, nebylo v době formulování teorií neofunkcionalismu a neorealismu v kontextu evropské integrace uvažováno o možném zapojení jeho a Chorvatska do procesu evropské integrace. Nicméně se v této práci pokusíme obě tyto teorie aplikovat na tyto dva konkrétní integrační případy. Hlavní přínos této práce proto vidíme v poskytnutí v literatuře netradičního pohledu na komparaci dvou zemí, kterým se přímého porovnání zatím příliš nedostává. Tato práce také přispěje k doplnění již existujícího výzkumu evropské integrace, při němž jsou aplikovány teorie neorealismu a neofunkcionalismu na vybrané případové studie.

Metodologie:

Při práci použijeme empiricko-analytický přístup. Empirie v podobě deskripce vývoje stavu dvou ekonomik - Turecka a Chorvatska – bude použita k analýze a formulaci výpovědi o ekonomickém stavu obou kandidátských zemí. Jak již bylo řečeno, budeme porovnávat ekonomické parametry obou zemí a důležitá bude také analýza struktur obou zmíněných ekonomik. Tato analýza je pro nás důležitá proto, abychom porovnáváním ukázali na připravenost ekonomik Turecka a Chorvatska a tím tak poukázali na domněnku, že důvody pro jejich nepřijetí do Evropské unie nebyly ekonomické, ale politické - bezpečnostní. Budeme používat komparativní-historickou metodu, neboť budeme srovnávat obě ekonomiky pohledem do minulosti.

Fundamentálním zdrojem pro komparativní analýzu vývoje přístupových jednání pro nás budou výroční zprávy Evropské komise o pokroku těchto dvou kandidátských zemí při snaze o vstup do Evropské unie. Dále budeme využívat také dalších zdrojů, především odborných článků, které se zabývají ekonomickou situací Turecka a Chorvatska v souvislosti s evropskou integrací. Budeme také využívat data ze statistických úřadů daných zemí tedy Turkstatu a Crostatu, stejně jako ze statistického úřadu Evropské komise Eurostatu.

Hlavním zdrojem pro tuto práci budou dokumenty Evropské unie, které vydaly různé evropské instituce, především pak Evropská komise, ve vztahu k oběma zemím. Pomocí těchto dokumentů se pokusíme odpovědět na výše formulované otázky.

Tato diplomová práce se skládá ze tří částí. V první části nejdříve nastíníme, jakým procesem prošlo hospodářství Turecka a Chorvatska během historického vývoje, čím bylo ovlivněno a jakou cestou tedy dospělo až k oficiálním vstupním rozhovorům. Poté budeme porovnávat některé důležité ekonomické indikátory obou námi sledovaných zemí a pro ilustraci do této komparace zahrneme také nejnověji přistoupivší země, Bulharsko a Rumunsko. Toto srovnání nám ukáže, že ekonomiky Turecka a Chorvatska jsou srovnatelné s nejmladšími unijními členy. Dále pak porovnáme míru obchodních vztahů obou zemí vůči Evropské unii, míru přímých zahraničních investic a také ekonomické sektory obou zemí. Tyto poznatky nám potvrdí naši hypotézu, že v případě Turecka a Chorvatska neklade Evropská unie tak silný důraz na ekonomické faktory a proto nebyl do dnešních dnů dokončen jejich přístupový proces a tyto dvě země se nestaly členy Evropské unie. Budeme také chtít potvrdit, že v přístupu těchto dvou zemí hrají důležitější roli faktory neekonomické.

V prostřední části se zaměříme na důsledky, které by přistoupení Turecka a Chorvatska představovalo pro Evropskou unii, i pro země samotné. Tento náhled je důležitý proto, abychom poukázali na ekonomický přínos, ale také na možná případná rizika, které by jejich integrace přinesla. Budeme vycházet z poznatků, které jsme získali o důležitých ekonomických indikátorech námi sledovaných zemí, čímž navážeme na první kapitolu naší práce.

Závěrečná část bude navazovat na obě předchozí kapitoly. Nejdříve se seznámíme s teoriemi neorealismu a neofunkcionalismu. Budeme čerpat z poznatků, které získáme z komparací námi sledovaných ekonomik v první části naší práce a také použijeme závěry z druhé kapitoly, která nás seznámí s ekonomickými přínosy případného vstupu Turecka a Chorvatska do Evropské unie. Na těchto podkladech pak zodpovíme hlavní výzkumnou otázku naší diplomové práce, že pro vysvětlení přístupového procesu Chorvatska a Turecka je použitelná spíše teorie neorealismu než neofunkcionalismu.

1. EKONOMICKÁ ANALÝZA TURECKA A CHORVATSKA

1.1. Ekonomický kontext přístupu obou zemí:

Ještě než se začneme věnovat rozboru klíčových ekonomických indikátorů, pokusíme se nastínit, jak se obě země formovaly v historickém kontextu a jak se v duchu událostí vyvíjely také jejich ekonomiky a jejich vztahy a přístupy vůči Evropské unii. Tento přehled nám umožní, abychom lépe pochopili souvislosti a důvody dnešního stavu obou sledovaných ekonomik, neboť ten vychází z historického kontextu. Sledované období bude od konce první světové války do doby získání oficiálního kandidátského statusu obou zemí na vstup do Evropské unie v roce 2004.

Období pro první světové válce, která překreslila mapu tehdejšího světa je pro dnešní Turecko i Chorvatsko klíčové. Prohry Osmanské říše a Rakouska-Uherska znamenaly vznik řady nových států a nový mocenský pořádek. Turecko vzniklo na ruinách dříve obávaného sultanátu, jehož hranice sahaly až hluboko do Evropy. Tato republika již nemohla disponovat někdejším dominantním regionálním postavením, neboť na základě poválečných konferencí přišla o poslední zbytky svých panství o něž v minulosti opírala svojí moc a hospodářství. Na základě myšlenek o státu složeném z jihoslovanských národů, se Chorvatsko ocitlo v nově vzniklém Království Srbů Chorvatů a Slovinců. Tato dávná myšlenka z konce 17. století byla vedena vizí, že jihoslovanské národy se musí sjednotit v jednom státu, aby mohly čelit velkým mocnostem, které je v minulosti okupovaly.

Celá Evropa se musela, v celkově neutěšené hospodářské situaci v poválečném období, vydat cestou poválečné obnovy, přechodu z válečné ekonomiky na mírovou. Šlo o období budování hospodářství v nové epoše, kde rychlá stabilizace ekonomik byla důležitým předpokladem pro vytvoření stabilního prostředí. Naopak politická jednání a politické směřování země výrazně ovlivňovala hospodářskou situaci a orientaci ekonomik Turecka a Chorvatska.

1.1.1 Vývoj ekonomiky Turecka do vytvoření celní unie

V letech po vzniku republiky¹⁰ se válkou vyčerpaná země vydala na cestu státem ochraňované ekonomiky. Výsledkem první světové války byly v celoevropském kontextu rozsáhlé celospolečenské změny, Osmanskou říši a na ní navazující Turecko nevyjímaje. Osmanská říše jako člen poražených ústředních mocností ztratila díky výsledkům války a

¹⁰ Turecko vzniklo na základě dohod z Laussane v roce 1923

pozdějším závěrům lausannské konference všechna území mimo dnešní hranice země. Až do roku 1923 pak musela svést těžkou válku o nezávislost proti cizím okupačním vojskům v čele s Řeckem.

V roce 1923 byla vyhlášena Turecká republika, v jejímž čele stanul Mustafa Kemal, jenž později získal přízvisko Attatürk – Otec Turků. Pod jeho vládou se Turecko vydalo reformním procesem, který obrátil vývoj celé společnosti. Význam těchto reforem je v Turecku patrný dodnes. Série politických, sociálních, právních, vzdělávacích a ekonomických reforem přeměnila do té doby zkorumpovaný, zastaralý a neefektivní způsob vlády sultanátu a země se tak vydala západním směrem.

Pokud se soustředíme na ekonomické reformy, je nutné zmínit především založení mnoha státem vlastněných společností napříč celou zemí a všemi sektory, především pak v zemědělství. Dále také velký rozvoj do té doby málo rozvinuté industrializace, a to především ve strojírenském a textilním průmyslu. S Attatürkovými reformami byla také výrazně rozšířena infrastruktura, především výrazným rozšířením železniční sítě, což výrazně napomohlo logistice a celkově pohybu zboží v zemi, což mělo za následek také rozšíření obchodu.

Vznik sítě státních podniků měl za cíl vybudovat takovou infrastrukturu, která bude do budoucna soběstačná pro výrobu a produkci v zemi. Nedůvěra v soukromý sektor byla pochopitelně dána dobou, tradicemi a také snahou státu o kontrolu moci nad hospodářstvím. Existovala zde také nedůvěra v příliš velké zapojení cizích investic. Bylo tomu zejména kvůli špatným zkušenostem, které měla Osmanská říše na konci svého působení s evropskými mocnostmi. Tyto dva strategické body se tak staly nosnou zdí tureckého hospodářství po několik desetiletí. Díky poměrně progresivní vládní politice se v tradičně zemědělské zemi začalo s postupnou industrializací, která je až do dnešních dnů páteří tureckého hospodářství.

Turecko opustilo svoji neutralitu a zasáhlo do druhé světové války až v únoru 1945, kdy už o jejím výsledku bylo rozhodnuto. Pokračování poválečné spolupráce s vítěznými mocnostmi bylo ještě umocněno strachem obou stran z nebezpečí, které hrozilo ze strany Sovětského svazu a také z ohrožení plynoucí z občanské války v Řecku. Tento fakt byl také jeden z důvodů, proč Turecko v roce 1952 vstupuje do Severoatlantické aliance¹¹ a v

¹¹ Narli, N; *Turkey and NATO: Changing Geo-Politics and Turkey's role*; [online] <www.geocities.com/evrimkurami/natoturkey1.html>

poválečné době profitovalo ze spolupráce se západními organizacemi a těšilo se ze štědrých půjček, jejichž důvodem byl strach z právě výše zmíněných rizik nestability celé oblasti. Stále se v případě Turecka jednalo o relativně uzavřenou ekonomiku, která neměla snahu příliš se otevírat okolnímu světu a tento stav přetrval až do 80. let 20. století. V této době pak dochází k výraznějším změnám dosavadního stavu, k prvním větším privatizačním projektům, ke krokům vstříc k liberalizaci ekonomiky a také k otevření se světu v otázce obchodu a investic.¹² S tím také souvisí proces přibližování se strukturám Evropského hospodářského společenství, které bylo završeno v roce 1995 podepsáním dohody o celní unii.

1.1.2 Turecko a evropská integrace

Integrační vztahy Turecka s evropskými institucemi již trvají několik desetiletí, jelikož žádost o přidružené členství k Evropskému hospodářskému společenství byla podána již v roce 1959 a v roce 1963 byla podepsána přidružovací smlouva, nazvaná po místě své ratifikace jako Ankarská dohoda. V ní se počítalo s postupným vytvořením celní unie. K této dohodě byl připojen dodatkový protokol, který byl podepsán v listopadu 1970. Díky skutečnosti, že Turecko tento dodatkový protokol neuplatňuje na své vztahy s Kyprem, došlo k rozhodnutí Rady Evropské unie z prosince 2006, že pokud nebude závazek ze strany Ankary splněn, nedojde k otevření ani k uzavření žádné z osmi kapitol, které s tímto protokolem souvisejí. Jde o kapitoly: volný pohyb zboží, právo usazování a volný pohyb služeb, finanční služby, zemědělství a rozvoj venkova, rybolov, doprava, celní unie a vnější vztahy.

S dodatkovým protokolem byl v roce 1970 ratifikován také druhý finanční protokol, přičemž oba připravují podmínky pro vytvoření celní unie, o jejímž stvrzení se zástupci Evropské unie a Turecka domluvili o čtvrt století později, v roce 1995. Mezitím Turecko v roce 1987 předložilo žádost o plné členství do tehdejšího Evropského hospodářského společenství. Vznik celní unie je opravdovým mezníkem nejen v ekonomické spolupráci mezi evropskou unií a Tureckem, ale také v ekonomice Turecka jako takové. V této době se totiž začíná o slovo hlásit ještě výrazněji také soukromý sektor a vlády se i pod vlivem globalizace uchylují k ještě rozhodnějším privatizačním krokům. Navíc dochází k podstatným nárůstům přímých zahraničních investic. Zároveň začíná výrazně růst význam exportu pro ekonomiku a

¹² Gültekin, B.; L'économie Turque entre néo-libéralisme et pesanteur étatique; In: *La Turquie Aujourd'hui*; Universalis; Francie 2004; str. 41

hlavní cílovou destinací pro turecké výrobky jsou země Evropské unie. Celní unie určuje rámec obchodní politiky Turecka a díky ní začala zásadní etapa v liberalizaci jeho ekonomiky. Díky celní unii se také začala zvyšovat úroveň ekonomické otevřenosti.¹³

Proto, aby Turecko mohlo do celní unie vstoupit, muselo splnit řadu podmínek, které kladně působily jak v ekonomických, tak i neekonomických oblastech. Vytvořil se tak právní základ pro jednotný trh, včetně důležitých technických norem, ochraně duševního vlastnictví, ochrany spotřebitelů atd. Zlepšila se také funkce trhu, který se přiblížil evropským standardům.¹⁴ Jak si ukážeme v kapitole o obchodních vztazích, množství a hodnota výměny zboží mezi Tureckem a Evropskou unií po dlouhá léta každoročně stoupá a Evropská unie má v obchodních vztazích s Tureckem výsadní postavení.

Výrazný rozvoj vztahů mezi Tureckem a Evropskou unií přišel po volbách v listopadu 2002, díky kterým se dostali k moci umírnění konzervativní islamisté a jejich Strana spravedlnosti a pokroku (AKP) v jejímž čele stojí charismatický leader Recep Tayyip Erdogan.¹⁵ Tato nová politika změnila tureckou politickou scénu a směr celé země v liberálním a progresivním směru, přičemž nadále staví na důležitosti tureckých hodnot.¹⁶

1.1.3 Vývoj ekonomiky Chorvatska do začátku spolupráce s Evropskou unií

Před druhou světovou válkou bylo Chorvatsko hospodářsky jen málo vyspělou zemí, kde se více jak polovina obyvatelstva zabývala zemědělstvím a chovem hospodářských zvířat. Zemědělství bylo po staletí základním kamenem v produkci a i v dnešní době tvoří zemědělské komodity nezanedbatelnou exportní položku Chorvatska a podílí se na jeho HDP ve výši 5,9%.¹⁷

Po druhé světové válce se Chorvatsko stává součástí Federativní lidové republiky Jugoslávie (jejíž název se v roce 1963 mění na Socialistickou federativní republiku Jugoslávie), čímž začíná období silnější industrializace. V poválečném období se ekonomika

¹³ Gültekin, B.; L'économie Turque entre néo-libéralisme et pesanteur étatique; In: *La Turquie aujourd'hui*; Universalis; Francie 2004. str.47.

¹⁴ Gültekin, B.; L'économie Turque entre néo-libéralisme et pesanteur étatique; In: *La Turquie aujourd'hui*; Universalis; Francie 2004. str.47.

¹⁵ Tato umírněná islamistická strana začala s vlnou reforem, které měly a skutečně také přiblížily Turecko k Evropské unii. Místo islamistické agendy se tato strana pokouší o syntézu konzervativních hodnot, jako je morálka, národní identita, hrdost na vlastní dějiny a na druhé straně demokracie, volně tržní ekonomika, pluralismus, vláda práva a lidská práva.

¹⁶ Sambur, B.; *The Great Transformation of Political Islam in Turkey: The Case of Justice and Development Party and Erdogan*; European Journal of Economic and Political Studies, 2009; str. 121

¹⁷ Zdroj: Chorvatská hospodářská komora

diverzifikuje,¹⁸ průmysl a obchod se rozšiřuje a nastává také rozvoj turistického průmyslu, s čímž je spojen rozvoj sektorů služeb, který je na turistiku navázán.

Přestože měla Jugoslávie status socialistické země, lišila se od jiných zemí sovětského bloku opravdu výrazně. Díky osobě prezidenta Tita¹⁹, který svou politikou velmi obratně manévroval mezi východním a západním blokem, se země nedostala do područí SSSR a mohla do značné míry uskutečňovat vlastní politiku, včetně rozhodování o vlastním ekonomickém rozvoji a směřování. Ekonomika státu měla přístup k výhodným úvěrům od západních vlád, které se snažily získat si tamní režim na svou stranu, což byla samozřejmě situace nemyslitelná pro ostatní země východního bloku. Stejně tak vysoká míra tržního fungování podniků a jejich možnost exportu do obou bloků svědčí o výjimečnosti jugoslávské pozice.

Na počátku 90. let minulého století byla chorvatská ekonomika, díky své větší otevřenosti a konkurenceschopnosti, ve výhodnější pozici v porovnání s většinou ostatních zemí z východního bloku a to v celé řadě ohledů. Příčinami této lepší pozice byly částečně tržní mechanismy s poměrně rozvinutým trhem se službami, existence soukromého vlastnictví, slušné HDP na obyvatele, ekonomická otevřenost, či relativně dobře kvalifikovaná pracovní síla. Země, která však byla stále součástí jugoslávské federace, měla nakročeno k hladkému přechodu k plně otevřené tržní ekonomice.²⁰

Vzhledem k relativní průmyslové rozvinutosti Chorvatska (společně se Slovinskem) byly mnohé zisky z této federativní republiky využívány k rozvoji méně rozvinutých zemí v rámci federace. Tento nevýhodný stav byl, společně s dalšími negativními skutečnostmi, jakými byla například hyperinflace v 80. letech a následnými úspornými balíky federativní vlády, jednou z příčin, proč se Chorvatsko a Slovinsko rozhodly pro vystoupení z jugoslávské federace v roce 1991.

Po pádu komunistických režimů v Evropě se oslabila také síla centrální jugoslávské vlády, která nebyla ochotna se smířit se snahou reprezentací svých nejvyspělejších federativních zemí, tedy Slovinska a Chorvatska, o vlastní suverenitu a odtržení se od zbytku federace. Vyhlášení nezávislosti bylo spojeno s ozbrojenou reakcí proti oběma zemím ze strany jugoslávské vlády. V případě Slovinska proběhla tzv. Desetidenní válka, která si vyžádala 18 obětí mezi Slovinci a nevelké škody. Chorvatsko však do tohoto konfliktu bylo

¹⁸ Zdroj: Chorvatská hospodářská komora

¹⁹ Josip Broz Tito - Prezident Socialistické federativní republiky Jugoslávie v letech 1945-1980

²⁰ Lejour, A. et Mervar, A. et Verweij, G.; *The Economic Effects of Croatia's Accession to the EU*; 3.3.2008, str. 3

zataženo mnohem hlouběji a bolestivěji, a to především díky svým národnostním menšinám v Bosně a Hercegovině a také kvůli početným srbským menšinám na území Chorvatska. Válečný konflikt trvající mezi lety 1991-1995 si vyžádal velké materiální a ekonomické škody a především pak více než 100 000 obětí a velké množství uprchlíků.²¹

Jen materiální škody v samotném Chorvatsku se vyšplhaly na přibližně 27 mld. USD,²² a výsledkem bylo také zpřetrhání tradičních obchodních vztahů mezi federativními zeměmi, což znamenalo výpadky v chorvatském exportu a tím potažmo také ve výrobě. Navíc bylo hospodářství kvůli válečnému stavu oslabeno v boji na evropských trzích a tížily ho velké státní výdaje na obranu. Státní rozpočet byl, kromě nákladů na zbrojení, postižen také vysokými výdaji způsobenými přílivem uprchlíků - etnických Chorvatů z Bosny. Stejně tak byla země a její ekonomika zasažena emigrací řady lidí do zemí západní Evropy za lepším životem. Válka také drasticky omezila příjmy z turistiky a na ní navázaných oborů, které tvoří tradičně velkou část národních příjmů. Výsledný propad na celkovém HDP mezi lety 1990 - 1993 činil 30%.²³ Kombinace propadu HDP a vysokých výdajů způsobila vysokou inflaci, která dosahovala měsíčně až 40%.

Přechod ze socialistického zřízení na svobodný tržní systém byl, jak jsme naznačili výše, válkou výrazně pozdržen. Země přišla o své původní výhodné postavení a musela po skončení války v roce 1995 řešit řadu tíživých problémů, které hluboce zasahovaly celou společnost, ekonomiku nevyjímaje. Následně byl ekonomický i politický vývoj výrazně negativně ovlivněn autoritativním režimem prezidenta Franja Tudjmana. Pozdržen byl privatizační proces a vznik tržních institucí, rozšířil se také klientelismus a nepotismus. Po smrti prezidenta Tudjmana v roce 1999 a pádu jeho strany HDZ ve volbách v následujícím roce, se země vydala na cestu demokratické obnovy a postupně se stala politicky a ekonomicky relativně stabilní a progresivně se rozvíjející zemí, která plně spolupracuje s evropskými institucemi s cílem stát se členem Evropské unie.

1.1.4 Chorvatsko a evropská integrace

Za vlády Tudjmanova režimu docházelo k jen velmi malému pokroku ve vztazích s Evropskou unií. Především to bylo proto, že základní principy, na nichž Unie spočívá, a požadavky, které na Chorvatsko kladla, se nesesetkávaly s pochopením populistického a

²¹ Zwierchowski, Jan; Tabeau, Ewa: *The 1992-95 war in Bosnia and Herzegovina: Census-based multiple system estimation of casualties' s undercount*, Conference Paper for the International Research Workshop on The Global Costs of Conflict; únor 2010, str. 16

²² [online] <http://www.encyclopedia.com/topic/Croatia.aspx> [cit.5.5.2011]

²³ [online] www.unicef.org/specialsession/how_country/edr_croatia_en.doc [cit.5.5.2011]

nacionalistického režimu. Ten sice chtěl čerpat unijní finanční podporu kvůli obnově válkou zničené země, ale reálně docházelo k velmi malým posunům a Evropská komise ve svých zprávách z let 1997-1999 Chorvatsko pravidelně kritizovala pro nedostatečný, nebo téměř žádný, pokrok v oblasti demokratizace a respektování lidských práv, svobody médií a reformy volebního systému, stejně tak jako v otázkách návratu uprchlíků, a především spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii (ICTY²⁴) v Haagu.²⁵

Kvůli válečnému konfliktu a následné vládní politice Chorvatska byl proces výrazně zpomalen. Přestože existovaly historické vazby na země střední Evropy, přes obchodní spolupráci s mnoha západními zeměmi v předválečném období, byl první oficiální dokument, který nastavil užší spolupráci mezi Chorvatskem a Evropskou unií, podepsán až v roce 2001. Souvisí to také se snahou Evropské unie v druhé polovině 90. let, kdy začala prosazovat novou politiku vůči zemím z jihovýchodní Evropy.

Tato politika, nazvaná Stabilizační a asociační proces (SAP²⁶), již počítala s perspektivou budoucího začlenění zemí jihovýchodní Evropy do Evropské unie. Pozdější Stabilizační a asociační dohoda (SAA²⁷), která na SAP navazovala, vstoupila v platnost v roce 2005.²⁸ Tato dohoda byla prvním integračním krokem Evropské unie vstříc zemím západního Balkánu, a Chorvatsko bylo, jako tamní nejvyspělejší stát, jejím prvním signatářem. Jejich řádné uzavření bylo podmínkou připojení států k Evropské Unii.²⁹ Kromě toho měla tato dohoda vytvořit základy pro politickou, humanitární, diplomatickou a vojenskou spolupráci a také spolupráci v oblasti soudnictví, práva, kultury, ochrany přírody a vědy a technologií.

Chorvatsko podalo svou přihlášku na vstup do Evropské unie 21. února 2003. V prosinci 2004 vydala Evropská rada rozhodnutí, podle něhož měla přístupová jednání s Chorvatskem začít 17. března 2005 za předpokladu, že Chorvatsko bude plně spolupracovat s ICTY.³⁰

²⁴ ICTY - International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia

²⁵ Crespo-Cuaresma, J. et Fidrmuc, J. et Silgoner, M.A.; *On the Road: The Path of Bulgaria, Croatia and Romania to the EU and the Euro*; Europe-Asia studies; vol. 57, no. 7, Zář 2005, str. 848

²⁶ SAP - The Stabilisation and Association Process

²⁷ SAA – Stabilisation and Association Agreement

²⁸ Crespo-Cuaresma, J. et Fidrmuc, J. et Silgoner, M.A.; *On the Road: The Path of Bulgaria, Croatia and Romania to the EU and the Euro*; Europe-Asia studies; vol. 57, no. 7, Zář 2005, str. 848.

²⁹ EU Enlargement Running Out Of Steam; in: South East Europe; Leden 2008; str. 2

³⁰ Council of European Union: *Presidency Conclusions*; Brussels European Council; Brusel; 16.-17. prosinec 2004; str. 5. 16238/1/04 REV 1. [cit.16.5.2011] Dostupne z:
<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf>

1.1.5 Shrnutí ekonomického kontextu obou zemí

Obě komparované země prošly ve dvacátém století zajímavým a dosti rozdílným historickým procesem, který ovlivnil a zformoval celou společnost a tím potažmo také jejich ekonomiky. Hospodářská situace Chorvatska a Turecka po první světové válce byla velice špatná a válkou zničené země čekala náročná obnova. V obou zemích převzaly moc autoritativní režimy, v Turecku to bylo hned po vyhlášení republiky v roce 1923, v Království Srbů Chorvatů a Slovinců, jehož bylo Chorvatsko tehdy součástí, se tak stalo v roce 1929.

Turecko šlo od svého založení cestou státního protekcionismu a jeho zájmem byla soběstačnost. Důvodem tohoto směřování byly katastrofální následky první světové války, které pro Turecko znamenaly opuštění velmocenské role, ztrátu rozsáhlých území a těžký boj za zachování státu. Proto následovala celá řada rozsáhlých reforem, které měly za cíl zemi, společnost a také ekonomiku zkonsolidovat a ustálit. Turecko se také po zkušenostech z konce sultanátu a válečným strastem nechtělo příliš otevírat světu, což pro něj mělo pozitivní následek v jeho velmi vlažné účasti v bojích druhé světové války. V zájmu dosažení soběstačnosti se Turecko vydalo cestou industrializace dle západního stříhu, což bylo v intencích dalších reforem pod vedením Mustafy Kemala Atatürka.³¹

Chorvatsko bylo ke své smůle po pádu Rakouska – Uherska součástí nefungujícího Království Srbů Chorvatů a Slovinců. Země se v rámci demokratického vývoje orientovala na spolupráci s Československem, Rumunskem a Francií v rámci tzv. Malé dohody. Ekonomická, ani politická spolupráce, však nebyla efektivní. Chorvatsko se v rámci již autoritativního království orientuje na politickou i ekonomickou spolupráci s Německem, na jehož stranu se Chorvaté přiklonili ve druhé světové válce. Oproti tomu se Turecko v závěru tohoto konfliktu účastní na straně spojenců v protiněmecké koalici. Následky války jsou pak pro obě země odlišné. Zatímco Turecko vyjde z války politicky i hospodářsky posílené, na území Chorvatska dochází v letech 1941-45 k partizánské válce³², jejíž následky jsou pro celou oblast katastrofální.

Po druhé světové válce vidíme v obou zemích rozdíly, které jsou spojeny s výsledky války a zapojení obou zemí do struktur bipolárního světa. Turecko se nachází v západním bloku, byť tamější režim pokračuje bez výraznějších demokratizačních prvků v předválečném trendu vládnutí a vedení ekonomiky. Chorvatsko se stává součástí Federativní republiky Jugoslávie, která však díky vymezení se vůči Sovětskému svazu praktikuje poměrně

³¹ Mustafa Kemal Atatürk – Prezident Turecka v letech 1923-1938, zakladatel státu a reformátor

³² Občanská válka v Jugoslávii

specifický systém s mnohými prvky tržní ekonomiky. Můžeme tedy vidět podobnosti, a to především v částečně tržním systému, poměrně silné industrializaci, profitování z finančních pomoci ze západu, velkých rozdílů v ekonomickém stavu jednotlivých částí země a také přítomnosti sil, které fungovaly jako brzda překotných změn, včetně těch ekonomických. V Socialistické republice Chorvatsko plnila takovouto funkci komunistická strana a v Turecku armáda.

Po pádu sovětského bloku se zájem starých evropských zemí soustředil především na dvě integrační vlny, v roce 1995³³ a zejména pak rozšíření o desítku zemí, především z post-komunistických zemí, v roce 2004. Turecko přestalo být pro Evropské hospodářské společenství tolik důležité, jelikož již pominulo nebezpečí ze strany Sovětského svazu a Unie měla dost práce s absorpcí nových členů, intenzifikací spolupráce s post-komunistickými zeměmi a přípravou dalšího rozšíření.

Přesto však bylo dosaženo celní unie s Tureckem, která měla velmi příznivý vliv na rozvoj tureckého hospodářství a průmyslové výroby. V případě Chorvatska tu byl válečný konflikt na západním Balkáně a poté autoritativní nacionalistický režim, který svou nespoluprací s evropskými institucemi bránil dalšímu procesu přibližování. Podobně kladný vliv jako celní unie, měly také výhody plnící pro Chorvatsko z politiky Stabilizačního a asociačního procesu. V novém tisíciletí dochází k dramatickému zrychlení integračního procesu. Vliv na to mají, mimo jiné, změny politických reprezentací, které mnohem úspěšněji prosadily kroky směřující ke splnění Kodaňských kritérií, tedy umírnění islámští konzervativci ze strany AKP v Turecku a sociální demokraté ze strany SDP v Chorvatsku. Obě země se tak v roce 2004 staly prvními dvěmi kandidátskými státy v procesu další evropské integrace.

Jak jsme si ukázali, Turecko i Chorvatsko prošlo zajímavým rozvojem, který výrazně ovlivnil vývoj jejich ekonomik. Důkladné seznámení se s tímto procesem, který byl výrazně utvářen politikou a mezinárodními vztahy, nám pomůže lépe pochopit specifika obou kandidátským zemích v jejich snahách o evropskou integraci.

³³ Integrace Rakouska, Finska, Švédska a absorpce již zaniklé Německé demokratické republiky do Evropské unie

1.2. Komparace klíčových ekonomických indikátorů

V této následující podkapitole se budeme věnovat komparaci ekonomik Turecka a Chorvatska, dvou zemí, které se rozdílnou cestou dostaly až k branám Evropské unie. Budeme porovnávat některé důležité ekonomické indikátory těchto států, abychom zjistili, jestli je jejich ekonomická připravenost na dostačující úrovni. Dostatečnost budeme předpokládat u již integrovaných členů Bulharska a Rumunska, kteří jsou členy od roku 2007. Tyto dvě země, stejně jako průměr celé Evropské unie, budeme pro ilustraci používat tam, kde to bude pro naši komparaci vhodné a přínosné.

Případné srovnatelné parametry pak budou potvrzením naší hypotézy, že Evropská unie v případě Turecka a Chorvatska neklade tak silný důraz na ekonomické faktory, a proto nebyl do dnešních dnů dokončen jejich přístupový proces a země jsou stále mimo Unii. Jinými slovy má provedení ekonomické komparace těchto čtyř zemí (tj. Chorvatska, Turecka, Rumunska a Bulharska) ukázat, že po ekonomické stránce by se Turecko a Chorvatsko mohly stát členy, ale Evropská unie v jejich případě upřednostňuje jiné zájmy než ekonomické.

Budeme se zabývat údaji a daty v období od roku 2004, kdy byl uznán oficiální kandidátský status Turecka a Chorvatska až do roku 2010. Tato část obsahuje také podkapitolu s predikcí budoucího ekonomického vývoje.

„Hlavním cílem hospodářské politiky je zejména dosažení rychlého ekonomického růstu, nízké úrovně nezaměstnanosti a stabilní cenové hladiny.“³⁴ V této komparaci se zaměříme na dva z výše zmíněných ukazatelů, které jsou obecně pokládány za základní a dobře vyjadřují ekonomický stav. Při komparaci vynecháme úroveň nezaměstnanosti, jelikož i vyspělé ekonomiky mohou trpět vysokými hodnotami tohoto ukazatele, a proto tento ukazatel není zcela vypovídající. Zaměříme se tak především na vývoj ukazatelů HDP a indikátorů, které jsou od něj odvozené, a také na vývoj inflace. Zdrojem k těmto srovnáním nám budou především údaje ze statistických úřadů Eurostat, Turkstat a Crostat a také vlastní výpočty. Budeme také porovnávat míru stability cenové hladiny, tedy inflaci. Abychom mohli potvrdit, či vyvrátit ekonomickou vyspělost zkoumaných zemí, použijeme, jak již bylo zmíněno výše, k dokreslení stavu také hodnoty Rumunska a Bulharska a Evropské unie jako celku.

Ukazatel hrubého domácího produktu (HDP) je základním ukazatelem ekonomického standardu. Zvýšení celkového produktu ekonomiky, tedy ekonomický růst, můžeme považovat za zvýšení její výkonnosti. Hrubý domácí produkt je tedy měřítkem ekonomické

³⁴ Samuelson, P. A. et Nordhaus, W.; *Ekonomie*; Praha: Svoboda, 2007, str. 334

výkonnosti země. Jde o celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořených za dané období na určitém území. Tímto časovým obdobím bývá většinou jeden rok³⁵ a údaje pro stejné časové období budeme používat také pro účely této práce. Při porovnávání, která budou pro lepší přehlednost a názornost doplněna o tabulky a grafy, budeme nahlížet na následující tři způsoby vyjádření HDP:

- a. reálný růst HDP v procentech ročně
- b. výši HDP v tzv. paritě kupní síly (PPS³⁶)
- c. celková výše HDP

1.2.1. Reálný růst HDP

Následující tabulka a graf na další straně ukazují srovnání celkové míry růstu reálného HDP u námi zkoumaných zemí, doplněných o Rumunsko, Bulharsko a o průměr Evropské unie. Pro ilustraci přidáváme na další straně také mapu světa, na které je znázorněn růst HDP ve světě v roce 2009. Tuto mapu zařazujeme z toho důvodu, že tento rok byl kvůli své rozsáhlé ekonomické krizi přelomový, neboť citelně zasáhl do ekonomik zemí z euroatlantického prostoru, jehož jsou zkoumané země součástí.

Tabulka č. 1.1 Míra růstu reálného HDP (2004 - 2010)

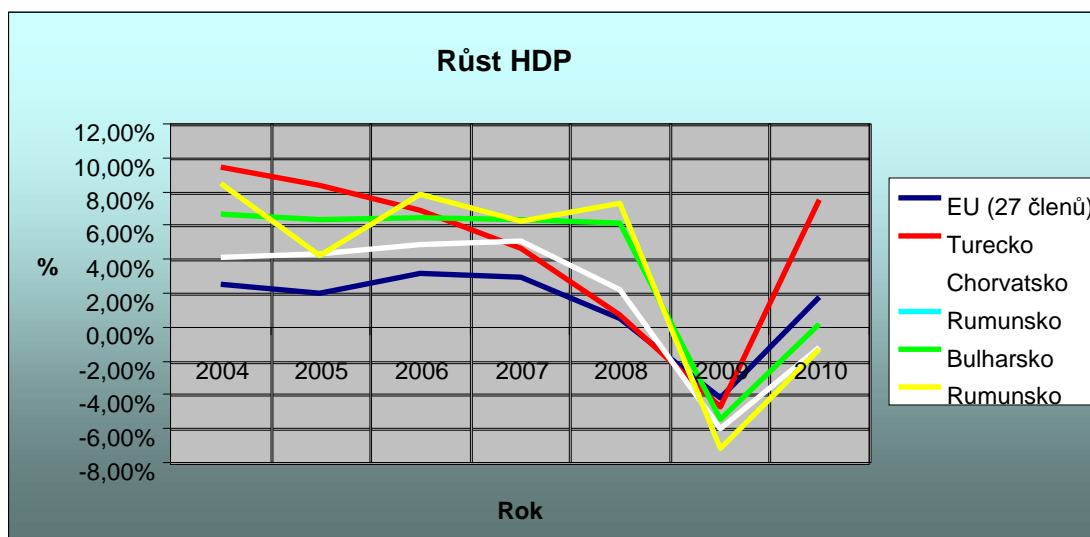
Rok:	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Průměr
EU (27 členů)	2,50%	2%	3,20%	3%	0,50%	-4,20%	1,80%	1,26%
Turecko	9,40%	8,40%	6,90%	4,70%	0,40%	-4,50%	7,50%	4,69%
Chorvatsko	4,10%	4,30%	4,90%	5,10%	2,20%	-6%	-1,20%	1,91%
Rumunsko	8,50%	4,20%	7,90%	6,30%	7,30%	-7,10%	-1,30%	3,69%
Bulharsko	6,70%	6,40%	6,50%	6,40%	6,20%	-5,50%	0,20%	3,84%
Rumunsko	8,50%	4,20%	7,90%	6,30%	7,30%	-7,10%	-1,30%	3,69%

Zdroj: Eurostat + vlastní výpočet

³⁵ Eurostat regional yearbook 2010; Eurostat; 2010, str. 76. ISSN 1830-9674. Dostupné z: <
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-10-001/EN/KS-HA-10-001-EN.PDF>

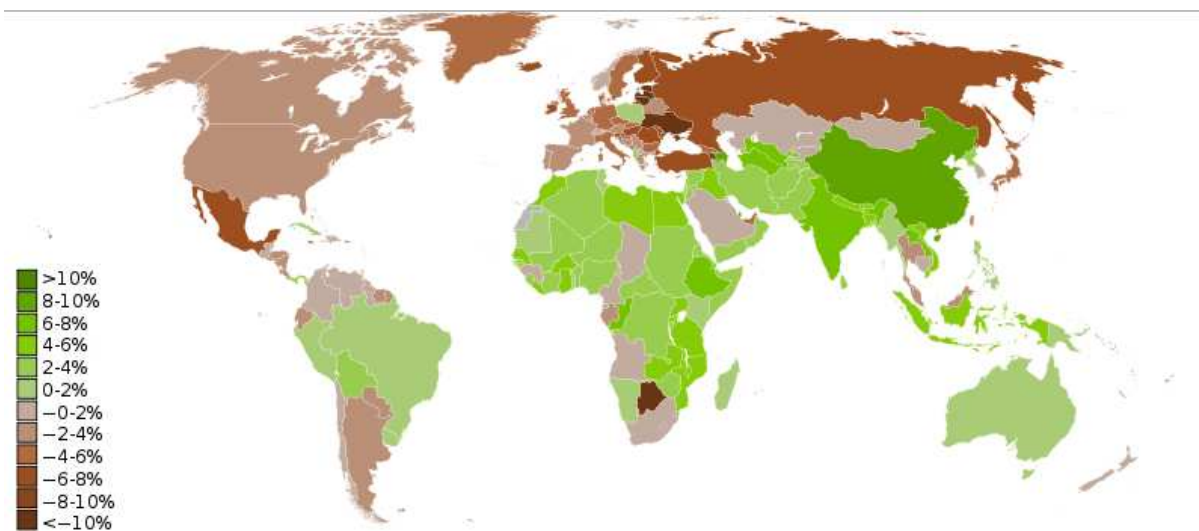
³⁶ PPS - Purchasing Power Standard

Graf č. 1.1. Míra růstu reálného HDP (2004 - 2010)

Zdroj: Eurostat

Mapa č. 1.1. Míra růstu reálného HDP ve světě (2009)

Zdroj: CIA

Z této tabulky a grafu můžeme vypočítat výraznou konjunkturu v letech 2004 až 2008. Tento trend měl spojitost s celoevropským růstem hospodářství po roce 2000,³⁷ přičemž všechny zkoumané země z dobrého fungování unijní ekonomiky benefitovaly.

³⁷ Eurostat regional yearbook 2010; Eurostat; 2010, str. 82. ISSN 1830-9674. Dostupné z: <
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-10-001/EN/KS-HA-10-001-EN.PDF>

Za vysokými růstovými čísly však není pouze ekonomická spolupráce a obchod s Evropskou unií. Také domácí poptávka byla, pro zde komparované ekonomiky, důležitým hnacím motorem růstu. Tento růst poptávky byl způsoben růstem reálných mezd, snadnější dostupností i následným čerpáním úvěrů a půjček, které byly investovány do konečné spotřeby domácností, včetně jejich dlouhodobých investic. Dalším důležitým faktorem byly také investice do průmyslu a podnikání, jelikož ten byl poháněn silnou poptávkou. Jednalo se zejména o investice do nových strojů, výrobních zařízení, stavebních úprav a také o investice do zásob, které plynuly ze změn spotřebních daní. Dalším výrazným investorem byl stát, což však mělo za následek zvyšující se zatížení státních rozpočtů. Tyto zvýšené státní výdaje byly, kromě příjmů z vyššího výběru daní v důsledku hospodářského rozkvětu, kryty také deficitně ze státních půjček.

Výše zmíněný trend končí s finanční krizí a na číslech můžeme jasně vidět propad ekonomik v roce 2009 a stagnaci v roce 2010. Především euro-atlantickou oblast dostihla hospodářská krize, která neměla od velké hospodářské krize ve 30. letech obdoby (viz. mapa níže). Data v uvedené tabulce 1.1. nám ukazují, že z námi komparovaných zemí byly nejsilněji postiženy krizí ekonomiky nových unijních členských států, Bulharska a Rumunska, kde kromě výpadku národní spotřeby a počátku úsporných vládních reforem, musely řešit masivní výpadky poptávek z trhů Evropské unie.

Z čísel je také možné vyzorovat, že z nejméně výraznějšího růstu se mohlo těšit Turecko. Jeho strmý růst v prvních dvou letech byl způsoben zvýšenou poptávkou na vlastním trhu, jelikož se země právě vzpamatovala z následků velké ekonomické a bankovní krize v roce 2001.³⁸ Země se však, po inflačních vlnách a propadu HDP, musela vydat cestou přísné rozpočtové politiky, a to za pomoci mezinárodních organizací, především Mezinárodního měnového fondu.³⁹

Za vysoký růst vděčí Turecko svým bohatším a rozvinutějším oblastem na západě, tedy dynamickým regionům u Istanbulu, Izmiru a Bursy, kde tamní průmyslová výroba výrazně přispěla ke zvýšenému výkonu ekonomiky.⁴⁰

³⁸ Önis, Z. et Bayram, I.E.; *Temporary star or emerging tiger? Turkey's recent economic performance in a global setting*; Istanbul; říjen 2008; str. 9

³⁹ Tato přísná rozpočtová kázeň zavazovala vládu, aby se vyhnula nekontrolovatelnému schodku veřejného rozpočtu a ochraně před neúnosným veřejným dluhem. Za druhé se jednalo o nezávislost centrální banky, špatnou funkci měla na ekonomické krizi svůj výrazný podíl viny. A do třetice musela vláda přistoupit k návratu k plovoucímu kurzu měny. Od té doby si turecká lira (TLR), s výjimkou období irácké krize, vede poměrně dobře do dnešních dnů a zažívá období mimořádné a nebyvalé stability..

⁴⁰ Eurostat regional yearbook 2010; Eurostat; 2010, str. 80. ISSN 1830-9674. Dostupné z: <
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-10-001/EN/KS-HA-10-001-EN.PDF>

Zajímavý je nepochybně relativně slabý propad turecké ekonomiky v době hospodářské krize, která vrcholila v roce 2009. Můžeme si dokonce všimnout, že její propad byl nejnižší ze všech čtyř komparovaných zemí. Přitom právě Turecko bylo v minulých dekadách často náchylné k dramatickým propadům hospodářství po období výraznějších konjunktur, přičemž tyto krize způsobily vždy dramatické problémy, které pak mnohdy končily společenskou nespokojeností.⁴¹ Důvody pro nynější odlišnost jsou primárně tři: první je skutečnost, že tamní ekonomika prošla očištným procesem, který byl spojen s rozumnou fiskální politikou a také reformou bankovního sektoru již během výše zmíněné ekonomické krize v roce 2001. Druhým důvodem je vnitřní spotřeba v zemi samotné. Turecko se svojí dynamickou demografií, mladou společností a poptávkou po zboží a službách dokázalo ztlumit drtivý dopad krize. Třetím důvodem pro nejmírnější propad ze všech komparovaných zemí je snižující se hospodářská závislost na nejsilněji postižené oblasti světa. Od krize v roce 2001 si turecká ekonomika a její výrobky postupně nacházejí také nová odbytiště mimo Evropskou unii, čemuž odpovídá i vzrůstající objem vývozu mimo území Unie. Hospodářskou krizí méně ovlivněné oblasti, které jsou nyní cílem velké části tureckých vývozu, jako například Blízký a Střední Východ, snížily dopad této krize.

Nejhůře ze všech sledovaných zemí je na tom Chorvatsko, kde se průměrný růst ve sledovaném období dostal dokonce, jako u jediné z porovnávaných zemí, pod 2% ročního růstu HDP a to na míru 1,91%. I tak však převyšuje o 0,65% průměrný růst ekonomik v celé Evropské unii.⁴² V příští podkapitole budeme porovnávat HDP na obyvatele a při pohledu na tato čísla je patrné, že Chorvatsko se výší svého HDP již řadí mezi relativně vyspělé ekonomiky a nemá tak dramatické nárůsty a skoky, včetně výrazných propadů a vysokých inflací, jako mají méně vyspělé ekonomiky.

Průměrná míra růstu HDP u všech zemí Evropské unie rostla, s výjimkou krizového roku 2009, poměrně stabilně, byť nedosahovala vysokých čísel. U starých členských zemí evropské „patnáctky“ byl růst ještě nižší, a to 1,09%.⁴³ Tato skutečnost byla způsobena větší dynamikou v nových členských státech, volným pohybem kapitálu směrem ze starých

⁴¹ Gültekin, B.; L'économie Turque entre néo-liberalisme et pesanteur étatique; In: *La Turquie Aujourd'hui*; Universalis; Francie 2004; str. 49

⁴² Eurostat regional yearbook 2010; Eurostat; 2010, str. 82. ISSN 1830-9674. Dostupné z: <
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-10-001/EN/KS-HA-10-001-EN.PDF>

⁴³ Zdroj: Eurostat

členských zemí, který je s východním rozšířením spojen, především díky nižším nákladům na pracovní sílu.

Dá se předpokládat, že u Bulharska a Rumunska hrál vliv členství v Evropské unii kladnou roli, a měl zásluhu na hospodářském růstu. U nečlenské země Turecka můžeme vidět nepochybně vyšší dynamiku ekonomického růstu, kterou převýšilo všechny námi zkoumané země. To je způsobeno odlišnou strukturou průmyslu a silným hospodářským potenciálem. Oproti tomu, Chorvatsko nerostlo ve sledovaném období tak výrazně, nicméně stále se drží nad unijním průměrem. Tento stav je mimo jiné způsoben již relativně vysokým HDP na hlavu.

Obě sledované země silně zachvátila hospodářská krize, ale především u Turecka, jsou velmi slušné vyhlídky na ekonomické oživení. Ekonomika Turecka, se svojí tendencí snižující se závislosti na obchodu s Evropskou Unií a silnou domácí poptávkou, dokázala velice dobře prosperovat i v předkrizových letech a loňský rok byl opět ve znamení dramatického růstu.

1.2.2. HDP v paritě kupní síly (PPS)

Pokud celkovou hodnotu HDP přepočítáváme na jednoho obyvatele dané země, ukazuje se tím její ekonomická úroveň. Výsledek roční míry růstu objemu HDP a jeho další přepočítání v paritě kupní síly PPS měřeného v tržních cenách včetně přepočtu HDP na obyvatele, umožňuje srovnání vývoje hospodářství jak v čase, tak také mezi zeměmi různých velikostí, což je pro naši komparaci důležité.

Jednotka PPS, která je užívána při mezinárodních srovnáních vyjadřuje měnovou jednotku, v níž se navzájem vyrovnávají rozdíly mezi kupní silou jednotek národních měn. Výhodou použití tohoto standardu je, že pak dochází ke srovnání rozdílů, které existují mezi kupní silou u měn, které se v jednotlivých zemích užívají. Lze tedy obecně říci, že za jednu PPS bychom koupili ve všech zemích stejné množství služeb, či zboží. Proto je tento údaj velmi cenný a poměrně bezpečně vyjadřuje hospodářskou úroveň obyvatel dané země a jejich bohatství.⁴⁴

V tabulce a grafu na další straně můžeme vidět, jak jsou na tom jednotlivé země a Evropská unie jako celek.

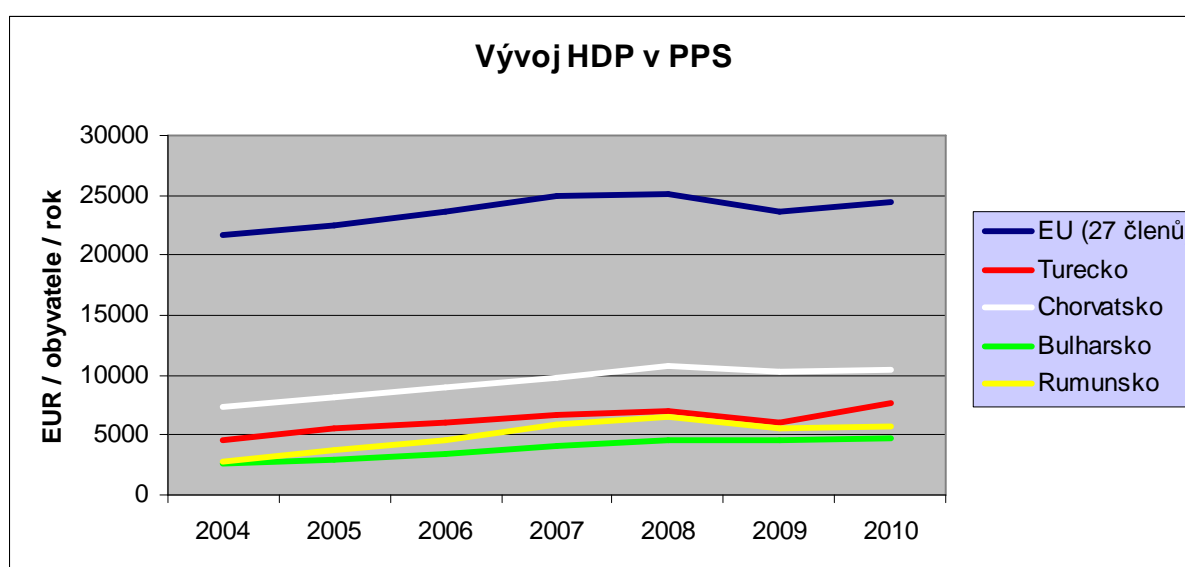
⁴⁴ [online]: URL <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/analyzy-statistiky/hlavni-makroekonomicke-ukazatele-cr/1000431/49089/> [cit.6.5.2011]

Tabulka č. 1.2 HDP v PPS na obyvatele (2004 – 2010)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU (27 členů)	21700	22500	23700	25000	25100	23600	24500
Turecko	4600	5600	6000	6700	7000	6100	7600
Chorvatsko	7400	8100	9000	9800	10800	10300	10400
Bulharsko	2600	3000	3400	4000	4600	4600	4700
Rumunsko	2800	3700	4500	5800	6500	5500	5700

Zdroj: Eurostat + vlastní výpočet

Graf č. 1.2 HDP v PPS na obyvatele (2004 – 2010)

Zdroj: Eurostat

Uvedené údaje v tabulkách velmi přehledně ukazují pozice jednotlivých zemí. Především je zde viditelné, že čtyři námi sledované země velmi zaostávají za evropskou sedmadvacítkou. Avšak Chorvatsko, ani Turecko, nejsou na posledních dvou pozicích, ty patří Bulharsku a Rumunsku, novým členským zemím Evropské Unie, které jsou členy již několik let - od roku 2007. To potvrzuje naši hypotézu, že významnější roli hrají faktory neekonomické, a že Evropská unie neklade silný důraz na ekonomické faktory.

Z námi komparovaných zemí je, co se týče HDP v PPS, jednoznačně nejlépe Chorvatsko a drží si svou pozici nejvyspělejší zkoumané ekonomiky. Jak jsme však již viděli výše, dynamika růstu chorvatského HDP není taková, aby HDP v PPS odskočil nějak dramaticky od ostatních zemí, které se tak v tomto srovnání Chorvatsku relativně přiblížily.

Významně blízko je především Turecko, jehož HDP v PPS na obyvatele stoupl za sedm let o 65%. Velký skok vidíme také u Bulharska a Rumunska. Čísla naznačují, že díky připojení se k Evropské unii došlo u Bulharska a Rumunska ke zrychlení ekonomického růstu. I přes tuto komparativní výhodu však nedosahují tak dobrých výsledků jako Chorvatsko a Turecko.

V následující tabulce, která nám znázorňuje HDP na obyvatele v PPS v procentuálním srovnání, si dokreslíme výše popsanou situaci.

Tabulka č. 1.3 HDP na obyvatele v PPS (2004 – 2009)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU (27 členů)	100	100	100	100	100	100
Bulharsko	35	37	38	40	44	44
Rumunsko	34	35	38	42	47	46
Chorvatsko	56	57	58	61	63	64
Turecko	40	42	44	45	47	45

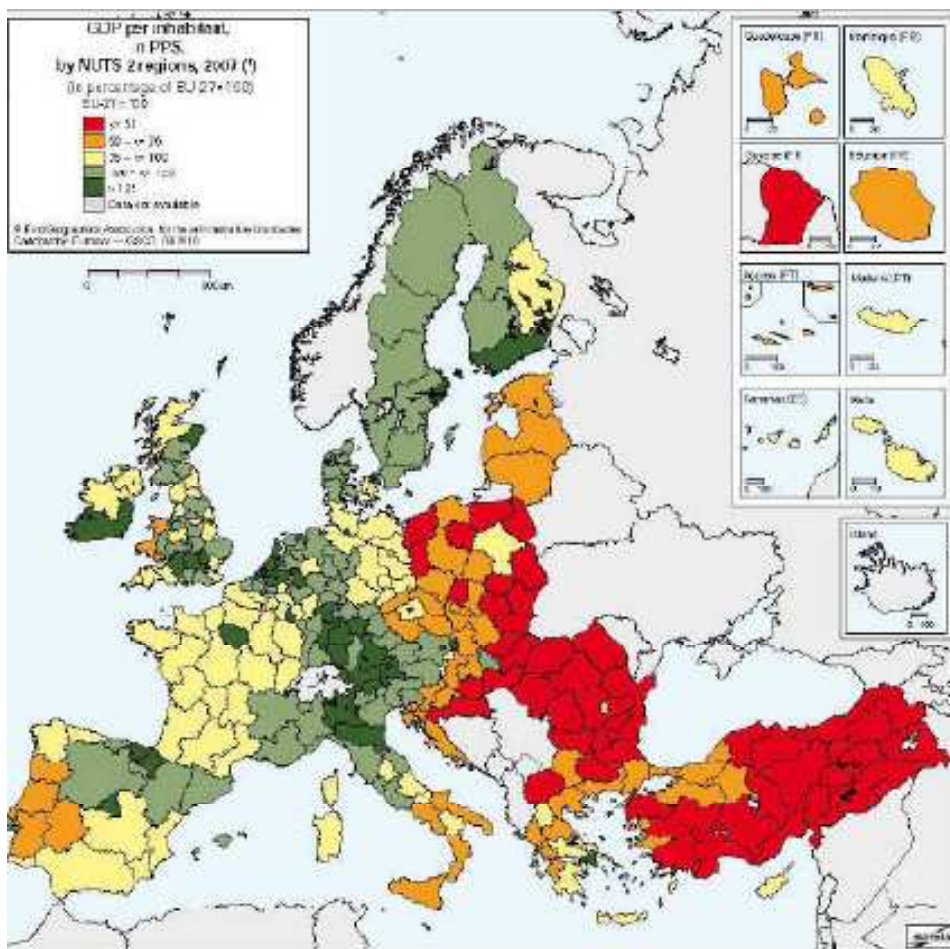
Zdroj: Eurostat

Ve výše uvedené tabulce obsažený objemový index HDP na obyvatele je vyjádřený v paritě kupní síly a je v relaci k průměru 27 členských států Evropské unie, jejíž index má v tabulce hodnotu 100. Čísla u zkoumaných zemí můžeme vnímat způsobem, že označují, na jaké úrovni je daná země oproti Evropské unii procentuálně. Jak jsme již uvedli dříve, tyto údaje nám poskytují velmi cenný zdroj s ohledem na skutečnost, že mezi jednotlivými zeměmi nehledí na jejich velikost.

V tabulce je ještě výrazněji vidět rozdíl ve vyspělosti chorvatské ekonomiky oproti ostatním, porovnávaným. Oproti předchozí tabulce, HDP v PPS na obyvatele, není sice rozdíl mezi členskými zeměmi tak propastný, ale přesto je značný. Můžeme vidět, že Turecko v této statistice relativně stagnuje, a že se mu, díky již zmiňovaným důvodům, více přiblížily do Evropské unie již integrované ekonomiky Bulharska a Rumunska.

Na mapě na další z straně, s údaji z roku 2007, je ukázáno HDP na obyvatele v PPS v jednotlivých regionech evropských zemí.

Mapa č. 1.2 HDP na obyvatele v PPS (2007)

Zdroj: Eurostat regional yearbook 2010

Na výše zobrazené mapce můžeme názorně vidět HDP na obyvatele. Je zde vidět, že v každé zemi existují regionální rozdíly v ekonomické vyspělosti. V Turecku můžeme vidět relativně vysokou úroveň na východě země, u Chorvatska jsou pak bohatší oblasti v oblasti Jadranu. V Turecku potom dochází k největším rozdílům ve výši HDP co se regionů týče.⁴⁵ Ze statistik Eurostatu vyplývá, že zatímco východ Turecka je relativně rozvinutý, na východě země se nacházejí regiony s nejslabším průměrným HDP v celé Evropě – minimum je 15% uniijního HDP v PPS.⁴⁶ Dá se očekávat, že další ekonomický vývoj, poháněný integračním procesem, by mohl přispět k většímu vyrovnávání těchto disparit a tím také k většímu růstu celé země.

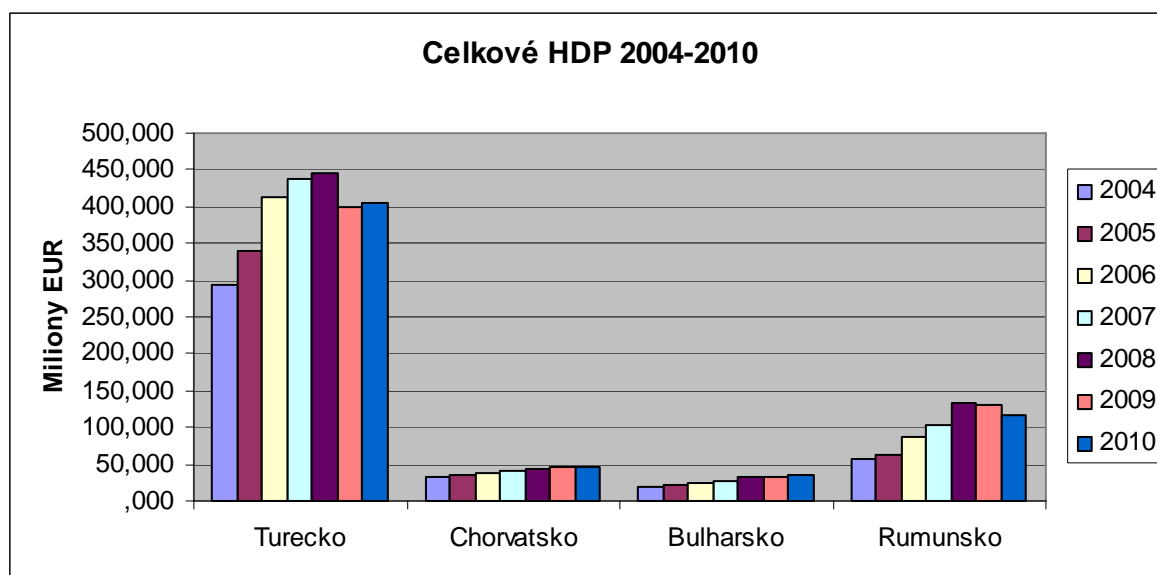
⁴⁵ Eurostat regional yearbook 2010; Eurostat; 2010, str. 79. ISSN 1830-9674. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-10-001/EN/KS-HA-10-001-EN.PDF>

⁴⁶ Eurostat regional yearbook 2010; Eurostat; 2010, str. 79. ISSN 1830-9674. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-10-001/EN/KS-HA-10-001-EN.PDF>

1.2.3 Celková výše HDP

Na níže uvedeném grafu si ukážeme celkové HDP sledovaných zemí. Tento údaj tedy bere v potaz celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořených za dané období na území daného státu.

Tabulka č. 1.3 Celkové HDP (2004 – 2010)

Zdroj: Eurostat

Výše uvedený graf nám ukazuje velikosti ekonomik podle jejich celkového HDP v jednotlivých letech. Na první pohled je z tohoto grafu patrná výrazná dominance turecké ekonomiky oproti ostatním ekonomikám sledovaných zemím, což je důsledkem velikosti země a počtu jejich obyvatel. Celkově dosahuje v dnešní době turecká ekonomika zhruba 3,3% HDP zemí Evropské unie,⁴⁷ což však vzhledem k očekávané budoucí silné dynamice růstu jistě není konečné číslo. U Chorvatska můžeme u tohoto srovnání vidět, že jeho HDP je vyšší, nežli u téměř dvojnásobně lidnatého Bulharska.⁴⁸

Tato fakta svědčí o skutečnosti, že Turecko disponuje ekonomikou nemalého rozsahu a vzhledem k dynamickému rozvoji můžeme očekávat její další růst, a tím vzestup významu Turecka a jeho ekonomiky. Údaje o Chorvatsku nám zde potvrzují vysokou míru HDP na obyvatele, se kterou jsme se seznámili v předchozí podkapitole a svědčí o vyspělosti chorvatské ekonomiky.

⁴⁷ Eurostat

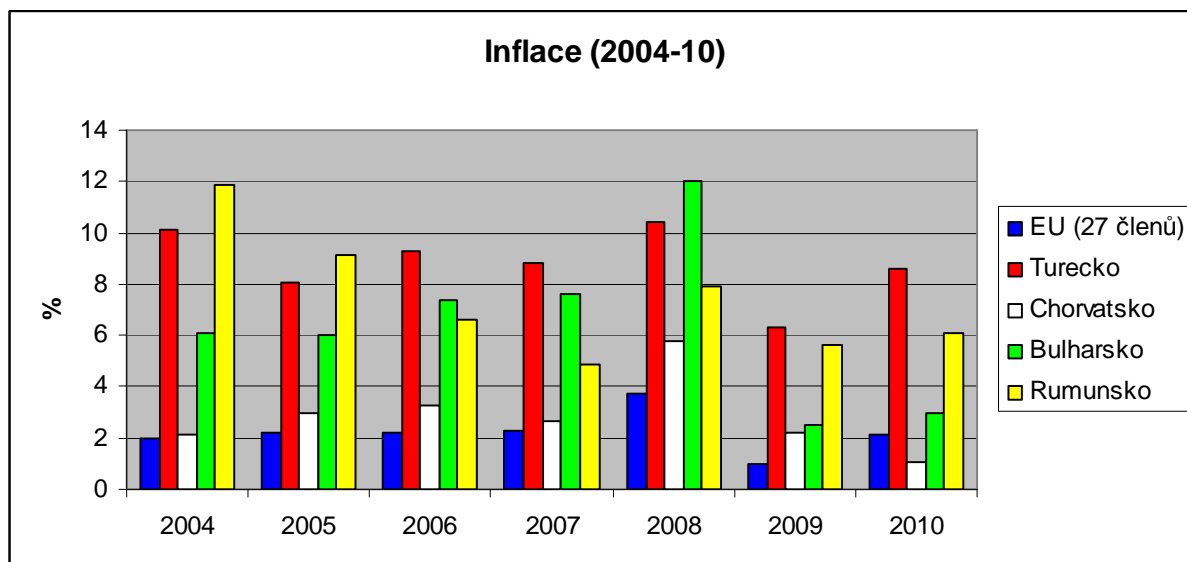
⁴⁸ Chorvatsko má 4,4 mil. obyvatel, Bulharsko má 7,3 mil. obyvatel

1.2.4. Inlace

Inlace je jedním z nejdůležitějších makroekonomických ukazatelů. Chápeme ji jako opakovaný růst cen v ekonomice v průběhu času. Pokud cenová hladina roste, dá se zjednodušeně říci, že roste průměrná cena zboží. Nejčastěji je pro měření inflace používán index spotřebitelských cen, index cen výrobců a tzv. deflátor hrubého národního produktu. Inlace má negativní vliv na mzdy, protože tím klesá kupní síla. Nepostihuje vlastníky hmotných statků, jelikož roste-li inflace, roste i cena majetku. Proto inflace postihuje slabší skupiny obyvatel, které nejsou vlastníky.

Na následující tabulce si ukážeme vývoj inflace u námi sledovaných zemí v období let 2004-2010:

Graf č. 1.4 Inlace (2004 – 2010)

Zdroj: Eurostat

Z této tabulky je zřejmé, že inflace se v případě Bulharska pohybovala v maximálním rozmezí do 12% v roce 2008. Tato čísla je možné považovat stále ještě za mírnou inflaci, která je kladně hodnocena, neboť nevytváří vážnější potíže v ekonomice.

Spočítáme-li si průměrné výše inflace ve sledovaných 7 letech, dojdeme k následujícím cifrám: EU 27 – 2,21%; Turecko – 8,8%; Chorvatsko – 2,89; Bulharsko – 6,37%; Rumunsko – 7,44%. Nejnižší inflační míru si tak drží Evropská unie a těsně za ní Chorvatsko. Minimální rozdíl mezi těmito dvěma mírami svědčí o velké míře stability chorvatské měny a tedy i celého hospodářství.

Nejvyšší míru inflace pak má Turecko, avšak hodnota turecké inflace je stabilní, bez výrazných výkyvů. Její výše je v rozumné míře a ukazuje na pokrok, který turecká ekonomika v druhé půlce první dekády učinila, a svědčí tak o její stabilizaci. Turecko totiž v minulosti silně trpělo silnými inflačními vlnami. V letech 1990-2000 dosahovala průměrná roční míra inflace 75%.⁴⁹ které ztlačili znehodnocovali tamní měnu, až vše vyvrcholilo v roce 2004, kdy bylo rozhodnuto o měnové reformě a ze starých lir bylo odškrtnuto šest nul a k 1.1.2005 vstoupila v platnost YTL – nová turecká lira.⁵⁰

V roce 2008 je vidět, že inflace dosáhla svých maxim, což je způsobeno velkým hospodářským rozvojem. S vysokou poptávkou po zboží a službách je spojen nárůst cen dle zákona o nabídce a poptávce. Naopak v roce 2009 vidíme pokles inflace u všech zemí, který je spojen s hospodářskou krizí. Nižší míra inflace je spojena s krizovým stavem, neboť není poptávka po zboží a proto se ani ceny nezvyšují.

Z těchto údajů je vidět vyspělost chorvatské ekonomiky, jejíž nízká míra inflace je téměř na úrovni Evropské unie. V případě Turecka je sice inflace vyšší, ale nedosahuje čísel, která by ekonomiku negativně ovlivňovala.

1.2.5. Analýza a očekávaný vývoj ekonomických ukazatelů

V předchozích částech jsme komparovali ekonomické výkonnosti vybraných zemí v letech 2004 – 2009, případně 2004 – 2010. Nyní se pokusíme o shrnutí provedené komparace a o nastínění budoucího možného vývoje.

V Turecku dochází v souvislosti s těžkou ekonomickou krizí, která v roce 2001 zachvátila všechny sektory ekonomiky a kvůli kterým se Turecko, v zájmu předejití státního bankrotu a uvedení do těžké ekonomické deprese, muselo ve spolupráci s mezinárodními organizacemi vydat na cestu ekonomického otevření země. Své důležité místo tu však má také Evropská Unie, která svým působením v integračním procesu s Tureckem, dokázala zemi pomoci k dalšímu rozvoji. Tím byl nastartován velmi dynamický růst, který byl přerušen až v roce 2009.

V Chorvatsku se po pádu vlády Franja Tudjmana mění v roce 2000 směřování země. Nastává obrat v politickém směřování, ústup od protekcionismu, liberalizační a privatizační proces a postupně stále bližší navazování spolupráce s Evropskou Unií. Chorvatsko se tak

⁴⁹ Flam, H.; *Turkey and the EU: Politics and Economics of Accession*; Březen 2003; str. 40 Dostupne z <http://www.ifo.de/portal/pls/portal/docs/1/1189838.PDF>

⁵⁰ *Transition to new turkish lira the tax and accounting perspectives*; PriceWaterhouse Coopers; listopad 2004; str. 4. Dostupne z: < http://www.pwc.com/en_TR/tr/assets/ins-sol/publ/ytl_eng.pdf>

zapojilo především do programu Stabilizačního a asociačního programu (SAP), který pak v roce 2005 vstoupil v platnost skrze Stabilizační a asociační dohodu (SAA) a začalo čerpat také z evropských rozvojových fondů. Také díky dalším skutečnostem, zejména své geografické blízkosti, kulturní podobnosti, a tradičně dobrým vztahům s celou řadou unijních zemí, se nastartoval stabilní, byť nikterak závratný, ekonomický růst, který přetrval až do doby krize.

Jak jsme již naznačili, u obou dvou zemí, díky spolupráci s Evropskou Unií a integračnímu procesu, můžeme z pohledu komparace konstatovat jednoznačně pozitivní vliv, který přispěl k zvýšené dynamice jejich růstu a také pokračování v politice celní unie v případě Turecka. U Chorvatska hraje kladnou roli blížící se členství. Jako pozitivní prvky této integrace můžeme považovat zlepšení institucionálního prostředí díky implementaci *acquis communautaire*, zlepšení zahraničního obchodu, a v podobě přímých zahraničních investic také větší příliv zahraničního kapitálu.

S postupným ústupem krize můžeme očekávat blížící se oživení, které je potřeba přičíst na vrub především domácím trhům a jejich poptávce, tedy především domácí spotřebě a celkově vyšším investicím. Stejně tak byly ekonomiky podpořeny dobrými výsledky zahraničního obchodu.

Na následující tabulce se podíváme na předpokládaný vývoj reálného HDP v letošním a příštím roce.

Tabulka č. 1.4 Odhad míry růstu reálného HDP (2010 - 2012)

Rok	2011	2012	Průměr v 2011-12
EU (27 členů)	1,70%	2,00%	1,39%
Turecko	5,50%	4,50%	6,11
Chorvatsko	1,50%	2,10%	1,89%
Bulharsko	2,60%	3,80%	3,70%
Rumunsko	1,50%	3,80%	3,46%

Zdroj: Eurostat + vlastní výpočet

Jak můžeme vidět v této tabulce, Turecku se predikuje nejvyšší růst z komparovaných zemí, Chorvatsku naopak nejnižší. Dle našeho názoru, je vysoká dynamika turecké ekonomiky způsobena již zmiňovanou orientací turecké ekonomiky i na další trhy, které se s krizí vypořádaly lépe než trhy v zemích Evropské unie. Pokud bychom se dívali ještě dále,

je zde předpověď od Mezinárodního měnového fondu, že Turecko bude mít v letech 2011-17 průměrný roční ekonomický růst 6,7%.⁵¹ Dalším důvodem je pak relativně mladá populace s velkým podílem lidí v produktivním věku, kteří budou rozvíjet jak domácí ekonomiku, tak také budou činní na pracovním trhu. Nezanedbatelné jsou i velké stavební projekty, které v zemi probíhají, ať už se jedná o stavby silnic a železnic spojující vzdálené kouty země, stále se rozšiřující velká města, jako je Istanbul, Ankara, či Izmir, ale také projekty tureckých společností v zahraničí. A je třeba zmínit také velké průmyslové zóny, které byly vystavěny v minulých letech ve velkých aglomeracích, jež mají do budoucna velký potenciál dalšího růstu.

Ruku v ruce se silnější pozicí Turecka v zahraniční politice se země a společnosti, které jsou v jejím závěsu, snaží o prosazení svého vlivu.⁵² Zajímavá je tato skutečnost v otázce pomoci zemím, které v dobách minulých byly pod přímým vlivem Osmanské říše a jež jsou si díky působení Turků na západním Balkáně kulturně blízké. Zde se Turecko v dnešní době spíše nepřímě střetává o vliv s Evropskou Unií – tedy v Bosně a Hercegovině, Albánii a Kosovu.⁵³ Turecko však sklízí úspěchy v podobě velkého nárůstu obchodu především na východ od svých hranic, to znamená v Sýrii, Iráku, Uzbekistánu, Rusku, či Íránu. Dá se očekávat, že tento vliv se bude do budoucna stupňovat, stejně tak jako hospodářská spolupráce s těmito zeměmi.

V případě Chorvatska jsou do budoucna jistá úskalí s deficitem obchodní bilance a zahraničním zadlužením. Krize z roku 2009 ekonomiku zřetelně poznamenala a vedle snížení přílivu zahraničních investic, propadu HDP, rostla také nezaměstnanost. Stejně jako v celé řadě současných členských zemí můžeme i v Chorvatsku očekávat trend směřující k omezení výdajů ze strany státu, tedy v pokračování úsporných balíčků.⁵⁴ Důležité bude, jak se Chorvatům podaří zefektivnit svá silná odvětví, jako je například cestovní ruch, který by v tomto roce, díky nestabilitě v turistických destinacích v severní Africe, mohl zaznamenat slušný růst. Důležité také bude, jestli se Chorvatsku povede zvýšit konkurenceschopnost

⁵¹ [online] URL: < <http://www.invest.gov.tr/en-US/turkey/factsandfigures/Pages/Economy.aspx> > [cit.7.5.2011]

⁵² Stojanovič, D.; Turkey uses economic clout to gain Balkan foothold; In: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/03/14/AR2011031404398.html>; 14.3.2011

⁵³ Tesfa-Youhannes, A.W., *Easing Back In: The Balkans' Re-Introduction to Turkey*; 2011; str. 3

⁵⁴ *Croatia 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel; 9. listopadu 2010; str. 21.

{COM(2010) 660} Dostupné z: <

http://www.mvpei.hr/custompages/static/hrv/files/101110_Izvijesce_o_napretku_HR_za_2010.pdf>

[cit.9.5.2011]

svého zboží a jestli země dokáže využít svého potenciálu v získávání zahraničních investic, v čemž zatím zaostává.

Prostor pro zahraniční investice však v zemi zcela jistě je, jelikož státem ovládané firmy stále vlastní podniky v loďářském průmyslu, v energetice či v dopravě a do budoucna se uvažuje o plánech na jejich postupnou privatizaci. Chorvatsko by pro řadu investorů mohlo být do budoucna atraktivní, právě kvůli své blízkosti zatím neintegrováným zemím na západním Balkáně a mohlo by sloužit jako brána do této oblasti. Pokud se tedy privatizační projekty úspěšně uskuteční, mohlo by dojít nejen k přílivu kapitálu, ale také k zefektivnění výroby a tím pádem také k vyššímu hospodářskému růstu. I přes blížící se členství Chorvatska v Evropské unii bude mít tato země ještě řadu let komparativní výhodu v podobě nižších mzdových nákladů v porovnání se světem. Podobně, jako se to stalo jiným zemím po přidružení k Evropské unii, se dá předpokládat, že vstupem do EU bude postupně dohánět ekonomickou výkonnost vyspělejších ekonomik, včetně zvyšování mzdových nákladů i Chorvatsko.

V této části jsme se zaměřili na komparaci klíčových ekonomických indikátorů Turecka a Chorvatska. Naše hypotéza je, že Evropská unie, v případě Turecka a Chorvatska, neklade tak silný důraz na ekonomické faktory, a proto nebyl do dnešních dnů dokončen jejich přístupový proces, a tyto dvě země se nestaly členy Evropské unie. Pro potvrzení správnosti našich úvah jsme pro ilustraci k porovnávání přidali také údaje z Bulharska a Rumunska, tedy ze zemí, které byly do Evropské unie přijaty již v roce 2007. Při našich porovnáních se prokázalo, že ekonomická připravenost obou zemí je na srovnatelné, či vyšší úrovni, než již nyní přijatých zemí. Pravdivost tohoto faktu se ve velmi vysoké míře potvrdila při sledování ukazatelů o reálném růstu HDP, jeho výši v paritě kupní síly, celkového HDP a inflace. To podporuje naši hypotézu, neboť se ukazuje, že v případě přidružení Turecka a Chorvatska do Evropské unie hrají významnější roli faktory neekonomické.

1.3. Obchodní vztahy Turecka a Chorvatska vzhledem k Evropské Unii

Obchodním vztahům Turecka a Chorvatska se budeme věnovat z toho důvodu, že v dnešním globalizovaném světě je mezinárodní obchod velmi důležitý. Dochází díky němu k růstu HDP, plně se využívá potenciál jednotlivých ekonomik a komparativních výhod, prohlubuje se díky němu dělba práce a specializace na mezinárodní úrovni a v neposlední řadě díky němu dochází také k propojování ekonomik různých zemí. Pro námi sledované

země je právě propojování ekonomik velice důležité. Vzájemná obchodní výměna a z ní plynoucí profit, je typickým příkladem dobré funkčnosti teorie neofunkcionalismu, kdy se díky spolupráci v jednom oboru může pokračovat dále v oblasti jiné. V této části práce si klademe za cíl poukázat na fungující obchodní vztahy Turecka a Chorvatska s Evropskou unií, které nahrávají dalšímu integračnímu procesu.

Turecko i Chorvatsko jsou nyní otevřené ekonomiky, které jsou plně zapojeny do zahraničně ekonomických vztahů. Zatímco uzavřené ekonomiky jsou ty, které nevstupují do zahraničně ekonomických vztahů a vše co vyrobí také v zemi samotné spotřebují. Mají tedy stejné výrobní i spotřební možnosti.

Jak již bylo řečeno, Turecko bylo dříve uzavřenou ekonomikou, která během času prošla širokou liberalizací a otevření se světu, čímž změnila své ekonomické vztahy a plně se zapojila do zahraničního obchodu. Během čtyřicetiletého sblížování s Evropou rostla hodnota vývozu ročně o 13,5%. Zásahu na stále se zvyšujícím obchodu měla bezpochyby zejména celní unie s Evropskou unií, díky níž se každoročně zvyšuje výměna zboží mezi státy Evropské unie a Tureckem. Země se také více otevřela světu.⁵⁵

Přestože bylo Chorvatsko v rámci jugoslávské federace socialistickou zemí, byly v ní prvky otevřené ekonomiky. Dnes je země díky svým obchodním vztahům již velmi silně propojena s Evropskou unií. Od roku 2000 se díky začátkům spolupráce s Evropskou unií více otevřela tržnímu prostředí. Pro Chorvatsko znamenaly obchodní dohody možnost vytvoření zóny volného obchodu a také vznik celní unie, včetně zapojení se do jednotného trhu Evropské unie. Znamenalo to také poskytnutí přístupu na evropský trh pro všechny chorvatské průmyslové výrobky a většinu těch zemědělských a naopak Chorvatsko bylo povinno rozšiřovat postupně volný přístup pro export průmyslových a zemědělských výrobků z Evropské unie, a to až do 70% jejich objemu.⁵⁶ Dalším důležitým bodem byla také pomoc s harmonizací práva se standardy Evropské unie.

Během přechodného období (1993-1999) se podíl chorvatských produktů na trhu Evropské unie snižoval. Jednak to bylo způsobeno válečným konfliktem a následnou tudjmanovskou politikou a potom také skutečností, že středoevropské a východoevropské země, které již v té době byly zeměmi kandidátskými, byly více konkurenceschopné ve

⁵⁵ Ülgen, S. et Zahariadis, Y.; The Future of Turkish-EU trade relations deepening vs. widening; in: Turkish Policy Quarterly; str. 32

⁵⁶ [online] URL: < http://www.buyusa.gov/croatia/en/traderegulations.html#_section20>

srovnání s Chorvatskem. V tomto období dochází obecně ke slabšímu tempu restrukturalizace v porovnání s ostatními přeměňujícími se ekonomikami bývalých zemí sovětského bloku a v souvislosti s nižší konkurenceschopností roste také rozpočtový deficit země, který v roce 2003 činil rekordních 56,5%.⁵⁷

Na následujícím grafu si ukážeme, do jakých zemí obě země nejvíce vyvážely:

Graf č. 1.5 Export z Turecka a Chorvatska dle nejvýznamnějších partnerů (2009)

Zdroj: Turkstat a Crostat

V roce 1999 směřovalo z Turecka do Evropské unie 57% veškerého vývozu a jeho celková výše činila 15,4 mld. USD. V případě Chorvatska se jednalo o 56,6% vývozu a to v hodnotě 2,1 mld. USD. O 10 let později byl v případě Turecka podíl na celkovém tureckém exportu pouze 46% do zemí Evropské Unie a jeho hodnota stoupla na 52,7 mld. USD. V případě Chorvatska putovalo do unijních zemí v témže roce 60,7% objemu a jeho hodnota stoupla na 4,9 mld. USD. Zatímco vývoz Turecka do zemí Unie se za desetiletí zvýšil o více jak trojnásobek, v případě Chorvatska to bylo pouze dvojnásobně.

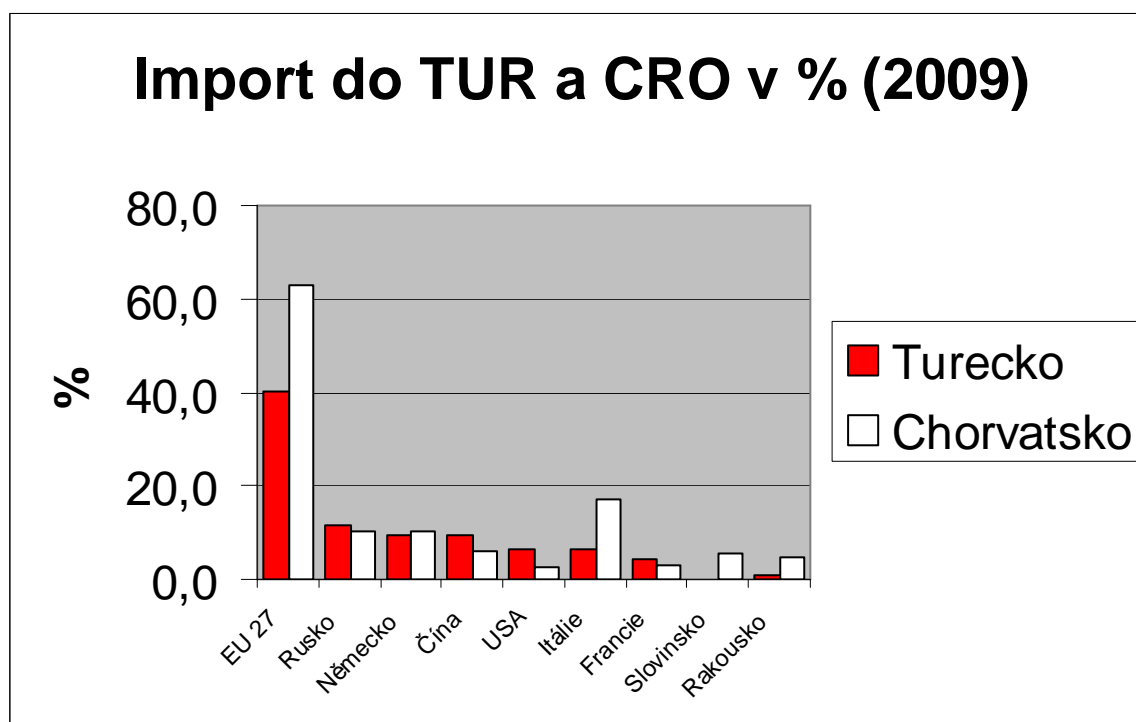
Můžeme vidět, že důležitým vývozním partnerem je pro obě země Německo a že se v exportu orientují na země regionálně blízké. Také můžeme pozorovat nárůst obchodu u obou zemí v absolutním vývozu. Avšak co se týče procentuálního vyjádření, v případě Turecka se poměr vůči Evropské unii za dekádu snížil. U Chorvatska tomu bylo naopak. Tento trend se dá vysvětlit především tím, že ačkoliv Turecko vyvezlo do Unie stále více zboží, díky výrobním možnostem, postupující globalizaci a také poptávce z nových trhů, se začalo více orientovat na své východní trhy, na nichž do té doby působilo jen velice málo a nevyužívalo tak plně svého potenciálu. Zajímavé je také množství tureckého exportu do Iráku, který je způsoben faktem, že Turecko je velmi důležitou zemí v programu rekonstrukce Iráku po pádu režimu Saddáma Husajna.⁵⁸

Graf na příští straně nám ukáže, ze kterých zemí se nejvíce dováželo to Turecka a Chorvatska.

⁵⁷ *Croatia 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel; 9. listopadu 2010; str. 114. {COM(2010) 660} Dostupné z: <http://www.mvpei.hr/custompages/static/hrv/files/101110_Izvijsce_o_napretku_HR_za_2010.pdf> [cit.9.5.2011]

⁵⁸ Matthews, O.; *Triumph of the Turks*; Newsweek; 28. listopadu 2009. Dostupné z: <<http://www.newsweek.com/2009/11/27/triumph-of-the-turks.html>> [cit.11.5.2011]

Graf č. 1.6 Import do Turecka a Chorvatska dle nejvýznamnějších partnerů (2009)

Zdroj: Turkstat a Crostat

V roce 1999 směřovalo z Turecka do Evropské unie 57% veškerého vývozu a to ve výši 15,4 mld. USD, naopak dovoz činil 55% veškerého dovozu a to v hodnotě 22,5 mld. USD. O 10 let později vidíme sice vysoké nárůsty výměny, a to jak v dovozu, tak i ve vývozu, na druhou stranu však můžeme pozorovat citelný propad podílu, kterým se na celkovém tureckém zahraničním obchodu podílí Evropská unie. V roce 2009 už podíl celkového importu dosáhl u zemí Evropské unie pouze 40%, avšak jeho hodnota činila 56,6 mld. USD.

V roce 1999 činil dovoz z Evropské unie do Turecka 57% a to v hodnotě 22,5 mld. USD. V roce 1999 již dosáhl pouze 40% a jeho hodnota byla 55,6 mld. USD. Do Chorvatska putovalo ze zemí Evropské unie v roce 1999 56,6% zboží, které mělo hodnotu 4,4 mld. USD. O deset let později pak poměr činil 63,1% a to v celkové hodnotě 15,2 mld. USD. V roce 2009 putuje do zemí Unie 60,7% jeho exportu v celkové hodnotě 4,9 mld. USD a import z unijních zemí tvoří 63,1% v celkovém objemu 15,2 mld. USD.⁵⁹ Zde můžeme vidět jasně patrný rozdíl oproti exportu: přestože u obou zemí import z unijních zemí rostl, v případě Turecka to bylo pouze dvojnásobně, avšak u Chorvatska se jednalo téměř o čtyřnásobek.

⁵⁹ [online] URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113370.pdf> [cit.11.5.2011]

Stejně jako u vývozu si můžeme všimnout silné pozice Německa, dobře si vede pochopitelně také exportní gigant Čína a díky obchodu s nerostnými surovinami, je také vysoké postavení Ruska.

Pro tureckou průmyslovou výrobu, a v souvislosti s tím také pro export, jsou nejdůležitější následující položky: automobily a autodíly, oděvy a textilní výrobky a zemědělské produkty. Mezi další významné komodity také patří železo a ocel, výrobky strojírenského průmyslu, elektrické stroje, bílá technika, spotřební elektronika, oleje a plasty a minerální paliva. Statistikám importu dominují výrobky strojírenského průmyslu, optické přístroje, železo a ocel, farmaceutické výrobky a také ropa a zemní plyn.⁶⁰

V případě Chorvatska jsou hlavní vývozní artikly dopravní prostředky (především lodě a jejich komponenty), stroje, nářadí, textil, chemikálie, potraviny a zemědělský průmysl a také pohonné hmoty. Mezi nejvýraznější dovozní komodity patří stroje, dopravní prostředky, elektrická zařízení, chemikálie, paliva a maziva a také potraviny.⁶¹

Pro Evropskou Unii je Turecko po Číně, USA, Rusku, Švýcarsku a Norsku sedmým nejdůležitějším importním partnerem se 2,8% podílu a dokonce po USA, Číně, Švýcarsku a Rusku dokonce zemí s pátým nejvyšším podílem exportu, přičemž tento podíl činí 4,5%.⁶²

Chorvatsko kvůli své relativně malé ekonomice nepatří mezi klíčové obchodní partnery Evropské unie, avšak v přepočtu na obyvatele dosahuje zajímavých čísel, především pak pro unijní export. Chorvatský podíl na zahraničním obchodu Unie tvoří 0,3% u dovozu a 0,8% u dovozu.

V případě Chorvatska je vidět, že se po válečném konfliktu v regionu dokázalo zotavit a povedlo se mu nahradit původní orientaci na ostatní federativní republiky orientací na trhy v Evropské unii. U Turecka vidíme pokles podílu vzájemné spolupráce, avšak nárůst v absolutních číslech. Tento fakt je spojen se skutečností, že *„rychle se rozvíjející turecká ekonomika s celou řadou mezinárodně konkurenceschopných společností uvrhla společnost plnou mladých lidí do prostředí velkého podnikatelského centra, které plně těží z bohatých exportních trhů, jako je Rusko a Střední východ, kde jsou soustředěny miliardy USD.“*⁶³ Turecko se tak dokázalo zorientovat a působí výrazně také v oblastech geograficky blízkých, kde je po zboží všeho druhu poptávka a kde se mu v minulosti tak dobře obchodně nedařilo.

⁶⁰ [online] URL: < http://www.economywatch.com/world_economy/turkey/export-import.html > [cit.11.5.2011]

⁶¹ [online] URL: < http://www.economywatch.com/world_economy/croatia/export-import.html > [cit.11.5.2011]

⁶² Eurostat: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf [cit.11.5.2011]

⁶³ [online] URL: < <http://www.economywatch.com/economy-business-and-finance-news/turkey-looks-east-too-as-economic-power-explodes-12-07.html> > [cit.11.5.2011]

Výše uvedená čísla a informace nám ukazují intenzivní spolupráci mezi oběma kandidátskými zeměmi a Evropskou unií. U obou států je důležité zmínit vysoký nárůst celkových hodnot obchodu. To je důkazem, že obchodní dohody, které byly mezi zúčastněnými subjekty uzavřeny, daly možnost prohloubení obchodní spolupráci, z kterého profitují obě strany. Z této části je patrné, že díky vzájemným dohodám mezi Tureckem a Chorvatskem dochází ke spolupráci, která je vzájemně prospěšná, posiluje obě strany a má dlouhodobě pozitivní růst. Z předchozího se dá usuzovat, že je důkazem o připravenosti ekonomik obou zemí na členství v Evropské unii.

1.4. Přímé zahraniční investice

Na příkladě přímých zahraničních investic budeme v následující kapitole poukazovat na existující ekonomickou spolupráci mezi Evropskou unií a našimi kandidátskými zeměmi. Investice evropských společností v Turecku a Chorvatsku jsou velice důležité. Podporuje se jimi ekonomika země, roste díky nim zahraniční obchod a také se propojují ekonomiky, což má kladný vztah na vzájemné dobré vztahy subjektů.

Přímé zahraniční investice jsou investice z jedné země do země cizí za účelem zisku podílu akcií a také exekutivních pravomocí v minimálně 10% podílu. Rozlišujeme mezi třemi druhy zahraničních investic: 1. investice na zelené louce (greenfield – investici do nových aktiv, např. nová automobilka), 2. investice na hnědé louce (brownfield – při změně vlastnické struktury) 3. akvizice a fúze (mergers and acquisition - ovládnutí již existujících aktiv, např. převzetí banky). Přímé zahraniční investice mají celou řadu přímých i nepřímých dopadů na hostitelskou ekonomiku a mají pozitivní dopady.

Turecko je příkladem země, která těží z globalizovaného světa, přesouvání kapitálu a tím také velkému přílivu zahraničních investic, které v posledním desetiletí do země přitekly. Turecko dokázalo přilákat hodně přímých zahraničních investic díky řadě příznivých faktorů: strategickému zeměpisnému umístění, rychle se rozvíjející ekonomice, velkému vnitřnímu trhu, relativně vzdělané a především početně silné pracovní síle, stále ještě nízkým mzdovým nákladům, vládním pobídkám a v poslední dekádě také zákonodárstvím, které podnikání usnadňuje a zabezpečuje.⁶⁴

⁶⁴ Önis, Z. et Bayram, I.E.; *Temporary star or emerging tiger? Turkey's recent economic performance in a global setting*; Istanbul; říjen 2008; str. 3

V roce 2008 v zemi již působilo 18.612 podniků s účastí zahraničního kapitálu, včetně těch nejznámějších jako je Toyota, Honda, Ford, Philip Morris, Renault, Bosh, Mercedes, Siemens, Pirelli, či Fiat.⁶⁵

Jak jsme již v naší práci uvedli, do roku 1999 a reforem, které přišly po pádu režimu Franja Tudjmana, se v Chorvatsku dělo jen málo pro rozvoj ekonomiky a také zahraničních investic. Zahraniční investoři měli, mimo jiné, také obavu z budoucího vývoje v zemi a nechtěli investovat tam, kde jim nebyla zaručena dostatečná ekonomická a politická stabilita, což byl v té době případ právě Chorvatska.⁶⁶ Hlavní privatizační reformy, které přilákaly první výraznější objemy zahraničních investic, se týkaly především bankovníctví, telekomunikací, energetiky a dopravy.⁶⁷ Do dnešních dnů je však objem investic stále nevýrazný a 90% jich míří do již zmíněných služeb, přičemž například investice do průmyslu jsou relativně nízké.⁶⁸ Výše chorvatských zahraničních investic se s Tureckem nedá srovnávat. To je způsobeno jak velikostí země, tak odlišnou skladbou národního hospodářství s tradičně silnou pozicí služeb, především pak turistiky.

I v Chorvatsku dnes působí řada známých zahraničních společností, které se rozhodly v zemi investovat. Mezi ty nejdůležitější patří Ericsson, Coca-Cola, Hofmann & Pankl a další.⁶⁹

Na grafech na další straně můžeme vidět jednak absolutní množství přímých zahraničních investic, které do obou porovnávaných zemí přišly a také množství těchto investic v přepočtu na jednoho obyvatele.

⁶⁵ Tatari, B.; *Invest where the two continent meet*; Izmir Chamber of Commerce, květen 2008; str. 2

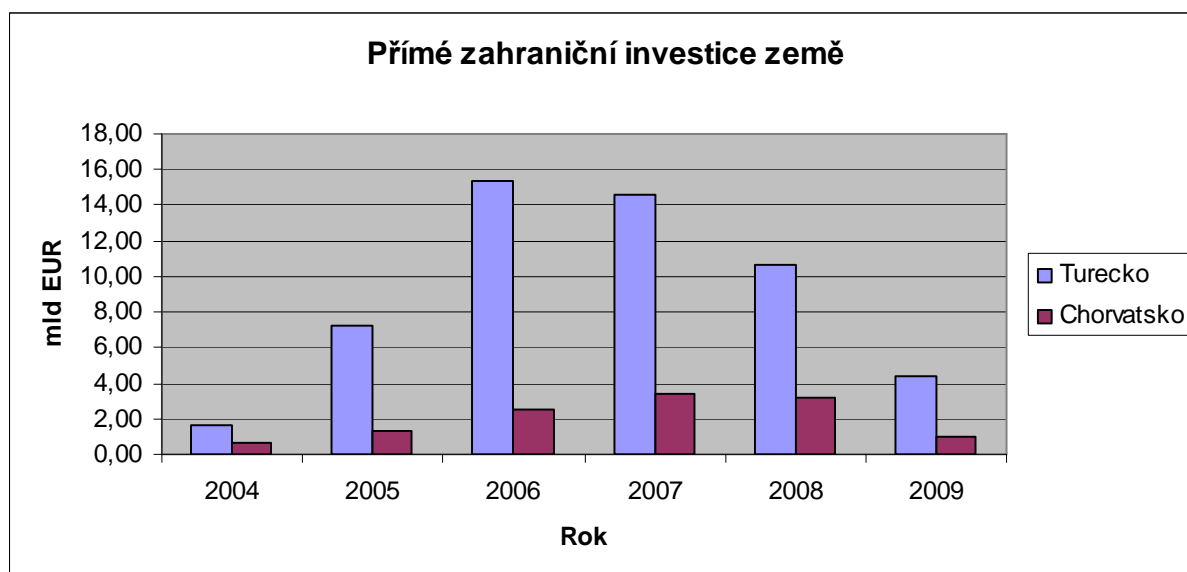
⁶⁶ Bandelj, N.; *Embedded Economies: Social Relations as Determinants of Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*; The University of North Carolina Press; Social Forces - Volume 81, Number 2, December 2002 prosinec 2002; str. 12. E-ISSN: 1534-7605

⁶⁷ Demianova, V.; *EU Foreign Direct Investment in Croatia and Turkey*; Econmz and Finance, Eurostat, Statistics in Focus, 68/2008, str. 4. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-068/EN/KS-SF-08-068-EN.PDF>

⁶⁸ Skudar, A. et Hunya, G.; *The Role of Foreign Direct Investment in Croatian Economy*; září 2006; Vídeň; str. 3

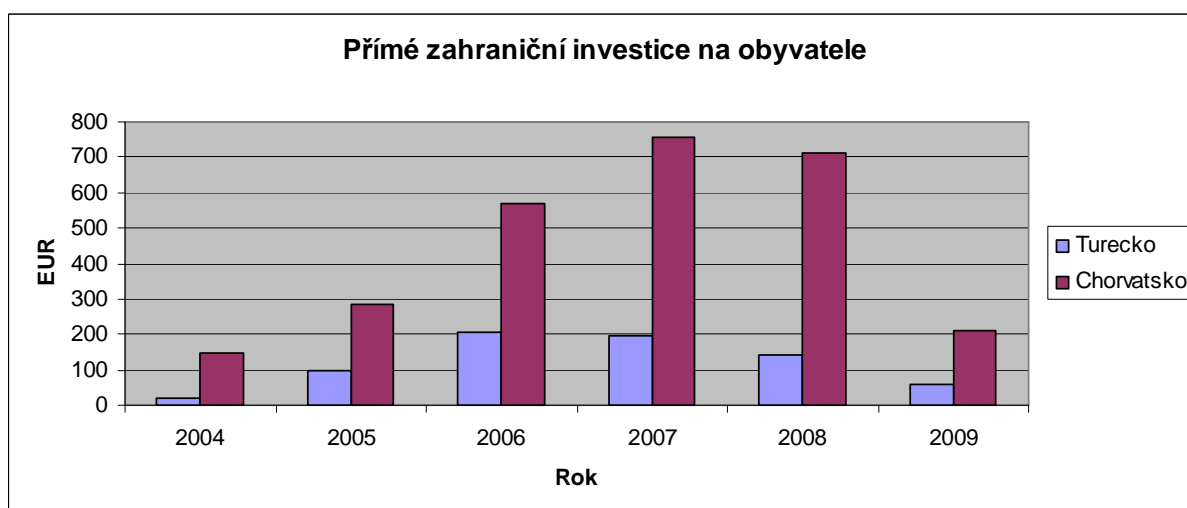
⁶⁹ Skudar, A. et Hunya, G.; *The Role of Foreign Direct Investment in Croatian Economy*; září 2006; Vídeň; str. 2

Graf č. 1.6 Přímé zahraniční investice v celkovém objemu (2004 – 2009)

Zdroj: Turkstat a Crostat

Graf č. 1.7 Přímé zahraniční investice na 1 obyvatele (2004 – 2009)

Zdroj: Turkstat a Crostat

Z výše zobrazených grafů můžeme v případě Chorvatska vyčíst relativně nízký přísun přímých zahraničních investic v celkových číslech. Dlouhodobým cílem chorvatských vlád po roce 2001 bylo navýšení hodnot tak, aby dosahovaly minimálně 6% HDP země, což se nezdařilo. Zvýšený příliv v roce 2006 se připisuje rozsáhlé privatizační vlně, i když se jednalo hlavně o investice do již hotových projektů, zejména ve službách. Nejednalo se tedy ve velké

míře o investice na „zelené louce“, které s sebou nesou více pracovních příležitostí.⁷⁰ I to je jedna z příčin relativně vyšší nezaměstnanosti v Chorvatsku.

Turecko se v tomto směru liší od Chorvatska výrazně. Jak můžeme vidět na grafech, od roku 2005 prudce narůstaly přímé zahraniční investice do Turecka a jednalo se o velmi vysoká čísla, která mezi lety 2006-2008 činila v průměru přes 20 miliard dolarů ročně. Ve velké míře šlo o průmyslové projekty výrobního charakteru, což výrazně posílilo zaměstnanost po krizi v roce 2001. Pokud se podíváme na míru investic na obyvatele, vychází graf pochopitelně ve prospěch Chorvatska. Tato disproporce mezi oběma údaji je způsobena finančně náročnějšími investicemi do bankovníctví v zemi u Jadranu.

Hlavním investorem v Turecku jsou státy Evropské unie, které mají na zahraničních investicích v průměru 50% podíl.⁷¹ Zmíněný dramatický nárůst přímých zahraničních investic můžeme připisovat především pro-investičním reformám, které Turecko spustilo v roce 2003. Ústavní změny v ekonomické oblasti mimo jiné zjednodušily privatizaci, a tím také nastal příliv zahraničních investic. Přestože mohly zahraniční společnosti v Turecku investovat již od padesátých let, vzhledem k nepředvídatelnosti politické a ekonomické situace v zemi, státnímu protěžování vlastních výrobců a ochraně trhu, pro ně však velké investiční projekty nebyly příliš lákavé.⁷² A právě nedostatečná přítomnost zahraničních společností se negativně projevila na ekonomické krizi v roce 2001. Naopak zintenzivnění procesu integrace Turecka do Evropské unie bylo příčinou zvýšeného zájmu zahraničních investorů.⁷³

Vzhledem k velikosti a možnostem chorvatské ekonomiky jsou investice Chorvatska v rámci Evropské unie zanedbatelné, jediné větší investiční projekty za vlastními hranicemi uskutečňují chorvatské firmy na území Bosny a Hercegoviny.⁷⁴

S rostoucím významem Turecka a posilováním jeho ekonomiky, přibývá také investic tamějších firem nejen na světových trzích, ale také v zemích Evropské unie. Turečtí investoři se v tomto směru nejvíce soustřeďují především na staré členské země před východním rozšířením, ke kterým mají blízko hlavně díky tamější široké diaspoře.⁷⁵

⁷⁰ Skudar, A. et Hunya, G.; *The Role of Foreign Direct Investment in Croatian Economy*; září 2006; Vídeň; str. 2
⁷¹ [online] URL: <<http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorsguide/Pages/FDIinTurkey.aspx>>

⁷² Evret, D.; *Politique et économie Turque*; Štrasburk Stock; 2003; str. 25

⁷³ Demianova, V.; *EU Foreign Direct Investment in Croatia and Turkey*; Economz and Finance, Eurostat, Statistics in Focus, 68/2008, str. 2. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-068/EN/KS-SF-08-068-EN.PDF>

⁷⁴ Ilgün, E. et Coskun, A.; *Foreign direct investmebt in Bosnia and Herzegovina*; 2009; str. 19

⁷⁵ Demianova, V.; *EU Foreign Direct Investment in Croatia and Turkey*; Economz and Finance, Eurostat, Statistics in Focus, 68/2008, str. 4. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-068/EN/KS-SF-08-068-EN.PDF>

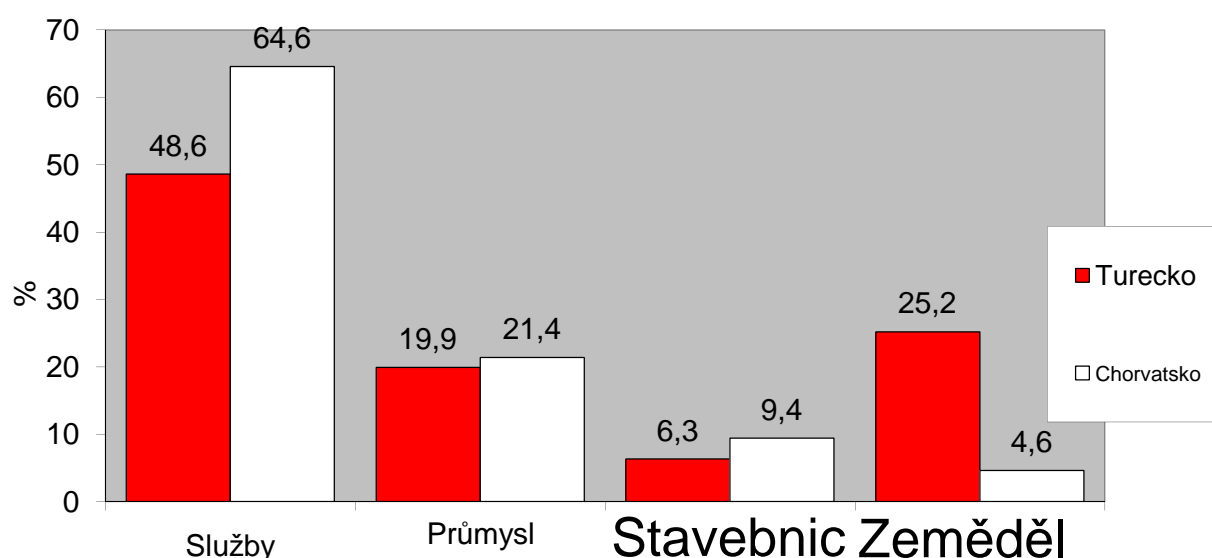
Tato část se věnovala přímým zahraničním investicím v Turecku a Chorvatsku. Z naší komparace vyplývá několik skutečností. Jednak jsou zde vidět rozdíly v investičním zaměření i v objemu investic. Je zřejmé, že obě země jsou pro investory, z nichž je velká část ze zemí Evropské unie, svým potenciálem zajímavé. To platí především o Turecku, jehož parametry do budoucna slibují dynamický růst a v souvislosti s ním také zhodnocení těchto investic. Pokud nahlížíme na perspektivu integrace z úhlu propojenosti ekonomik, potom míra přímých zahraničních investic svědčí o dobré ekonomické připravenosti země.

1.5. Ekonomické sektory Chorvatska a Turecka

Složení ekonomických sektorů kandidátských zemí je pro Evropskou unii důležité, neboť vypovídá o tom, co tyto země mohou Unii nabídnout. Od tohoto složení se totiž odvíjí přímé zahraniční investice, produkční možnosti zemí, budoucí směřování ekonomik, či například také mezinárodní obchod. Porovnáme proto nyní ekonomické sektory Turecka a Chorvatska za účelem zjištění, zda by takovéto složení bylo pro Evropskou unii přínosné zda svědčí o ekonomické připravenosti obou zemí.

Na níže uvedeném grafu jsou vidět hlavní ekonomické sektory v obou kandidátských zemích pro rok 2010 dle zaměstnanosti. Obecně se dá říci, že u obou zemí došlo v minulém dvacetiletí k odklonu od zemědělství. Naopak se posiloval především sektor služeb a zejména v případě Turecka došlo k výraznému nárůstu u průmyslové výroby.

Graf č. 1.7 Zaměstnanost dle sektorů (2010)

Zdroj: Turkstat a Crostat

Význam průmyslové výroby pro celou tureckou ekonomiku vzrostl hlavně po rozsáhlé krizi z roku 2001 a její podíl se začal od té doby ještě více zvyšovat. Silně rostoucí byl především automobilový průmysl, který dosáhl nejdynamičtějšího růstu v celé turecké ekonomice, což mělo zvláštní význam také pro vývoz.

Průmyslová výroba byla pochopitelně silně poznamenána celosvětovou ekonomickou krizí z roku 2009. Dle údajů z prvních tří kvartálů roku 2010 však její výkon vzrostl o 19,2% a podílel se tak v tomto období na 15,5% tureckého HDP.⁷⁶

Nejdůležitější automobilový průmysl má v současné době v Turecku velkou sílu. Již v roce 2006 přesáhla tamější produkce 1 milion vyrobených vozidel a dle odhadů by toto číslo mělo do roku 2012 přesáhnout 2 miliony vozů a to i přes negativní vývoj v roce 2009, kdy výroba klesla pod čísla z roku 2006. Podobně jako v naší republice, souvisí s výrobou automobilů velmi výrazně také základna podniků, která se věnuje subdodávkám – tedy např. elektronice, navigacím, zabezpečovacím zařízením, osvětlením a dalším komponentům.

V případě turecké ekonomiky můžeme za posledních několik desetiletí vidět silný pohyb vstříc průmyslové výrobě. Ještě v 70. letech byl podíl zemědělství na HDP země celých 35% celkového objemu. Jak vidíme na výše uvedeném grafu, dnes se zemědělství podílí již pouze 8,9% na celkovém objemu HDP.⁷⁷ Zemědělství ale stále zůstává důležitým oborem, neboť na něm závisí zpracovatelská odvětví a je v něm stále zaměstnáno přes 25% obyvatelstva⁷⁸, a to zejména v chudších venkovských oblastech. Zemědělství je v Turecku díky stěžejnímu významu pro zaměstnanost výrazně dotováno ze státního rozpočtu, což mu zajišťuje o to větší význam.

Dřívější výsadní postavení zemědělství, co se týče zaměstnanosti i podílu na celkovém HDP dnes přebraly služby, v nichž pracuje téměř polovina všech obyvatel Turecka a vytváří se díky nim téměř 70% HDP země.⁷⁹ Významnou oblastí služeb je bezesporu také cestovní ruch a na něj napojená široká škála služeb, v první řadě v přímořských letoviscích a poté i v hlavním městě, Istanbulu.

⁷⁶ European Commission: *Turkey 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel, 9.11.2010, str. 40. {COM(2010) 660} Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf [cit.9.5.2011]

⁷⁷ Zdroj: Turkstat

⁷⁸ European Commission: *Turkey 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel, 9.11.2010, str. 40. {COM(2010) 660} Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf [cit.9.5.2011]

⁷⁹ European Commission: *Croatia 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel; 9. listopadu 2010; str. 44. {COM(2010) 660} Dostupné z: http://www.mvpei.hr/custompages/static/hrv/files/101110_Izvijesce_o_napretku_HR_za_2010.pdf ⁷⁹ [online] URL: <<http://www.economywatch.com/croatia/industry-sector-industries.html>> ⁷⁹ [online] URL: <<http://www.economywatch.com/croatia/industry-sector-industries.html>> [cit.9.5.2011]

Chorvatsko je díky své menší populaci malou ekonomikou, a proto ani její sektory nehrají v evropském měřítku nějakou zásadnější roli. Ekonomika země je založena na službách a na průmyslové výrobě. Sektor služeb není jen důležitý pro zaměstnanost země, jak vidíme na grafu 1.7., ale dle údajů z roku 2010 tvořil 65,7% HDP.⁸⁰ Největší podíl na tomto čísle má cestovní ruch, jelikož ročně do Chorvatska zavítá 10 milionů obyvatel, což je číslo, které dvojnásobně překračuje počet obyvatel země. Pouze cestovní ruch bez dalších návazných sektorů služeb ročně Chorvatsku přinese 7 mld. EUR.⁸¹

Průmyslová výroba je zastoupena především lodářským, zpracovatelským, chemickým a petrochemickým průmyslem a potravinářstvím. Samozřejmě, že i Chorvatsko díky krizi postihl v roce 2009 silný propad meziroční průmyslové produkce a to ve výši 7%.⁸²

Zemědělství v Chorvatsku má klesající význam a v dnešní době se na HDP země podílí pouhými 5%.⁸³ Důvodem pro tuto skutečnost je především větší zefektivnění zemědělské výroby, nevýhodná struktura zemědělských producentů, kde převládají malé rodinné farmy,⁸⁴ a také zvyšující se výkonnost jiných sektorů.

Při porovnání ekonomických sektorů Turecka a Chorvatska můžeme vidět veliké rozdíly. V Turecku dominuje průmysl ve tvorbě HDP a v zaměstnanosti v zemědělství. V Chorvatsku jsou to služby, které mají nejvyšší význam a váhu. Do budoucna se dá očekávat, že zefektivnění zemědělské výroby, rozvoj vzdělání a hospodářský růst, přispěje v Turecku ke snižování počtu obyvatel zaměstnaných v zemědělství, a že tyto budou přecházet do zbylých sektorů služeb a průmyslu. V Chorvatsku bude s velkou pravděpodobností i nadále nejvýraznější sektor služeb, který svoji pozici bude posilovat. Pro Evropskou unii jsou tyto údaje zajímavé, neboť slibují další rozvoj přímých zahraničních investic a hospodářskou prosperitu.

⁸⁰ [online] URL: <<http://www.economywatch.com/croatia/industry-sector-industries.html>>

⁸¹ [online] URL: <<http://www.economywatch.com/croatia/industry-sector-industries.html>>

⁸² *European Commission: Croatia 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel; 9. listopadu 2010; str. 70. {COM(2010) 660} Dostupné z: <

⁸³ [online] URL: <<http://www.economywatch.com/croatia/industry-sector-industries.html>>

⁸⁴ European Commission; *Croatia – Agriculture and Enlargement*; 2008; str. 2

2. EKONOMICKÝ PŘÍNOS PŘÍSTUPU PRO EVROPSKOU UNII I PRO UCHAZEČSKÉ STÁTY

V této kapitole naší práce se budeme věnovat možným ekonomickým přínosům členství Turecka a Chorvatska pro Evropskou unii a také přínosům, které by mohly vzniknout unijním členstvím samotnému Turecku a Chorvatsku. Vzhledem k naší hypotéze, že v případě Turecka a Chorvatska nejsou ekonomické faktory důvodem, proč stále ještě nebyl dokončen jejich přístupový proces a nestaly se unijním členem, budeme zkoumat, jestli ekonomické přínosy tureckého a chorvatského členství existují. V případě, že přínosy existují a jsou pro Unii zajímavé, bude to potvrzením, že naše hypotéza je správná. Budeme zde také vycházet z poznatků, které jsme učinili v první části, a to komparací důležitých ekonomických parametrů obou zemí a také zjištěnými vlastnostmi jejich ekonomik.

Evropská unie se připravuje na své šesté rozšíření. První dva státy, které získaly oficiální status kandidátských zemí, byly Chorvatsko a Turecko, později se k nim postupně přidala Makedonie, Černá Hora a Island. S výjimkou posledně jmenované země, kterou sužují katastrofální dopady finanční krize skrze tamější bankovní sektor, jsou Chorvatsko a Turecko zřetelně ekonomicky nejsilnějšími z kandidátů, byť ve srovnání s většinou zemí Evropské unie poměrně zaostávají. Je zřejmé, že v případě přistoupení by obě země mohly mít ze členství jak krátkodobý, tak dlouhodobý prospěch. Na druhou stranu mají Turecko i Chorvatsko také v určitých ohledech potenciál, kterým můžou prospět Unii.

Evropská unie se po posledních vlnách rozšiřování v letech 2004 a 2007 dostala na rozcestí, neboť náklady související s integračními vlnami jsou značné, zvláště pak při snaze o zachování společné regionální politiky a zachování principu finanční solidarity. Tento princip spočívá v pomoci vyspělých zemí těm méně silným a má za cíl zvyšovat prospěch celé Unie skrz srovnávání hladiny vyspělosti celého prostředí.⁸⁵ Podívejme se tedy nyní na to, co by integrace těchto Turecka a Chorvatska do Evropské unie přinesla a jestli by byla pro zúčastněné strany prospěšná.

⁸⁵ Duboz, M.-L.; *La politique régionale européenne peut-ellesupporter un nouvel élargissement de l'EU?*; Region et Développement n. 30-2009; str. 60

2.1. Makroekonomické důsledky rozšíření Evropské Unie o Chorvatsko a Turecko

Pro budoucí rozšíření jsou velmi důležité případné makroekonomické důsledky dalšího rozšiřování Evropské unie. V současné době panuje mezi evropskou veřejností nejistota ohledně budoucnosti a ekonomické prosperity Unie jako celku a tato nejistota byla o to více rozdmýchána ekonomickou krizí, která plně propukla v roce 2009. Přitom ještě dlouho před tím, než krize vypukla, začala již být patrná jistá „únavy z integrace“.⁸⁶ Ta bezprostředně souvisí s „únavou z trhu“. Tento stav je způsoben skutečností, že podpora tržního hospodářství je v současnosti výrazně méně široká a méně hluboká v porovnání se situací v osmdesátých letech.⁸⁷

Jednotný evropský trh a jeho podpora u veřejnosti, má zásadní význam pro úspěch integračního procesu, který by však měl být podpořen vizí kladných makroekonomických výsledků, a to pro obě strany - jak pro země přistupující, tak pro Unii jako celek.

Na začátek musíme zopakovat, že proces chorvatského a tureckého přibližování k Evropské unii byl postaven na poněkud odlišných základech, než tomu bylo v případě jiných zemí z postsovětského bloku, které během 90. let obdržely statut přidružených zemí. Díky tomuto privilegii obdržely během několika let statut kandidátské země. Turecko obdrželo přidružovací statut již v roce 1963, a přestože bylo od druhé světové války důvěryhodným evropským spojencem, díky mnoha okolnostem bylo v jednotlivých přístupových vlnách vynecháváno. Chorvatsko započalo svůj proces užších vztahů s Evropskou unií až koncem 90. let, což bylo způsobeno především válečným konfliktem a pozdějším autoritářským vedením země, takže na členství v Evropské unii nedosáhlo.

Při pohledu na ekonomiky Chorvatska a Turecka je na místě se domnívat, že makroekonomické důsledky pro Evropskou unii budou v případě jejich vstupu dosti rozdílné a to díky velkým odlišnostem ve velikosti a v zaměření jejich ekonomik, jak jsme již naznačili v předchozí části. Nyní se zamyslíme nad tím, jaké makroekonomické důsledky by jejich přístup přinesl.

Smlouva o celní unii podepsaná mezi Tureckem a Evropskou unií v roce 1995 určuje rámec komerční politiky země a započala tak zásadní etapu v její liberalizaci a ve významném

⁸⁶ Monti, M.; *Nová strategie pro jednotný trh ve službách evropského hospodářství a společnosti*; 9.května 2010; str. 25

⁸⁷ Monti, M.; *Nová strategie pro jednotný trh ve službách evropského hospodářství a společnosti*; 9.května 2010; str. 25

růstu její ekonomické otevřenosti.⁸⁸ Vstup Turecka do tohoto svazku byl pro zemi užitečný i z důvodů nutnosti splnit některé z podmínek, bez nichž by Unie na tento vstup nepřistoupila. Díky vytvoření opravdového právního základu pro jednotný trh ve smyslu technických norem, duševního vlastnictví, ochraně spotřebitelů atd., se zlepšila funkce trhu a přiblížila se evropským standardům.⁸⁹ V jejím rámci je obsažena většina produktů s výjimkou zemědělských, které si Unie tradičně chrání.

Díky této dlouhodobé spolupráci je skutečností, že Turecko je v mnohých ohledech na vstup lépe připraveno než Bulharsko s Rumunskem při minulém rozšiřování Evropské Unie. Avšak je jasné, že i přes tuto skutečnost by přidružení Turecka bylo mnohem složitějším a komplexnějším problémem.

Přestože má turecká ekonomika zajímavou dynamiku a velký potenciál, jak jsme v předchozích kapitolách ukázali, při přijetí by jeho slabší ekonomika, vzhledem k velikosti země, v určitém časovém období způsobila snížení průměrných ukazatelů ekonomické síly Evropské unie. Zároveň jsou v Turecku regiony, které jsou hluboko pod evropským průměrem a bylo by zapotřebí výrazných investic na to, aby se tento stav změnil. Přijetí tak početné země by dosti rozměnilo ekonomickou výkonnost a v řeci čísel by pak Unie relativně zchudla a zřejmě by tak byly kladeny ještě vyšší požadavky na bohaté země.⁹⁰ Přesné náklady na takovéto přidružení je však těžké odhadovat, jelikož záleží na řadě měnících se faktorů. Důležitá bude dynamika a výkon turecké i evropské ekonomiky, především pak v následném pokrizovém období. V něm bude důležité, aby jednotný trh, který nyní Evropa potřebuje více než kdy jindy,⁹¹ byl posílen a posílena tak mohla být i další evropská integrace. Podstatné budou také změny, které Evropská unie učiní ve své politice soudržnosti, především pak, jaké změny nastanou ve společné regionální a zemědělské politice. Cílem unijní reformy bude snížení finanční náročnosti agrárního sektoru, snížení neadekvátních garancí pro farmáře.⁹² Jelikož tento systém je obtížně udržitelný a neefektivní již dnes, natož pak v případě přijetí

⁸⁸ Gültekin, B.; L'économie Turque entre néo-libéralisme et pesanteur étatique; In: *La Turquie Aujourd'hui*; Universalis; Francie 2004, str. 47

⁸⁹ Gültekin, B.; L'économie Turque entre néo-libéralisme et pesanteur étatique; In: *La Turquie Aujourd'hui*; Universalis; Francie 2004, str. 47 Str.48.

⁹⁰ *Turkey in Europe: More than a promise?*; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, str. 24 [online] Dostupné z: <

http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.14.5.2011]

⁹¹ Monti, M.; *Nová strategie pro jednotný trh ve službách evropského hospodářství a společnosti*; 9.května 2010; str.7

⁹² Kučerová, I.; *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*; Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010, str. 174

Turecka. Tak či onak vzhledem k faktu velikosti turecké ekonomiky, by toto přidružení znamenalo zlom a změnu v dosavadní politice soudržnosti a přiškrcení do dnešních dnů štědré pomoci, které se novým členským zemím dostává.⁹³

Turecko je jednou ze zemí, která je schopna si většinu svých potřeb nerostných surovin pokrýt z vlastních zdrojů. V zemi jsou největší naleziště řady surovin na světě, jako je například bór, zlato, uran, bentonit, mramor a další. Kromě toho má Turecko také dostatečné uhelné zásoby. Co se ropy týče, je země ze svých zdrojů schopná pokrýt cca. 40% domácí spotřeby (dovází především z Ruska), avšak u zemního plynu je to až na výjimky 100% závislost na dovozu (přes 60% z Ruska, 12% z Ázerbájdžánů, 11% z Íránu a dále pak z Nigérie a Alžírka). Turecko bude do budoucna jistě těžit ze své důležitosti jako země, která bude centrem pro další tranzit významných surovin, zejména ropy a zemního plynu ze strategicky důležitých oblastí Ruska, Kaspického moře a Středního východu dále do Evropy.⁹⁴ Po dokončení projektu ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan a plynovodu Baku-Tbilisi-Erzurum je v plánu pro rok 2020 převádět 3-4% světového pohybu ropy a 5-6 světového pohybu ropy.⁹⁵ Tato skutečnost posílí nejen energetickou bezpečnost Evropy, ale v případě přistoupení Turecka do Evropské unie by vysoké příjmy země mohly přinést snazší tureckou integraci.

Dle rozborů bude mít případné turecké přidružení pro Unii malé, ale pozitivní makroekonomické důsledky. Export z unijních zemí do Turecka by měl stoupnout o zhruba 20%. V Turecku se očekává nárůst spotřeby o 4% v důsledku vstupu na vnitřní unijní trh a díky volnému pohybu pracovních sil. Plné zapojení do vnitřního trhu, včetně možnosti exportovat také zemědělskou produkci, na níž jsou i přes členství v celní unii restriktce, slibují další výrazné rozšíření obchodních vztahů mezi Tureckem a Evropskou unií a to v řádu desítek procent.⁹⁶ Pokud by Turecko dále pokračovalo v reformách svých institucí díky změnám plynoucím z unijního členství, můžeme očekávat nárůst spotřeby o dalších 9%, což

⁹³ *Turkey in Europe: More than a promise?*; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, str. 26 [online] Dostupné z:<

http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.14.5.2011]

⁹⁴ Jordan-Constantinescu, N.; *Geopolitics of Energy in the Black Sea Context*; 2007; str. 6

⁹⁵ Yildiz., T.; *Turkey's energy economy and future energy vision*; Turkish Policy Quarterly, volume 9 BNumber 2, str. 17

⁹⁶ *Turkey in Europe: More than a promise?*; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, str. 37 [online] Dostupné z:<

http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.14.5.2011]

by mělo velmi pozitivní vliv na hospodářský rozvoj jak v zemi samotné, tak se dá očekávat, že z toho budou díky přelítí poptávky profitovat také státy Evropské unie.⁹⁷

Po přístupu Chorvatska by Evropská unie absorbovala stát s ekonomikou nepřilíš významné velikosti a s nijak závratně vysokou ekonomickou dynamikou. Dalo by se předpokládat, že by její budoucí vývoj a význam mohl být podobný, jako u srovnatelných ekonomik u předchozí velké rozšiřovací vlny. Chorvatsko je totiž zemí s vysokým podílem služeb, zajímavých příjmů z turistiky a s pouze 4,5 miliony obyvatel. Kvůli této skutečnosti se dá předpokládat, že náklady na přidružení by neměly být vysoké a je zde perspektiva, že s blížícím se unijním členstvím by se mohl zvednout příliv zahraničních investic, především pak do sektoru služeb. Ostatně Chorvatsko má na co navazovat, dle údajů z Evropské banky pro obnovu a rozvoj, se v roce 2007 znovu dostalo a také překonalo své reálné HDP z roku 1980, přičemž vrcholná úroveň byla v roce 1989, kdy dosahovalo 111% toho z let 1980 a 2007.⁹⁸

Chorvatsko od dob války v zemích bývalé Jugoslávie prošlo výraznou proměnou a nezaostává za středoevropskými zeměmi nijak výrazně, pokud nahlížíme perspektivou institucionálního rozvoje. Stejně tak se země přiblížila standardům v Evropské unii v bankovním systému.⁹⁹

Čísla a fakta z poslední doby nám ukazují, že by v Evropské unii po krizovém ekonomickém vývoji mohlo opět nastat růstové období. To nahrává předpokladům, že Chorvatsko by se v Evropské unii nemělo stát outsiderem a mohlo by se postupným růstem vrátit na předválečnou úroveň. Pokud se díváme na výkon jeho ekonomiky v přepočtu HDP na obyvatele, umístilo by se ve skupině 28 zemí, společně s Estonskem, na 22.-23. místě s 64% výší HDP na obyvatele v PPS (za ním sestupně: Polsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko a Bulharsko).¹⁰⁰ Je možné předpokládat, že díky příznivé poloze, díky níž těží z vysokých příjmů z cestovního ruchu a na něj napojených služeb, se v případě začlenění do Evropské unie výrazněji prosadí a přispěje tak ke svému i unijnímu růstu.

⁹⁷ Mooij, R.A.; *Turkish Delight Does Turkey's accession to the EU bring economic benefits?* [online] ; str. 1. [cit.21.4.2011]. Dostupne z: < <http://www.esiweb.org/pdf/turkeynetherlands/CPB%20Turkish%20Delight%20-%20econ%20and%20migration%20implications%20Turkey.pdf> >

⁹⁸ Duboz, M.-L.; *La politique régionale européenne peut-ellesupporter un nouvel élargissement de l'EU?*; Region et Développement n. 30-2009; str. 63

⁹⁹ Mihajlek, D.; *Macroeconomic aspects of Cratia's accession to the European Union*; Institute of Public Finance, 2003, str. 34

¹⁰⁰ Zdroj: Eurostat, rok 2009

Chorvatsko není zdaleka tak důležité pro energetickou soběstačnost Evropské unie, jako tomu je u Turecka. Přestože země není bohatá na nerostné suroviny, podílí se těžarstvím 5% na celkovém HDP. Především díky energetickým surovinám, ropě a zemnímu plynu. Naleziště těchto strategicky důležitých surovin se nacházejí především v regionu kolem řeky Sávy a Drávy a pokrývají u ropy cca. 20% a u zemního plynu 60% domácí spotřeby, však vydrží pouze příštích 30 let.¹⁰¹

Při úvahách o přínosech pro přistupující země i pro Evropskou unii hrají důležitou roli studie, které pojednávaly o rozšířeních v minulosti, především pak o země střední a východní Evropy. Tyto poukázaly na fakt, že díky integraci došlo v nových unijních zemích k ekonomickému rozvoji v rozmezí 1,5% až 7,8% HDP. Pro staré členské země pak tento zisk byl sice nižší, ale přesto kladný, zhruba 0,4% v dlouhodobém horizontu.¹⁰²

V případě Chorvatska by dle našeho názoru mělo dojít k podobnému efektu. Jak jsme popsali v předchozích kapitolách, země je svou velikostí, počtem obyvatelstva, produkcí a průmyslem nastavená tak, že lze očekávat stejný scénář, jako tomu bylo při předchozích integračních vlnách. To znamená, že země se přidruží a díky plné integraci budou profitovat obě dvě strany, tedy jak Chorvatsko tak také staré unijní země. Dá se očekávat, že země bude profitovat především z investic ve službách a to především v cestovním ruchu, bankovním a realitním trhu. Zřejmě se však nedá očekávat, že by se země stala destinací pro velké investiční projekty zahraničních investorů například do průmyslové výroby a to z důvodu nevysoké populace a tím pádem také omezenému vnitřnímu trhu.

V případě Turecka je však takováto predikce složitější a to právě kvůli mnoha odlišnostem, které toto případné přidružení přinese ve všech směrech. Turecko, v dnešní době jako člen celní unie, harmonizovalo s Evropskou unií řadu norem a předpisů a propojení a spolupráce ve výměně zboží je tak ještě výraznější, než tomu bylo v případě zemí střední a východní Evropy u nichž Evropská unie zrušila mnohá cla již v 90. letech. Dále je pak struktura tureckého průmyslu stále odlišná od zemí, které se přidružily v předchozí vlně východního rozšíření, ať už se jedná o míru otevřenosti, průmyslovou strukturu a úroveň

¹⁰¹ Ministerstvo práce a obchodu ČR: [online] URL: <www.mpo.cz/kalendar/download/71796/priloha002.ppt> [cit.14.5.2011]

¹⁰² Mooij, R.A.; *Turkish Delight Does Turkey's accession to the EU bring economic benefits?* [online] ; str. 3. [cit.21.4.2011]. Dostupné z: <<http://www.esiweb.org/pdf/turkeynetherlands/CPB%20Turkish%20Delight%20-%20econ%20and%20migration%20implications%20Turkey.pdf>>

životních podmínek. Tyto rozdíly tak mohou mít logicky vliv na růst vzájemného obchodu či na růst HDP, pokud by se Turecko stalo členskou zemí.

Obecně mohou být makroekonomické důsledky v případě přístupu obou zemí oboustranně prospěšné. Proniknutí zemí do oblasti plně jednotného trhu by při bezkrizovém vývojovém scénáři mělo mít podobně pozitivní následky, jako tomu bylo při vstupu zemí z postkomunistického bloku. Růst přímých zahraničních investic by měl přinést zvýšený růst HDP, mělo by dojít ke zvýšení objemu zahraničního obchodu.¹⁰³ Podobně jako po východním rozšíření se dá očekávat také rozvoj realitního trhu v atraktivních lokalitách a při předpokládaném zlepšeném výkonu ekonomiky také snížená míra nezaměstnanosti a tím pádem také vyšší domácí spotřeba, která roztáčí ekonomický motor ve státě. Rýsující se ekonomický prospěch by znamenal, že Evropská unie je proti přijetí Turecka a Chorvatska z jiných důvodů, nežli ekonomických.

2.2. Důsledky pro ekonomické sektory

V souvislosti s rozšiřováním, existuje u starých členských zemí vždy obava, jestli tento proces neovlivní výrazně jejich ekonomické sektory a jestli se nepřesune v rámci volného pohybu kapitálu výroba a tím pádem nepoklesne HDP a zda také díky tomu nenastane nezaměstnanost. Tyto obavy se opakovaly u všech minulých rozšíření, další vlna rozšíření je však specifická v tom směru, že se v ní plánuje s rozšířením o zemi se 74 miliony obyvatel a do budoucna s předpokládaným velice dynamickým demografickým i ekonomickým rozvojem. V případě Chorvatska jsou tyto obavy o dosti mírnější, což vyplývá jak z velikosti populace, tak také struktury průmyslu, který je silně orientován na služby a především potom na cestovní ruch.

Je otázkou, nakolik by rozšíření o Turecko mělo vliv na stěhování kapitálu ze zemí Evropské unie a v souvislosti s tím také na změny v ekonomických sektorech jednotlivých členských států. Vždyť rozšířením o bývalé země sovětského bloku v letech 2004 a 2007 se Unie rozrostla o zhruba 100 milionů obyvatel a dle studií bylo toto přidružení pro staré

¹⁰³Ott, K.; Croatia and the European Union: Accession as Transformation; In: *Croatia and the European Union: Facing the challenges of negotiations*, vol.3, kapitola 1, Gipa d.o.o., Zagreb; 2005. str. 19

členské země pozitivní a to včetně důsledků pro jejich ekonomické sektory, které dokázaly těžit z poptávek nových trhů.¹⁰⁴ Pokud budeme předpokládat, že podobný scénář by se opakoval i při připojení Turecka, dá se očekávat, že v případě ekonomických sektorů se bude konat následující scénář: tlakem konkurenčního prostředí ze strany Turecka na unijní země dojde v některých odvětvích ke ztrátám.

Bude se však především jednat o průmysl a sektory, které jsou náročné na pracovní sílu a mají nižší přidanou hodnotu. Naopak méně budou touto konkurencí ohroženy obory s vyšší přidanou hodnotou a vyššími nároky na know-how. Na příkladu České republiky a také ostatních středo a východoevropských zemí můžeme vidět, jak průmyslová výroba s nižší přidanou hodnotou po rozšíření, v kombinaci s investičními pobídkami, v rozmezí několika let silně narostla. Levnější pracovní síla a výhodné podmínky byly pro cizí investory velmi motivující, a proto přenesli některé méně náročné druhy výroby ze starých členských států.

V poslední dekádě do Turecka přišla celá řada zahraničních firem a s nimi spojené zahraniční investice. Dá se však očekávat, že v případě skutečného členství by se díky vyšším jistotám, perspektivě a také zhodnocení, investiční plány ještě zvýraznily. Největší zájem je v dnešní době v Turecku mezi investory o průmyslovou výrobu obecně (automobilový, elektrotechnický, strojírenský průmysl), energetiku¹⁰⁵ a do budoucna díky rostoucí a bohatnoucí společnosti se dá očekávat také další nárůst v sektoru služeb. Došlo by tak ke stavu, kdy by se díky odlivu průmyslové výroby z členských zemí jejich ekonomika transformovala, především pak do služeb a také na sofistikovanější průmyslovou výrobu.

Samostatným problémem pak je sektor zemědělství, který v Turecku zaměstnává, i v dnešní době, stále celou jednu čtvrtinu populace a je zřejmé, že jeho konkurence se evropskými zemědělníky obávají. Padnutí restrikcí na dovoz zemědělských produktů, které nyní stále platí při tureckém členství v celní unii, by znamenalo bezesporu výrazný impuls pro evropský trh se zemědělskými produkty. Faktem však je, že turecké zemědělství je stále závislé na silné podpoře státu a subvencích.¹⁰⁶ V Turecku jsou na programu rozsáhlé strukturální reformy, které by měly zemědělství zefektivnit a učinit ho konkurenceschopné, avšak tento poměrně

¹⁰⁴ Aldwin, R.E. - Francois, J.F. - Portes, R.; *The Costs and Benefits of Eastern Enlargement: The Impact on the EU and Central Europe*; str. 25. [online] Dostupné z: <

<http://hei.unige.ch/~baldwin/AcademicPapers/AcademicPaperFiles/EP97.PDF>> [cit.16.5.2011]

¹⁰⁵ Březina, M.; *Turecko: Perspektivní trh, na kterém buďte opatrní*; 4. dubna 2009; Profit.cz; [online] Dostupné z: <<http://www.profit.cz/clanek/tureckoperspektivni-trhna-kterem-budte-opatrní.aspx>> [cit.18.5.2011]

¹⁰⁶ *European Commission: Turkey 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel, 9.11.2010, str. 43. {COM(2010) 660} Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf [cit.9.5.2011]

náročný proces je zatím ještě v počátcích. Tento proces bude také propojen s procesem kompatibility se Společnou zemědělskou politikou Evropské unie, který probíhá v rámci plnění *acquis communautaire*.¹⁰⁷ Dá se však očekávat, že s předpokládaným nárůstem průmyslové výroby, růstu sektoru služeb a také zefektivňování zemědělství, půjde tento sektor v Turecku cestou snižování zaměstnanosti a přecházení pracovníků do jiných sektorů. Vyspělému zemědělskému sektoru v Evropské unii po očekávaných reformách ve Společné zemědělské politice přinese případné turecké členství další zefektivnění výroby, které tak nepřímo bude pohánět průmysl. Bude tedy spíše záležet na tom, jak se jednotlivé členské země na toto rozšíření připraví, jak budou podporovat vědu a zavádění nových technologií a postupů, rozšiřování výroby s vysokým know-how a jestli dokáží pro investory vytvořit takové podmínky, aby je v zemi udržely.

V případě chorvatského členství se nedají očekávat dramatické změny a to ani pro zemi samotnou, ani pro Evropskou unii. Nadále se bude posilovat sektor služeb, a jak jsme již zmínili v předchozích kapitolách, bude záviset na schopnosti tamních vlád přilákat více investorů pro průmyslovou výrobu. Vzhledem ke stavu země a její ekonomiky se však nedají očekávat nějaké výrazné sektorové změny pro oba aktéry.

2.3 Důsledky pro trh práce

Důsledky dalšího rozšíření jsou vždy velmi citlivým tématem pro vnitřní politiku členských zemí a politici často podléhají strachu svých voličů ze ztráty pracovních míst a tím pádem také životních jistot. Další z obav je, že nově příchozí pracovníci, kromě obsazení pracovních pozic, sníží mzdy na trhu práce, jelikož jejich poptávka po práci bude natolik silná, a rozdíl mezi mzdami natolik lákavý, že v tržním mechanismu se nechají zaměstnávat za nižší mzdy, než stálí obyvatelé.¹⁰⁸ Existence tohoto pocitu ohrožení by mohla znamenat, že politické elity ze zemí Evropské unie se staví vůči připojení Turecka a Chorvatska vesměs nepříznivě proto, že v něm spatřují ohrožení svých ekonomik. V této podkapitole se podíváme na to, jestli je tato obava oprávněná a jestli se nejedná pouze o politické důvody, které brání unijnímu členství.

¹⁰⁷ Aerni, P.; Agriculture in Turkey – structural change, sustainability and EU-compatibility; in: *Int. J. Agricultural Resources, Governance and Ecology*; Vol. 6; 2007, str. 429

¹⁰⁸ Blanchflower, D.G. et Shadforth, Ch.; Fear unemployment and migration; *The Economic Journal* 119; 2009; Blackwell Publishing; str. 181

Turecko, které je se svými téměř 74 milióny obyvateli obrem proti 4,5 milionovému Chorvatsku, budí velké vášně. Tento fakt je spojen také se strachem z příchodu občanů s muslimskou vírou, což rozpaky a obavy ještě znásobuje. Země jsou díky rozdílům ve velikosti a hospodářském standardu v dost odlišných rolích. Zatímco v případě Chorvatska se dá očekávat podobný průběh jako u minulého rozšíření, tedy relativně velmi malou migraci, v případě Turecka je situace do budoucna o dost obtížněji odhadnutelná.

Zkušenosti z Řecka, Portugalska a Španělska, které se staly členy tehdejšího Evropského hospodářského společenství¹⁰⁹ nám však ukazují, že úspěšná integrace doprovázená ekonomickým růstem a efektivní implementací reforem snižuje také migrační tlaky.¹¹⁰ Stejně tak i po východním rozšíření v roce 2004 a 2007 nenastala žádná dramatická migrační vlna, která by narušila sociální podmínky v jednotlivých členských zemích, byť se na tomto faktu jistě zčásti projevila skutečnost, že různé státy Evropské unie si vynutily omezení volného pohybu pracovního trhu na různě dlouhá přechodná období. Většina se zavázala pracovní trhy liberalizovat do roku 2009, jedině Německo a Rakousko požádali o ochranu svého pracovního trhu až do roku 2011.¹¹¹ Je více než pravděpodobné, že podobný režim bude platit i v další rozšiřovací vlně, zvláště pak v případě přistoupení Turecka.

Jedním z největších strašáků tureckého členství v Evropské unii je obava, že v případě dokončení integrace se v Turecku zvedne migrační vlna, která se usídlí v evropských zemích. Dle údajů z roku 2004 se, i přes současnou restriktivní politiku, z Turecka do starých členských zemí ročně přestěhovalo 35.000 Turků. Tato statistika pak nahrává teoriím, že pouze silné Turecko, možná i jako člen Evropské unie, bude schopné nabízet svému obyvatelstvu výhled slušného života a perspektivy ve vlastní zemi a tím se zamezí zavalení domácích pracovních trhů imigranty.¹¹² Ekonomický boom, který Turecko v posledních deseti letech zaznamenalo, dal z části těmto teoriím za pravdu a čísla migrantů z Turecka do Evropské unie se opravdu snížila.

Dle odborných studií se předpokládá, že plné členství Turecka v Evropské unii přinese během let 2015 až 2030 migrační vlnu v rozmezí půl až čtyř milionů lidí.¹¹³ Ostatně je zajímavé, že i v Turecku samotném dochází k velkým migračním vlnám a to především

¹⁰⁹ Řecko se stalo členem EHS v roce 1981, Španělsko a Portugalsko v roce 1986

¹¹⁰ Erzan, R. et Kuzubas, U. et Yildiz, N.; *Growth and Immigration Scenarios for Turkey and the EU*; Centre for European Policy Studies; No. 13; prosinec 2004; str. 13

¹¹¹ Mrnuščík, J. et Minářová, L.; *Volný pohyb pracovních sil v rámci EU*; str. 8

¹¹² Erzan, R. et Kuzubas, U. et Yildiz, N.; *Growth and Immigration Scenarios for Turkey and the EU*; Centre for European Policy Studies; No. 13; prosinec 2004; str. 11

¹¹³ Turan, G.; *The labor market impact of turkish emigration to the EU after full membership*; Tirana, str. 9

z chudších oblastí Východní Anatólie do velkým městských oblastí jako je Istanbul nebo Ankara.¹¹⁴ Dá se tak očekávat, že lidé z chudších oblastí by mohli mít zájem na účasti v případné migrační vlně do Evropské unie.

V současné době žije jen v zemích Evropské unie 3,8 milionů Turků. Nejvíce je tomu tak v zemích, které v minulosti tyto pracovníky přizvaly - tedy v Německu (2,7 milionů), Francii (370 tisíc), Nizozemí (270 tisíc), Rakousku (110 tisíc), či Velké Británii (70 tisíc).¹¹⁵ Tito lidé přišli do Evropy během 60. a 70. let minulého století na pozvání tamních vlád kvůli nedostatku pracovních sil.¹¹⁶ Je odhadováno, že migrace Turků do zemí Evropské unie nebude v budoucnosti rovnoměrná, a že Turci zamíří především do zemí, kde již mají z minulých dekád příbuzenstvo, či kde jsou jejich diaspory. Dle některých výpočtů by 76% turecké imigrace mělo mířit do Německa, 8% do Francie a 4% do Nizozemí.¹¹⁷ To by znamenalo při zmiňované 4 milionové migrační vlně přesun zhruba tří milionů Turků do Německa.

Toto široké rozmezí je závislé na fungování turecké ekonomiky a schopnosti státu vytvořit pro své občany atraktivní prostředí, a to nejen po stránce ekonomické, ale i co se demokracie a kvality života obecně týče. V případě maximální imigrace Turků do zemí Evropské unie by se jednalo pouze o 0,7% přírůstek do oblasti, která by dle odhadů ve 20. letech jedenadvacátého století měla mít 570 milionů obyvatel.¹¹⁸ Skutečná výše tohoto počtu tedy opravdu závisí na úspěších turecké ekonomiky v budoucnu, na poptávce po pracovní síle ze strany zemí Evropské unie i na celé řadě dalších faktorů. Pokud ekonomická situace v Turecku nebude uspokojivá, a bude-li i nadále platit výrazná nerovnost ve výši platů a životní úrovni mezi Tureckem a Evropskou unií, dal by se očekávat výrazný migrační tlak ze strany Turků do vyspělých členských zemí.

¹¹⁴ *Turkey in Europe: More than a promise?*; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, str. 37 [online] Dostupné z:<
http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.18.5.2011]

¹¹⁵ *Turkey in Europe: More than a promise?*; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, str. 18 [online] Dostupné z:<
http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.18.5.2011]

¹¹⁶ *Turkey in Europe: More than a promise?*; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, str. 31 [online] Dostupné z:<
http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.18.5.2011]

¹¹⁷ Turan, G.; *The labor market impact of turkish emigration to the EU after full membership*; Tirana, str. 9

¹¹⁸ Turan, G.; *The labor market impact of turkish emigration to the EU after full membership*; Tirana, str. 4

Občané, kteří by za prací migrovali, by nacházeli uplatnění především v nekvalifikovaných oborech, zatímco původní obyvatelé si budou držet pracovní pozice s vyšší mírou kvalifikace.¹¹⁹ Po pracích s nižší kvalifikací bude i do budoucna vysoká poptávka, jelikož o ně starousedlíci nebudou mít zájem. Tento argument tak hovoří proti obavám Evropanů, že připojením nových zemí budou přicházet o zaměstnání, neboť půjde v první řadě o práce, po nichž je neopětovaná poptávka.

Také Chorvaté jsou národem, který je roztroušený po celém světě. Celkově se za Chorvaty považuje 9 milionů lidí, z toho je zhruba 4,5 milionu v Chorvatsku a druhá polovina v cizině.¹²⁰ Po druhé světové válce následovaly dvě velké emigrační vlny. První byla za Titova režimu a mířila především do německy mluvících zemí, tj. do Německa, Rakouska a Švýcarska. Druhá vlna nastala v období těsně před válečným konfliktem v zemích bývalé Jugoslávie, a zejména poté v jeho průběhu, přičemž tito emigranti mířili, podobně jako Turci, nejčastěji do zemí s již fungující chorvatskou diasporou. Největší chorvatské komunity mimo Chorvatsko jsou jednak již historicky v Bosně a Hercegovině (660.000 lidí) a v USA (420.000 lidí). V zemích Evropské unie jsou nejpočetněji Chorvaté přítomni v Německu (230.000 lidí), Rakousku (150.000 lidí) a ve Slovinsku (35.000 lidí).

V případě blížícího se vstupu Chorvatska a scénáře bezkonfliktního budoucího vývoje na západním Balkáně můžeme očekávat prosperitu, růst zahraničních investic, růst HDP a v souvislosti s tím se dá očekávat také růst mezd, který by zamezil masivnímu množství migrantů z Chorvatska do ostatních zemí Evropské unie, podobně jako jsme tomu byli svědky při předchozích rozšířeních.

Členství v Evropské unii, a s ním spojený předpokládaný ekonomický růst, by naopak mohlo přilákat řadu Chorvatů, kteří dnes pracují v zemích Evropské unie, zejména v Německu, Itálii, Rakousku a Slovinsku, zpět do rodné země, kde mohou využít své nabyté zkušenosti a know-how.¹²¹ Přesto, že je Chorvatsko relativně malou zemí, dají se i u něho očekávat omezení ve volném pohybu pracovních sil, stejně tak, jak tomu bylo u předchozí vlny východního rozšíření.¹²²

¹¹⁹ Turan, G.; *The labor market impact of turkish emigration to the EU after full membership*; Tirana, str. 9

¹²⁰ <http://www.croatia.org/>

¹²¹ Ott, K.; *Croatia and the European Union: Accession as Transformation*; In: *Croatia and the European Union: Facing the challenges of negotiations*, vol.3, kapitola 1, Gipa d.o.o., Zagreb; 2005; str. 13

¹²² Drew, C. et Srisankandarajah, D.; *EU Enlargement in 2007: No Warm Welcome for Labor Migrants*, [online] URL: <<http://www.ippr.org/articles/index.asp?id=2503>>

Dle informací z Evropské unie z února 2009, emigrovalo za prací celkem 1,6 milionů lidí z nových do starých členských zemí.¹²³ Tento počet tvořil pouze 1% celkového práceschopného obyvatelstva původní EU-15. Jediná výjimka platila v případě Irsku, kde se jednalo celkem o 5% tamní populace.¹²⁴ Přitom 1,6 milionů lidí je podle OSN počet lidí v produktivním věku, který Evropa potřebuje od dneška do roku 2050 ročně k zachování své populace.¹²⁵ Při východním rozšíření se staré členské země bály masivního nárůstu migrantů, který se však nakonec nekonal a pokud ano, bylo to především na pozice, které původní obyvatelé nechtěli vykonávat, jako např. v případě polské imigrace do Velké Británie.¹²⁶ Je na místě se domnívat, že v případě připojení Chorvatska by se mohl opakovat stejný scénář, tedy velice mírná migrace.

Vzhledem k populační nevyrovnanosti námi zkoumaných zemí je jasné, že v otázce důsledků na trh práce je hlavní pozornost Unie upřena na Turecko. Chorvatsko svou 4,5 milionovou populací, nepředstavuje pro Evropu riziko masového přílivu pracovníků. Jiná je situace v případě Turecka, které je populačně silné a mladé, a občané by případně přistoupení do Evropské unie byli motivováni k pracovní migraci z důvodů velkého rozdílu ve mzdách. Je také nutné připomenout, že Turci mají s migrací za prací díky minulosti velké zkušenosti a stejně jako mají komunity v Evropě, které by v jejich rozhodnutí mohly hrát významnou roli.

Míru případné migrace je však opravdu těžké odhadnout. Záleží na celé řadě faktorů. Především je nutné zmínit: demografický vývoj v Turecku a v Evropské unii, ekonomickou situaci a především pak vývoj mezd v turecké ekonomice, vyhlídky na zaměstnanost a ekonomické možnosti v zemi, stav a dynamiku globální ekonomiky, s ní související potřeba cizích pracovních sil v zemích Evropské unie a v neposlední řadě také vývoj společné imigrační politiky.¹²⁷ Dá se však očekávat, že unijní země by použily pro ochranu svého pracovního trhu stejný nástroj, tedy restrikce ve volném pohybu pracovních sil, jako to bylo u východního rozšíření. Tímto řešením by se dalo předejít riziku velké migrační vlny.

¹²³ Turan, G.; *The labor market impact of turkish emigration to the EU after full membership*; Tirana, str. 7

¹²⁴ [online] URL: <http://ec.europa.eu/economy_finance/een/013/article_8879_en.htm>

¹²⁵ Lorant, K.; *The demographic challenge in Europe*; Brusel; 2005; str. 5

¹²⁶ Drinkwater, S. et Eade, J. et Garapich, M.; *Poles Apart? Eu Enlargement and the Labour Market Outcomes of Immigrants in the UK*; říjen 2006; str. 21

¹²⁷ *Turkey in Europe: More than a promise?*; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, str. 33
[online] Dostupné z:<

http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.18.5.2011]

I v této vlně rozšíření se však můžeme domnívat, že stejně jako při předchozích integračních procesech, dojde ke zvýšení prosperity ve starých i nových členských státech, především pak v nárůstu HDP. Je pravděpodobné, že v přechodné fázi této liberalizace dojde k určitým úpravám a restrukturalizačním procesům, kdy se zvýšením konkurenčního tlaku v určitých odvětvích, může dojít ke ztrátám pracovních míst, avšak mělo by jít pouze o ztráty dočasné. Při akceptaci tohoto závěru je možné říci, že integrací Turecka a Chorvatska neexistují rizika pro pracovní trhy v zemích Unie, a že by tak nebyla narušena jejich ekonomika. I v případě maximální možné migrace ze strany Turků by nešlo o nic dramatického. Unijní země by z této migrace mohly, dle našeho názoru, profitovat, neboť by došlo k doplnění pracovní síly na pozice, které Evropané již nejsou ochotni vykonávat. Tento fakt je podpořen skutečností, že na pracovních trzích je možné pozorovat tzv. „dualizaci“, s ohledem na příjem a pracovní příležitosti, kdy kvalifikovaní a flexibilní zaměstnanci jsou těmi, kteří z integrace benefitují a naopak hůře kvalifikovaní a méně flexibilní zaměstnanci jsou těmi, kteří na pracovním trhu jsou těmi poraženými.¹²⁸ Takže ačkoliv je celkový efekt integrace obecně pozitivní, může jeho distribuce v různých skupinách obyvatelstva, ekonomiky a regionech být dosti nerovnoměrná. Obava z migrace je tedy obavou motivovanou politickými důvody, nikoliv ekonomickými.

¹²⁸ Bertrand, G. et Rood, J.; *Scenarios Europe 2010-2020 Possible Futures for the Union*; 2000; str. 7

3. TEORIE MEZINÁRODNÍCH VZTAHU

Závěrečná část naší práce má za cíl zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, tedy jestli je použitelná spíše teorie neorealismu, či neofunkcionalismu pro vysvětlení přístupového procesu Turecka a Chorvatska? Podotázkou potom je: proč jsou ekonomické faktory upozaděny na úkor jiných aspektů? V této části práce se udeme opírat o poznatky, které jsme získali v předchozích dvou kapitolách, v nichž jsme se seznámili s ekonomickou analýzou obou srovnávaných zemí a s případnými následky, které by pro Evropskou unii představovalo jejich začlenění do unijního spolku. Budeme zde nadále pracovat s naší hypotézou, že ekonomika v situaci přistoupení těchto dvou zemí nehraje až tak významnou roli. Struktura závěrečné kapitoly bude nejdříve spočívat v popisu neekonomických aspektů obou zemí, které negativně ovlivňují jejich přístup. Dále pak představíme obě teorie, tedy neofunkcionalismus a neorealismus, včetně jejich aplikace na Turecko a Chorvatsko. A na závěr pak zodpovíme výzkumné otázky na základě důkazů z předcházející části, kde jsme popisovali ekonomickou připravenost obou zemí, přičemž naším hlavním argumentem bylo, že připravenost obou těchto kandidátských zemí je na stejné úrovni, jako u Bulharska a Turecka, tedy zemí, které již unijními členy několik let jsou.

3.1. Neekonomické aspekty negativně ovlivňující přístup obou zemí do Evropské unie

V této části popíšeme hlavní neekonomické aspekty, které nepříznivě ovlivňují přístup obou zemí do Evropské unie. Budeme se držet naší hypotézy, že Evropská unie neklade tak silný důraz na ekonomické faktory, a proto nebyl do dnešních dnů dokončen jejich přístupový proces a tyto dvě země se nestaly členy Evropské unie. Tato hypotéza se nám ukázala jako pravdivá v první části naší práce. Pokud tedy ekonomické aspekty nejsou těmi, proč Turecko a Chorvatsko zatím do Evropské unie nebyly přijaty, zbývá se zaměřit na aspekty neekonomické, které nepříznivě ovlivňují jejich přístup.

I přes úspěchy plynoucí z ekonomické integrace a rýsující se benefity z budoucí další spolupráce, se dodnes ani Turecko ani Chorvatsko členskou zemí nestalo, jelikož důvody jsou neekonomického charakteru. Turecko má celou řadu neekonomických aspektů, které negativně ovlivňují jeho přístup do Evropské unie. Chorvatské členství již nabírá zřetelné

kontury. Budeme se proto věnovat těm aspektům, které hrály nepříznivou roli v minulosti a již byly uspokojivě vyřešeny.

Zaměříme se na tři hlavní okruhy aspektů, v nichž je viděn problém pro turecké členství v Evropské unii: za první civilizační a společenská odlišnost Turecka v Evropské unii, za druhé velikost země a její větší populace, a za třetí mezinárodní vztahy Turecka a jejich vliv.

S civilizační a společenskou odlišností souvisí orientální charakter Turecka a jeho muslimské náboženství jeho obyvatelstva.¹²⁹ Turecko je sice sekulární, avšak stále to je z velké většiny muslimská země. I přes silné muslimské komunity v řadě zemí Evropské unie by došlo k přístupu státu, který by se brzy stal díky svému demografickému růstu největší zemí Unie. Tato představa by výrazně zatřásla s mocenským postavením jednotlivých zemí, které by najednou musely počítat se zcela novým hráčem. V současné době panují v některých unijních zemích protiimigrantské nálady, které se často dotýkají právě muslimského obyvatelstva, a proto je přistoupení tak velké muslimské země citlivým tématem. Mnozí také tvrdí, že turecká politická kultura se nemůže změnit samotným členstvím v Evropské unii.¹³⁰

Velikost země a její populace výrazně souvisí s prvním aspektem. Především v zemích, které mají silné turecké komunity, existuje obava ze zahlcení pracovního trhu tureckými občany po uvolnění volného pohybu osob. Tomuto tématu jsme se již věnovali v předchozí kapitole a jak jsme, dle předpovědí, ukázali, opravdový počet takovýchto imigrantů je zatím těžké odhadovat, neboť zde existuje mnoho neznámých. Zcela jistě je zde však opět obava o rozdělení moci ze strany tradičních členských zemí v případě přijetí takto populačně silného národa. Turecko je také rozlehlou zemí, jejíž hranice sahají až do neklidné oblasti Blízkého východu. Hranice s Íránem, Irákem a Sýrií. Pokud by tato hranice měla být současně unijní hranicí, představovalo by to v současné době nepochybně silný bezpečnostní problém.

Turecko má v otázce mezinárodních vztahů několik závažných problémů. Jedná se především o záležitosti, které souvisejí s historickým vývojem, tedy: turecko-arménská a

¹²⁹ Arnold, H.; Political Arguments against Turkey's Accession to the European Union; IPG 3/2007; 2007, str. 109

¹³⁰ Arnold, H.; Political Arguments against Turkey's Accession to the European Union; IPG 3/2007; 2007, str. 109

turecko-kyperská otázka. Přestože se vztahy Turecka se sousedními zeměmi trvale zlepšují, bolestivým tematem země zůstává především problém s Kyprem. Kvůli skutečnosti, že Turecko stále blokuje Kypru přístup na svá letiště a přístavy.¹³¹ Na oplátku Kypr, který je člen Evropské unie od roku 2004, blokuje 8 ze 35 přístupových kapitol. A to je jeden z hlavních důvodů, proč se projednávání kapitol usadilo na mrtvém bodě. Jiným příběhem je pak vzrůstající síla Turecka jako silného regionálního hráče. Turecko získává svým ekonomickým rozvojem sílu na vlastní odvážnou zahraniční politiku. Narůstající obchodní spolupráce se zeměmi na východ od jeho hranic je propojena s politickým oteplením vztahů se zeměmi jako je Sýrie a Írán. Tento stav je alarmující pro západní země, které Turecku vyčítají přátelské vztahy s režimem, který viní z vytváření nebezpečného jaderného programu.¹³²

Situace Chorvatska je dosti odlišná. Evropská komise přijala 9. listopadu 2010 výroční dokument nazvaný Strategie rozšiřování a také tradiční Zprávu o pokroku 2010, tedy dokumenty, v nichž vysvětluje svou politiku rozšiřování EU.¹³³ V části věnující se Chorvatsku je zmíněno, že: „jednání s Chorvatskem vstoupila do poslední fáze, což všem kandidátským zemím ukazuje, že splní-li nezbytné podmínky, může se přistoupení stát skutečností.“¹³⁴ V případě této země je hodnocen velmi pozitivně celkový pokrok směrem ke členství. Kladně je hodnocen především fakt, že Chorvatsko, nacházející se již v závěrečné fázi přístupových jednání, uzavřelo hned 25 kapitol z celkových 35.

V minulosti se Chorvatsko potýkalo především se dvěma velkými komplikacemi, které brzdily integrační proces. Jednalo se o: nespolečnou spolupráci země s Mezinárodním soudním tribunálem pro Bývalou Jugoslávii a spory se členskou zemí Slovinskem o námořní hranici v Piranském zálivu.

Kandidátský status získalo Chorvatsko v roce 2004 s vyhlídkou, že jednání začnou o rok později. Podmínkou pro toto zahájení bylo především pokračování Chorvatska ve spolupráci s Mezinárodním soudním tribunálem v Haagu. Přestože se pak integrační proces dokonce zastavil, neboť země dle ICTY nespolečně pracovala, nakonec se podařilo najít cestu ke spolupráci.

¹³¹ <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/sjednoceni-kypru-se-zda-byt-opet-v-nedohlednu-008181>

¹³² Guzansky, Y.-Lindenstrauss, G.; Turkey and Iran: The Politics of Strange Bedfellows; Strategic Assessment; Volume 14, No.1, Duben 2011; str. 10

¹³³ [online] URL: <http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key_documents/reports_nov_2010_cs.htm>

¹³⁴ EK; Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě – Strategie rozšiřování a hlavní výzvy v obdobích 2010-2011; 9.11.2010; Brusel; str. 3

Velmi důležitým se stalo především zadržení bývalého generála Ante Gotoviny, na nějž byl vydán mezinárodní zatykač již v roce 2001. Po čtyřletém skrývání byl Gotovina v prosinci roku 2005 dopaden a posléze převezen do Haagu, kde s ním byl zahájen proces. Zatykač byl vydán na základě jeho velení operacím chorvatské armády během válečných konfliktů na Balkáně v 90. letech.

Druhým neekonomickým aspektem, který výrazně brzdil přístupová jednání byl spor Chorvatska a členskou zemí Evropské unie, Slovinskem, ohledně přístupu k moři. Tento spor se rozhořel již počátkem 90. let v souvislosti s rozpadem bývalé Jugoslávie a pro Chorvatsko měl mimořádný význam, jelikož Slovinsko blokovalo vstup země do Evropské unie. Problém se týkal nejasného vymezení hranic na pevnině, a s tím souvisejícím nejasnostem ohledně námořní hranice, která leží západně od Istrijského poloostrova, přičemž Slovinsko se obávalo ztráty přímého přístupu k mezinárodním vodám

V červnu 2010 se ve Slovinsku uskutečnilo referendum, v němž jeho obyvatelé vyjádřili souhlas s tím, aby tento územní spor rozhodla mezinárodní arbitráž. Základem bylo, že arbitrážní soud bude složen z mezinárodních odborníků, kteří rozhodnou o skutečném položení hranic mezi těmito dvěma zeměmi a jejich výsledné rozhodnutí bude pro obě zúčastněné země závazné. Těsný výsledek hlasování přinesl vyjádření 51,5% Slovinců, aby se k řešení došlo kompromisní řešením, tedy jednáním.¹³⁵ Tento postoj slovinských voličů byl také velmi kladně hodnocen Evropskou komisí, která vývoj v této otázce označila jako: „průlom v dlouholetých dvoustranných sporech mezi Slovinskem a Chorvatskem.“¹³⁶ Tato skutečnost je tak důležitým krokem ke zvýšení šancí Chorvatska na přijetí do Evropské unie již v roce 2012, pokud se jim zdaří dokončit všechny vstupní rozhovory v letošním roce. Slovinsko na základě výsledků referenda již nebude chorvatské vstupní rozhovory blokovat.

Z výčtu neekonomických aspektů obou zemí je patrné, jak výrazně závažnější jsou turecká negativa. V případě Chorvatska šlo o malichernou politiku, kdy domácí politická reprezentace v citlivém poválečném období nechtěla spolupracovat s mezinárodními orgány na potrestání svých občanů v jugoslávské válce a také ve sporu o úzké hraniční pásmo se Slovinskem. V případě Turecka však jde o mnohem závažnější aspekty. Ať se jedná o jednu zemi v minulosti, či jednu v současnosti, stále platí, že zde výhradně dominují politické a

¹³⁵ [online] URL: <<http://www.euractiv.com/en/enlargement/slovenian-vote-clears-croatia-s-main-obstacle-eu-accession-news-494916>> [cit.16.5.2011]

¹³⁶ EK; Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě – Strategie rozšiřování a hlavní výzvy v obdobích 2010-2011; 9.11.2010; Brusel; str. 3

mocenské důvody, které bránily jejich přístupu do Evropské unie. V pokračování této kapitoly se na problematické neekonomické aspekty, které negativně ovlivnili, či ovlivňují přístup obou zemí do Evropské unie, podíváme přes teoretický náhled.

3.2. Neofunkcionalismus

Tato teorie byla prakticky až do 70. let minulého století oficiální teorií evropské integrace. Období její nejsilnější aplikace byla pevně spjata s prvními kroky ve sjednocování Evropy. Neofunkcionalismus je postaven na předpokladu potřeby srovnatelné ekonomické úrovně a sdílené historické zkušenosti jako podmínky integrace. Zásadní integrační funkci zde má tzv. „spill-over“ efekt, neboli přelévání. Tento výraz vyjadřuje samovolné a plynulé rozšiřování integračního procesu a to pronikáním integrace z jedné oblasti do druhé. Tímto přeléváním dochází k propojování jednotlivých oblastí, neboť se obohacují a co vede ke zvyšování množství benefitů, které jsou s integrací spojeny.¹³⁷ Integrace začíná v malém počtu sektorů a postupně postupuje (přelévá se) do dalších.

Hlavními aktéry integrace jsou elity, tedy představitelé podnikatelských svazů, odborů, byrokracie, či politici. Důležité postavení zde mají také supranacionální aktéři, které si společenství vytvoří – v případě institucí Evropské unie to jsou Evropský soudní dvůr, Evropská komise a Evropský parlament. Tito aktéři jsou motorem integrace. Zkoumají se jednání, názory a postoje elit k integračním myšlenkám.

Teorie neofunkcionalismu staví na propojení funkcionalismu s transakcionalismem, ale objevují se zde i federalistické prvky.¹³⁸ Jak bylo zmíněno, šlo o oficiální teorii evropské integrace, což znamená, že teorie čerpala ze zkušeností z činnosti Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO). Tato organizace fungovala na principu společného trhu se strategickými komoditami v poválečné době. Mezi jednotlivými členskými a přidruženými státy došlo ke zrušení cel a vývozních kvót, uvolnil se také pohyb určitých pracovních sil, odstraněny byly státní subvence a došlo ke sjednocení cen.¹³⁹ Šlo tedy o základy dalších evropských integrací. Tato integrace přispěla k benefitům, které bylo možné nalézt ve všech oblastech, ať už ekonomických, politických, či sociálních.

¹³⁷ Fiala, P., Pitrová, M. (2003): *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury., str. 16

¹³⁸ Drulák, P.; *Teorie mezinárodních vztahů*; Praha; Portál; 2003; str. 82

¹³⁹ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/e/evropske-spolecenstvi-uhli-a-oceli-esuo/1000697/6299/>

Pro postupování v integraci je třeba některých základních podmínek, a pokud tyto nejsou splněny, způsobuje to problém. Tímto argumentem neofunkcionalisté vysvětlují, proč byl proces regionální integrace tak odlišný v západní Evropě oproti jiným oblastem. Ernst Haas, který teoretický model neofunkcionalismu rozpracoval především, tyto podmínky identifikuje jako pluralitní sociální struktury, důraz na ekonomický rozvoj a společné ideologické vzory. Ekonomický rozvoj je důležitý, neboť neofunkcionalismus předpovídá, že integrace začíná s ekonomickou integrací, zatímco politický pluralismus umožňuje, aby fungovaly rozmanité politické a zájmové skupiny, které však i přes svou rozmanitost budou loajální vůči centru. Kromě toho je pro neofunkcionalismus důležité, aby úkoly svěřené organizaci měly expanzivní podobu, která zajistí, aby mohlo dojít k přelévání.¹⁴⁰

Neofunkcionalismus tvrdí, že pokud budou propojeny trhy, a mezi jednotlivými zeměmi bude fungovat obchodní spolupráce, bude to přínosem pro hospodářskou kooperaci, prosperitu a v neposlední řadě také pro mír mezi zeměmi, které se tohoto propojení budou účastnit. Myšlenka byla, že touto spoluprací se integrace uchytí do všech pater společnosti a oborů a tím se zajistí mír a prosperita. Některé otázky jsou hůře prosaditelné, než-li jiné, proto má neofunkcionalismus myšlenku, že kooperací v méně kontroverzních oborech a otázkách se přispěje k tomu, že se poté integrace přelije do oblastí politicky hůře průchodných a tím se integrační proces ještě více posílí. V neposlední řadě se tak omezí vliv národních vlád a posílí se nadnárodní vlády, které budou efektivněji řídit země pod sebou a efektivně tak dále řídit proces přelévání.¹⁴¹

3.3. Teorie neorealismu

Neorealistická teorie vznikla na konci 80. let dvacátého století a vychází z bipolární perspektivy světa, která podle neorealistů vytvořila prostor pro bezpečnostní a později ekonomickou a politickou spolupráci mezi evropskými velmocemi. Země jako Německo, Francie a Británie byly v uspořádání před druhou světovou válkou v multipolárním mezinárodním systému často v konfliktu. Kenneth Waltz, otec neorealistické myšlenky, je jednoznačným zastáncem názoru, že politika převládá nad ekonomikou. Jiní přední

¹⁴⁰ Lindberg, L; *The Political Dynamics of European Economic Integration*; Stanford Press; 1963; str. 7-8 (Stanford, CA: Stanford Press).

¹⁴¹ Craig & De Burca, 2003, pp. 5-6; Van Oudenaren, 2005, ss. 23-24

neorealisté však vidí reciprocitu mezi politikou a ekonomikou. Přesto má však v neorealistickém pohledu politika výraznou pozici.

Zásadním tématem a otázkou, které se neorealisté věnují, je bezpečnost,¹⁴² jak jí dosáhnout, jak dosáhnout na moc a udržet ji, přičemž za ústředního aktéra v mezinárodních vztazích považují neorealisté stát. Kladou také důraz na vojenskou bezpečnost, jelikož tvrdí, že politické vztahy mezi státy jsou primárně konfliktní a vnější prostředí států je anarchie.¹⁴³ Rozhodujícím faktorem, který formuje chování států, je struktura mezinárodního systému, přičemž jeho povaha je určena vztahem hlavních velmocí, které rozhodují o světovém dění a také o dění v dané organizaci.¹⁴⁴

Mezinárodní systém je zachováván a udržován rovnováhou mocí mezi jednotlivými státy.¹⁴⁵ Národní charakteristiky jednotlivých států pak jejich zahraniční politiku ovlivňují jen minimálně, jelikož státy jsou si víceméně podobné. To, jakou mají jednotlivé státy moc, pak určuje jejich postavení v mezinárodních vztazích.

Pro jednotlivé státy je důležité, jaké budou jejich absolutní a relativní zisky. Pojem zisk v tomto směru, je třeba chápat spíše jako snahu o maximalizaci moci, či zvyšování mocenské síly, které jednotlivé země dosáhnou spoluprací v určitém systému. Existuje u nich však obava, jestli ostatní státy budou dodržovat pravidla a závazky, ke kterým se zaváží a také, že zisky jiných států naruší rovnováhu systému v jejich neprospěch.

Důležitým prvkem je střet o suverenitu. Ta je nevyhnutelným předpokladem pro platnost neorealistické teorie. Dle ní je stát suverénní za předpokladu, že je výhradním tvůrcem závazných právních aktů, přičemž disponuje kompetencemi, aby vymáhal jejich dodržování. Členstvím v Evropské unii však dochází k omezení této suverenity, jelikož evropské právní akty jsou na území členských zemí závazné a supranacionální jednotky hlídají jejich dodržování (Komise) a mohou je i sankcionovat (Soudní dvůr). Vzhledem k těmto skutečnostem neorealisté připouštějí, že suverenita jednotlivých členských států

¹⁴² Drulák, P.; *Teorie mezinárodních vztahů*; Praha; Portál; 2003; str. 140

¹⁴³ Collard-Wexler, S.; *Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union*; str. 398

¹⁴⁴ Collard-Wexler, S.; *Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union*; str. 398

¹⁴⁵ Collard-Wexler, S.; *Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union*; str. 400

omezena je, což je však v kontradikci s předpokládaným jednáním aktérů, kteří se snaží o zachování bezpečnosti a přežití svépomocí v anarchickém prostředí mezinárodních vztahů.

Dá se však předpokládat, že samotným přenesením rozhodovacích pravomocí do rukou supranacionálních institucí, se země vlivu na rozhodování nezbavují, což je zdůvodněno samotnou skutečností, že k tomuto přenesení pravomocí došlo. V zásadních otázkách dojde ke stanovení podmínky jednomyslnosti, která umožní, aby státům zůstala maximální možnost ovlivňovat rozhodnutí. Jedněmi ze zásadních otázek v Evropské unii jsou právě takové týkající se dalšího rozšiřování. Jde o oblasti, ve kterých si státy chtějí udržet výsadní rozhodovací vliv.

Evropská unie se opírá o vlastní právní základnu a proto může fungovat supranacionalita a evropské právní předpisy jsou nadřazeny těm na území členských států. Avšak neorealisté vidí v tomto případě u států cílený záměr, jako jejich cestu k maximalizaci moci. Dle Thomase Pedersona je Evropská unie místem, kde Francie a Německo společně provádějí kooperativní hegemonii.¹⁴⁶ Jinými slovy, obě země zničené po druhé světové válce vidí v jednotném evropském prostoru svoji šanci na vlastní prosazení, tedy na maximalizaci svého vlivu.

Druhou hlavní linií neorealistů je, že rozšiřování Evropské unie je forma výkonu moci, že díky integraci vznikne soustátí, které bude mít sílu konkurovat ostatním velmocím.¹⁴⁷

3.4. Aplikace teorií neorealismu a neofunkcionalismu na výsledky ekonomických analýz a neekonomických aspektů

„Všichni, kdo ve snaze vypořádat se s hospodářskými výzvami, jež před nás klade Římská smlouva, nedbali na politický rozměr, selhali. Dokud budou (tyto) výzvy řešeny výhradně z hospodářského pohledu, bez ohledu na jejich politickou stránku, dočkáme se – jak se obáváme – opakovaných nezdarů.“¹⁴⁸ Tato citace Paul-Henri Spaaka je důležitá pro

¹⁴⁶ Pederson, T.; *Germany, France, and the Integration of Europe: A Realist*; 1998; Interpretation. Washington, DC: Pinter.; str. 10

¹⁴⁷ O'Brennan, J.; *The Eastern Enlargement of the European Union*; Routledge; 2006; str. 119

¹⁴⁸ Spaak, P.-H.; projev ve Sněmovně reprezentantů, 14. června 1961

pochopení integračního procesu. Hlavní myšlenka této citace je, že v procesu integrace jde vždy o kombinaci politických a ekonomických motivací v otázce členství.

Pokusme se nyní v duchu této myšlenky podívat na integraci Turecka a Chorvatska do Evropské unie. Připomeňme si výsledky naší předcházející analýzy. V první kapitole jsme provedli porovnání klíčových ekonomických indikátorů Turecka a Chorvatska, ke kterým jsme pro ilustraci připojili také Bulharsko a Rumunsko. Dále jsme pak porovnali obchodní vztahy, objem přímých zahraničních investic a ekonomických sektorů námi porovnávaných zemí. Výsledky této komparace byly takové, že se prokázala srovnatelnost daných ekonomik s ekonomikami již unijních členů - Bulharskem a Rumunskem. Z tohoto porovnání nám vyplývá, že Evropská unie v případě Turecka a Chorvatska neklade tak silný důraz na ekonomické faktory, a proto nebyl do dnešních dnů dokončen jejich přístupový proces a země jsou stále mimo Unii. Pokud tedy mají námi zkoumané ekonomiky vyšší úroveň (Chorvatsko) a vyšší perspektivu růstu a potenciálu (Turecko) odhaluje to fakt, že pro Evropskou unii jsou důležitější jiné, neekonomické faktory, kterými vybírá své členy.

Jsou, respektive byly to opravdu neekonomické faktory, které jsou, respektive byly pro evropskou integraci Turecka a Chorvatska zásadní? Pro neofunkcionalismus je důležitý důraz na ekonomický rozvoj a společné ideologické vzory. Zásadní myšlenkou je také, že touto spoluprací se integrace uchytí do všech pater společnosti a oborů. Tvrdí také, že propojením trhů a jednotným trhem mezi nimi, dojde k funkční obchodní spolupráci, která se přelije do oblasti politicky hůře prosaditelné. Ve druhé části naší práce jsme poukázali na to, že ač funguje mezi Tureckem a Chorvatskem a Evropskou unií čilá obchodní spolupráce, jsou zde benefity dalšího růstu všech stran a nehrozí žádné ekonomické nebezpečí, nestačí to na to, aby se obě země staly unijními členy. Tím důvodem tedy byly neekonomické důvody, především pak důvody politické a bezpečnostní.

Jaké je tedy použití neorealismu v kontextu evropského rozšiřování? John Mearsheimer předpovídal, že Evropa, stejně jako velká většina okolního světa, bude po pádu železné opony v roce 1989 a konci bipolárního světa utopena v historii a „půjde zpět do budoucnosti“. Tato budoucnost měla podle jeho teorie nevyhnutelně přinést štěpení Evropy, vyrovnávání moci proti vnímaným ohrožením státní bezpečnosti a také obecně návrat

konfliktů.¹⁴⁹ Nutno dodat, že válečné konflikty v Jugoslávii mohly této pesimistické teorii dát za pravdu. Poté, co se konflikty a násilí na Balkáně vymknulo kontrole, začaly se evropské politické elity strachovat, aby podobně krvavý scénář neproběhl i v jiných částech kontinentu. Tento strach nebyl neopodstatněný a byl podpořen negativními zkušenostmi, které Evropa nasbírala předtím, než se na více jak čtyři desetiletí zakonzervovala rozdělením na bipolární svět. Zatímco v roce 1989 existovalo v Evropě 27 států, v roce 1992, po rozpadu Sovětského Svazu a Jugoslávie, se jejich počet zvýšil na 42.¹⁵⁰

Je nutné si uvědomit, že na nové mapě Evropy vznikla řada států, u nichž hrozilo nebezpečí válečného konfliktu a to nejen mezistátního, ale také uvnitř daných zemí. Mnoho států vzniklo na základě hranic, které byly vytyčeny po druhé světové válce. Studená válka dle některých názorů přinesla Evropě bezpečnou a stabilní východní hranici. Po jejím konci mělo však tehdejší Evropské hospodářské společenství obavu, že by mohly kromě jugoslávského, vzniknout i další válečné konflikty v bezprostřední blízkosti evropských hranic. Tyto potenciální konflikty by mohly ohrozit její bezpečnost a tím pádem také ekonomický standard členských zemí a životní úroveň obyvatel. Avšak i pro nové státy byla myšlenka evropské integrace zajímavá, jelikož představovala zábranu proti bezpečnostním rizikům, neboť členství znamená ochranu jejich hranic a v souvislosti s tím také bezpečnost a samozřejmě ekonomický profit.

Neorealisté tedy důvody a motivaci nových i starých členů pro další rozšíření vidí ve snaze o zabezpečení Evropy před možnými konflikty. Další důležitou bezpečnostní hrozbou, jsou podle neorealistů nároky Ruska na své bývalé satelity,¹⁵¹ přičemž jejich integrace by takovéto nároky znemožnila.

Rozpad bipolárního světa a vznik nových státních celků tak dle některých názorů přinesl návrat svépomocných postojů těchto nově vzniklých států, přesně dle tradic klasického realistického myšlení. Neorealisté identifikují tyto nové státy jako nové jednotky v pozměněném a stále se měnícím mezinárodním systému, přičemž všechny reagují a jednají na základě rozdělení moci v systému a snaží se zajistit svojí bezpečnost.¹⁵²

¹⁴⁹ O'Brennan, J.; *The Eastern Enlargement of the European Union*; Routledge; 2006; str. 117

¹⁵⁰ O'Brennan, J.; *The Eastern Enlargement of the European Union*; Routledge; 2006; str. 118

¹⁵¹ Collard-Wexler, S.; *Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union*; str. 417

¹⁵² O'Brennan, J.; *The Eastern Enlargement of the European Union*; Routledge; 2006; str. 118

Prvním nosným pohledem neorealistickej perspektivy na integrační proces je ten, že nový evropský systém mezinárodních vztahů, který vznikl po roce 1989 byl vytvořen státy, které skrze něj sledovali své vlastní zájmy v novém geopolitickém klimatu. Byli to státní aktéři, kteří vzali do rukou vztahy mezi novými středoevropskými a východoevropskými zeměmi, a to na bilaterální i multilaterální bázi, přičemž supranacionální instituce plnily pouze přesně vymezené úkoly, které jim byly členskými zeměmi dány.¹⁵³ Hlavní roli potom mají právě silné země jako je Francie a Německo, které skrze tak zvanou společnou politiku prosazují své zájmy.

Podívejme se nyní v této perspektivě na případné členství Turecka. Připomeňme si ještě jednou tři hlavní okruhy aspektů, v nichž je viděn problém pro turecké členství v Evropské unii: za prvé civilizační a společenská odlišnost Turecka v Evropské unii, za druhé velikost země a její populace a za třetí mezinárodní vztahy Turecka a jejich vliv.

Proč je tedy integrační proces Turecka v současné době na samém začátku, když Chorvatsko se již pomalu blíží k plnohodnotnému členství? Důvod je stále stejný, je to obava o vlastní bezpečnost. Dalo by se nyní namítat, že ze strany Turecka, dlouholetého člena NATO žádné podobné nebezpečí nehrozí. Ovšem nebezpečí nemusí mít vždy formu válečného zápolení. V tomto případě je snaha aktérů o maximalizaci svého zapojení v mezinárodní organizaci vedena zájmem neztratit výsadní postavení v evropském spolku a posilovat svůj vliv. Jak jsme již napsali, „V anarchickém prostředí, kde je člověk člověku vlkem se státy sdružují do mezinárodních organizací za účelem získat pro sebe nějaké benefity, nebo alespoň neztratit.“

Stejná situace je nyní v případě Turecka. Započatý proces integrace skončil v situaci, kdy jsou s Tureckem již zahájeny oficiální přístupové rozhovory. Unie si však nyní klade otázku, jestli jsou její jednotliví členové ochotni řešit následky připojení, které pro ně mohou znamenat výraznou ztrátu vlastního vlivu. Přijetím země, která se v blízké budoucnosti stane nejlidnatějším státem Evropy by se narušila moc tradičních leaderů Unie, Německa a Francie, kteří se v současné době staví do role největších kritiků případného vstupu Turecka do Evropské unie. Z úst evropských vrcholných představitelů, například prezidenta Sarkozyho,

¹⁵³ O'Brennan, J.; *The Eastern Enlargement of the European Union*; Routledge; 2006; str. 119-120

můžeme slyšet: "Mám rád Turecko, ale pokud by vstoupilo do EU, znamenalo by to konec politické Evropy,"¹⁵⁴

Celá řada evropských zemí nestojí o dělení se o moc se zemí, která je sice jejich dlouholetým partnerem, ale do budoucna nepanuje úplná jistota, jakým směrem se bude její politika vyvíjet. Turecko bylo v minulých desetiletích vystaveno třem vojenským převratům a negativně zemi poznamenávaly silné ekonomické krize. V minulých letech však v této zemi došlo k rozsáhlým právním reformám, jako je například zrušení trestu smrti, oslabení moci armády, či větší svoboda projevu. I přes tyto pozitivní změny však především klíčové evropské státy mohou nadále cítit pocit nejistoty a kvůli postojům svých voličů budou prosazovat negativní politiku vůči snahám Turecka o vstup do Evropské unie.

Rozlehlost země až na Blízký východ je již seriózní záležitostí, která představuje evidentní bezpečnostní riziko. V současné době se toto riziko hodnotí jako vysoké, jelikož daná oblast je z celé řady důvodů nebezpečná. Jedná se opět o politickou a bezpečnostní otázku, která sehrává zásadní roli v odmítnutí snah Turecka o členství v Evropské unii.

V případě mezinárodních vztahů můžeme vidět podobnou situaci jako u Chorvatů při jejich snaze o obstrukce Mezinárodního soudního tribunálu. Kypr, respektive jeho na jihu ležící řecká část, je od roku 2004 v Evropské unii a spor se členskou zemí znamená znemožnění otevření dalších přístupových kapitol, jejichž splnění je pro získání členství v Evropské unii zpodmíněné.

Jak jsme nyní předestřeli, v případě Turecka se jedná o politické otázky, které brání jeho vstupu do Evropské unie. Některé bude snažší uspokojit, u dalších to bude obtížnější. Nad zemí však stále visí hrozba, že ač dokončí všechny přístupové kapitoly, přesto stále zůstane mimo Unii a bude se muset spokojit s jinou formou spolupráce, například s privilegovaným partnerstvím. "Vstupní rozhovory s Tureckem sice pokračují, ale je to proces, jehož výsledek je otevřený... a můj postoj k privilegovanému partnerství je stejný."¹⁵⁵

¹⁵⁴ [online] URL: <Vstup Turecka do EU by zmařil evropskou integraci>. In: <http://zpravy.ihned.cz/c1-19461380>; [cit.11.5.2011] dne: [cit.11.5.2011]

¹⁵⁵ [online] URL: ČTK; *Merkelová se v Turecku vysloví pro privilegované partnerství*; Euroskop; 25.3.2010.; online: <http://www.euroskop.cz/38/15828/clanek/merkelova-se-v-turecku-vyslovi-pro-privilegovane-partnerstvi/> [cit.16.5.2011]

Pokud mluvíme o východním rozšíření v neorealistické perspektivě, podívejme se na příklad Slovenska a Chorvatska v 90. letech minulého století. Chorvatsko společně se Slovenskem a Srbskem nahlíženo v perspektivě evropského rozšíření jako na „problémový stát“.¹⁵⁶ Postup této trojice směrem k integraci byl pomalejší, než u některých jiných blízkých zemích v oblasti střední a východní Evropy. Zdůvodnění pro rozdílné tempo je takové, že těmto státům se v té době nezdařilo naplnit právě ona politická kritéria, a že tato jsou a zůstávají klíčová pro postup v integraci.¹⁵⁷

Zatímco se Slovensku podařilo splnit kodaňská kritéria v rekordním čase, v prosinci roku 2002 obdrželo oficiální pozvání na vstup do Evropské unie a již 1. května 2004 se stalo členem společně s ostatními zeměmi, Chorvatsko a Srbsko politickým kritériím nedostály. *„Věděli jsme, že tradicí Slovenska je pasivita. Existovalo nebezpečí, že budeme pouze nástrojem velmocí a především Ruska. Že nebudeme mostem mezi východní a západní Evropou, jak tvrdil Vladimír Mečiar, ale že budeme šípem namířeným na srdce Evropy.*

*Obávali jsme se, že Slovensko se stane malým Srbskem ve střední Evropě,*¹⁵⁸ řekl novinář Martin M. Šimečka o pozici Slovenska té doby. Na Slovensku proběhly volby, které rozhodly o pádu Vladimíra Mečiara v roce 1998 a země se vydala na rychlou cestu vstříc Evropské unii a plnila vzorně řadu politických kritérií, především pak v otázce lidských práv, ochraně menšin a svobody slova, tedy těch bodů, které byly unijními zprávami nejvíce kritizovány.

Evropská unie neměla jednoznačně zájem na tom, aby v srdci Evropy fungoval stát, s nímž by musela mít dlouhou hranici na jihu Polska, východě České republiky a severu Maďarska. Bylo by to bezpečnostní riziko a nebylo by to v unijním zájmu. Stejně představovala bezpečnostní riziko perspektiva, že to bude stát, který je v čilém kontaktu s Ruskou federací. Proto byl kvitováno proevropské směřování země po volbách, které postupnými reformami a plněním kritérií členství v rekordním čase stihlo evropské rozšíření a to hned v roce 2004.

Chorvatsko, které mělo v roce 1998 stejnou úroveň hospodářství jako Slovensko v řadě ukazatelů, včetně HDP, se však po konci tudjmanovského režimu nevydalo tou samou cestou jako Slovensko a nedostatečná spolupráce v politických otázkách, především pak ve věci Mezinárodního soudního tribunálu byla příčinou, proč nebylo přijato ani při východním

¹⁵⁶ Field, H.; *Awkward states: Eu enlargement and Slovakia, Croatia and Serbia; Perspectives on European Politics and Society*; Leiden; 2001; str. 124

¹⁵⁷ Field, H.; *Awkward states: Eu enlargement and Slovakia, Croatia and Serbia; Perspectives on European Politics and Society*; Leiden; 2001; str. 124

¹⁵⁸ [online] URL: <http://www.esiweb.org/enlargement/?cat=67#awp:::cat=67> [cit.16.5.2011]

rozšíření v roce 2004, ani v roce 2007. I přes obstojnou ekonomickou úroveň tak rozhodly právě politické otázky, které v očích Evropské unie měly být splněny, ale nestalo se tak.

V případě Chorvatska ozhodly tedy jiné než ekonomické parametry. Snaha o rozšíření v roce 2007 společně se zmíněnými dvěma státy by zřejmě byla v silách Záhřebu, avšak kvůli politickému aspektu, především kvůli odmítání spolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem, bylo chorvatské přidružení pro Evropskou unii neprůchodné. Politické aspekty byly pro Brusel natolik závažné, že ač byla ekonomická připravenost na obstojné úrovni, nedošlo k ní ani při posledním rozšíření v roce 2007. Neofunkcionalismus se svým důrazem na ekonomiku, v tomto případě není vhodný pro vysvětlení, proč Chorvatsko nebylo do Evropské unie přijato, přestože, jak jsme si ukázali, splňovalo ekonomické podmínky a jeho přístup by pro Unii mohl být přínosem a nehrozila by ekonomická rizika.

Důvod byl ten, že Evropská unie chtěla přijmout Chorvatsko plně spolupracující s Mezinárodním soudním tribunálem, aby tento dosáhl spravedlnosti v otázce zločinů, které byly spáchány ve válkách v bývalé Jugoslávii. Tento nekompromisní přístup byl také důležitý proto, aby i ostatní státy viděly a věděly, že je třeba učinit konkrétní kroky a nápravy k tomu, aby mohly mít perspektivu členství, o níž země v celém regionu silně stojí. Dohled a striktní postoj nad plněním povinností Chorvatska při spolupráci s Mezinárodním soudním tribunálem bylo důležité také proto, aby se do budoucna předešlo dalšímu válečnému konfliktu, který by celou oblast uvedl do potíží. Byl zde, ze strany Evropské unie, silný zájem o definitivní sekuritizaci oblasti. Pro neklidnou oblast západního Balkánu je potrestání válečných zločinců podmínkou pro definitivní zacelení válečných ran a pokud by k němu nedošlo, mohl by opět vzniknout válečný konflikt, který by destabilizoval jen region samotný, ale také Evropskou unii, což je perspektiva, kterou chtějí jednotlivé členské země v rámci zajištění vlastní bezpečnosti s jistotou vyloučit. Bylo také třeba ukázat sílu Unie jako celku v tom smyslu, že funguje jako autorita, které je třeba se podvolit.

Z výše uvedeného vyplývá, že nesplněné politické podmínky a existující bezpečnostní rizika byla Evropskou unií vyhodnocena tak, že nebudou s přijetím Chorvatska souhlasit. Až ve chvíli, kdy země plně spolupracovala s Mezinárodním soudním tribunálem, urovnala své hraniční spory se Slovinskem a je na dobré cestě dokončit úspěšně poslední kapitoly, jeví se její přístup mnohem reálněji. Pro Evropskou unii tento postup Chorvatska, stejně jako dříve v případě Slovenska znamenal, že bezpečnostní rizika se snížila, moc Evropské unie se upevnila, stejně jako její autorita, a byl vydán jasný vzkaz dalším kandidátským zemím.

Neorealistický pohled, který je založen na důrazu na bezpečnostní otázky, posilování moci a projevu politické síly tedy dokáže vysvětlit, proč se v předešlých letech Evropská unie k Chorvatsku zachovávala odmítavě, byť splňovalo ekonomické parametry a proč nyní po splnění politických kritérií je připojení země k Unii v závěrečném stádiu. Dle našeho názoru má neofunkcionalistický přístup snížené schopnosti postihnout realitu evropské integrace, jelikož tento se svými východisky není schopen dobře vysvětlit, proč Evropská unie obě země do Evropské unie nepřijala.

U Turecka zatím musíme čekat na vývoj, který bude následovat. Přestože jeho ekonomická připravenost je, dle závěrů naší analýzy předestřené v předchozích kapitolách, na uspokojivé úrovni a v řadě dalších údajů se slibně profiluje, nespěje přidružovací proces prozatím do úspěšného a rychlého konce. Zdůvodnění tohoto dosavadního neúspěchu v duchu neorealistické teorie je, že státy Evropské unie a především dominující tandem Německo a Francie, se obává vstupu Turecka. Vidí v něm riziko pro své mocenské postavení a také pro svoji bezpečnost. Bezpečnost v této souvislosti nelze brát nutně v dimenzi vojenské. Jde právě o v kapitole 3.1. zmíněné aspekty, jako je kulturní odlišnost, či institucionální, která budí pocit bezpečnostního ohrožení u některých unijních zemí. Proto také dochází k vyjádřením, že Turecko je zemí, která se vlastně členem Evropské unie ani stát nemůže a je mu zde otevírána alternativa privilegovaného partnerství, avšak bez unijního členství. Až v situaci, kdy pocit tohoto rizika pomine a toto přidružení nebude vnímáno jako ohrožení bezpečnosti, bude mít opět větší prostor neofunkcionální pohled.

Stejně tak u nynějšího rozšíření je hlavním zájmem aktérů bezpečnost a posílení vlastní moci. Proto dostalo Chorvatsko zelenou k unijnímu vstupu až v době, kdy splnilo požadavky unijních členů na mírovou spolupráci, díky čemuž se posiluje bezpečnost, prosperita a unijní moc. Turecko zatím není zdaleka v situaci Chorvatska. Vzhledem k tomu, že Unie na jeho případné členství nahlíží jako na ohrožení své bezpečnostní situace, moci a politiky, čeká Turecko ještě dlouhá cesta ke členství. Dá se předpokládat, že turecké členství bude reálné, až zmíněná rizika pro Unii pominou, nebo je nebudou dále považovat za důležitá.

Jednání Evropské unie v integračním procesu dokáže neofunkcionalismus vysvětlit až do chvíle, kdy existuje riziko zasažení unijních bezpečnostních zájmů, moci a politiky. V situaci východního rozšíření bylo prioritním zájmem, aby nově vzniklé země po rozpadu

socialistického bloku získaly alternativu existence v Evropské unii a také, aby v Evropě nevznikaly válečné konflikty, podobně jako v Jugoslávii, které by se tak bezprostředně dotýkaly evropské bezpečnosti.

Na naši hlavní výzkumnou otázku tedy odpovídáme, že na vysvětlení přístupového procesu Turecka a Chorvatska je použitelná spíše teorie neorealismu. Z toho plyne, že ekonomické faktory jsou upozaděny na úkor jiných aspektů.

ZÁVĚR

Naše diplomová práce Komparace připravenosti ekonomik Turecka a Chorvatska na vstup do Evropské unie měla za úkol porovnat ekonomiky obou těchto zemí a zodpovědět výzkumné otázky. Hlavní výzkumné otázky, které jsme si na začátku zkoumání položili, byly následující: je použitelná spíše teorie neorealismu, či neofunkcionalismu pro vysvětlení přístupového procesu Turecka a Chorvatska? Je to neorealismus, jehož hlavním zájmem je zajištění bezpečnosti? Anebo je příhodnější neofunkcionalismus, který upřednostňuje integraci, jež přinese prospěch odvíjející se od spolupráce v hospodářské oblasti? Podotázka této práce potom zněla: jestli a proč, jsou ekonomické faktory upozaděny na úkor jiných aspektů při rozhodování o přistoupení kandidátských zemí do Evropské unie? Pracovali jsme s hypotézou, že v případě Turecka a Chorvatska nedává Evropská unie tak silný důraz na ekonomické faktory, a proto stále nebyl dokončen jejich přístupový proces a nestaly se dodnes členy Evropské unie.

Pro zodpovězení našich výzkumných otázek a pro potvrzení, či vyvrácení naší hypotézy jsme v první části provedli komparaci turecké a chorvatské ekonomiky pomocí porovnání jejich klíčových ekonomických indikátorů a také porovnáním obchodních vztahů, objemu přímých zahraničních investic a ekonomických sektorů obou zemí.

Při komparaci klíčových ekonomických indikátorů jsme pro ilustraci zahrnuli do této komparace také ekonomiky Bulharska a Rumunska, tedy zemí, které jsou členy Evropské unie již od roku 2007. Při provedení těchto komparací se ukázalo, že dle většiny srovnávaných ekonomických indikátorů jsou ekonomiky Turecka a Chorvatska na stejné, či lepší, úrovni než ekonomiky Bulharska a Rumunska. Výjimkou je slabší úroveň Chorvatska při porovnání údajů o reálném růstu HDP a vyšší míra inflace Turecka v průměru posledních let. Domníváme se tedy, že v celkovém obraze je patrné, že komparace potvrdila uspokojivou úroveň ekonomik Turecka a Chorvatska pro členství v Evropské unii.

Provedení komparace obchodních vztahů nám ukázalo široké zapojení obou porovnávaných zemí v mezinárodním obchodě a především pak výraznou spolupráci s Evropskou unií. Vzájemná obchodní výměna mezi Unií a Tureckem a Chorvatskem má také vzrůstající trend, příznivý ekonomický dopad a posiluje vzájemné vazby. Evropská unie je pro Chorvatsko klíčovým partnerem a kromě celkového objemu hodnoty exportu a importu se pro Chorvatsko stává stále klíčovějším partnerem. V případě Turecka roste množství

vzájemného obchodu stále výrazným tempem, snižuje se však význam Evropské unie jako klíčového partnera pro turecký obchod. Nicméně tato skutečnost však podle nás svědčí spíše o výrazném růstu turecké ekonomiky a naopak potvrzuje výhodnost případného členství země v Evropské unii. Tyto poznatky nás vedou k potvrzení toho, že turecká i chorvatská ekonomika je v otázce obchodních vztahů připravena na unijní členství.

Z porovnání přímých zahraničních investic vyplývá rozdílné investiční zaměření obou zemí a také objem investic. V případě Turecka se investuje především do průmyslu, v případě Chorvatska do služeb. Tato skutečnost je způsobena převážujícím sektorovým složením ekonomik obou zemí. Rozdílný objem investic je dán především velikostí turecké ekonomiky a velikostí Turecka samotného, v přepočtu objemů investic na obyvatele je větším příjemcem Chorvatsko. Z uvedených údajů vyplývá, že obě země mají potenciál pro získávání investic, zejména pak Turecko, u něhož se v budoucnu dá očekávat dynamický růst.

Srovnání ekonomických sektorů obou zemí nám ukázalo, že v případě Chorvatska je struktura podobná zemím v Evropské unii. V případě Turecka jsme zjistili vysokou míru zaměstnanosti v zemědělství. I přes tuto skutečnost, se však dá očekávat, že předpokládaným růstem ekonomiky by postupně mělo docházet k přecházení pracovních sil do sektorů průmyslu a služeb – podobně jako tomu je v unijních ekonomikách.

Díky srovnání ekonomik Turecka a Chorvatska jsme mohli dospět k závěru, že ekonomická připravenost je na stejné, či lepší úrovni, než ekonomiky dvou dnes již členských zemí, Rumunska a Bulharska. Toto zjištění je tedy potvrzením naší hypotézy, že ekonomické faktory nejsou důvodem, proč stále ještě nebyl dokončen přístupový proces obou zemí.

V další části naší diplomové práce jsme se zaměřili na ekonomické přínosy přístupu námi sledovaných zemí pro Evropskou unii i pro kandidátské státy. Na základě údajů z první kapitoly jsme došli k závěru, že existuje celá řada důvodů, proč by členství bylo pro všechny strany výhodné, a že klady převažují nad zápory, a to v celé řadě ohledů. Chorvatsko by se z pohledu HDP řadilo na 22.-23. místo v Evropské unii, což svědčí o relativně dobré ekonomické úrovni. Turecko by mohlo se svým rozsáhlým trhem, dynamickým růstem a rostoucím obchodem přispět k oživení unijní ekonomiky, podobně, jako se tomu stalo u východního rozšíření. Často zmiňovaná obava z migrační vlny Turků do Evropské unie by dle našich závěrů nemusela být na místě. Naopak je Turecko pro Unii zajímavé do budoucna, kvůli zajištění její energetické bezpečnosti.

Dle závěrů z první a druhé kapitoly se potvrdila naše hypotéza, že Evropská unie v případě Turecka a Chorvatska neklade tak silný důraz na ekonomické faktory, a proto nebyl do dnešních dnů dokončen jejich přístupový proces. K tomuto názoru nás vede skutečnost, že přestože má Turecko i Chorvatsko stejné, či lepší ekonomické parametry než mají Bulharsko a Rumunsko, jsou stále mimo Unii. Ukazuje se tedy, že to jsou především politické otázky, které brání jejich vstupu do Evropské unie. Jak jsme si ve třetí kapitole také ukázali, Chorvatsko se, po splnění politických nároků, které na něj Evropská unie měla, Unii kvapem přiblížilo. Ukazuje se tedy, že pro Evropskou unii jsou důležitější otázky politické, že bezpečnost staví výše, než ekonomické otázky.

Stejně jako při východním rozšiřování, je hlavní motivace unijních zemí. Chtějí si zachovat vlastní bezpečnost a udržet a posílit moc. Při východním rozšíření spočívala jejich motivace v integraci nových členů. Státy Evropské unie motivovaly zejména dvě skutečnosti. První z nich byla snaha o předejití válečného konfliktu na území nově vzniklých států, dle scénáře z bývalé Jugoslávie, tedy v bezprostřední blízkosti unijních hranic a s ním spojené ohrožení Unie. Druhým byla obrana vůči ruskému vlivu v bývalých post-sovětských republikách. Stejný postoj je nyní u integrace Chorvatska, která se blíží rychlými kroky vstříc členství. Naopak v případě Turecka je na jeho integraci do Evropské unie nahlíženo jako na bezpečnostní riziko a převažují tak neekonomické aspekty, které negativně ovlivňují snahy Ankary o členství v Evropské unii.

Pokud tedy chceme zodpovědět naši základní výzkumnou otázku, která z námi vybraných teorií je použitelná, jestli jí je teorie neorealismu, či neofunkcionalismu, volíme první variantu. Neorealismus, který hledí především na otázky politické a otázky bezpečnostní, dle výsledků našeho zkoumání lépe vystihuje podstatu integrace Turecka a Chorvatska a naopak teorie neofunkcionalismu ji vysvětlit nedokáže. Neofunkcionalismus, který připouští důležitost rozvoje integrace na základě ekonomických interakcí mezi aktéry, nedokáže vysvětlit, proč Evropská unie není ochotna přijmout Turecko a Chorvatsko mezi své členy.

Zbývá ještě zodpovědět naši vedlejší otázku, proč jsou ekonomické faktory upozaděny na úkor jiných aspektů? Tuto otázku je nyní potřeba rozdělit do dvou částí. Jak jsme v naší práci popsali, Chorvaté nejdříve museli splnit politické požadavky, které byly pro Evropskou unii důležité z hlediska bezpečnostního. Chorvatsko začalo plně spolupracovat

s Mezinárodním trestním tribunálem a domluvilo se na řešení hraničního sporu se Slovinskem. Chorvatsko tak více méně odstranilo hlavní politické překážky, které mu stály v cestě. V případě Turecka je situace o dost složitější. Jednou z hlavních překážek integrace je skutečnost, že se jedná o muslimskou zemi s početnou populací, která by se při současném demografickém vývoji brzy stala zemí, jež by v Evropské unii měla mít velmi důležité slovo. Tento fakt by však ohrozil politické zájmy současných nejdůležitějších evropských hráčů a proto se tito staví proti vstupu Turecka do Unie.

Přestože obě země zahájily vstupní pohovory současně, je zřejmé, že Chorvatsko bude s největší pravděpodobností do Evropské unie přijato v období několikalet, jelikož splňuje všechna kritéria a ke konci se blíží také jeho přijímání komunitárního práva. U Turecka je však situace jiná, neboť někteří představitelé se nechávají slyšet, že i v případě splnění všech požadavků se země stát členskou zemí nemůže a nabízejí mu místo toho pouze jakousi formu privilegovaného partnerství, která je pro Turecko nepřijatelná. Jak již bylo uvedeno, důvodem proto je právě onen politický rozměr, který, dle našeho pohledu vyplývajícího ze zkoumaných skutečností, rozhoduje a který je pro země Evropské unie důležitější než ekonomické faktory, které jsou upozaděny.

K této tématice jsme našli dostatek literatury, především v primárních zdrojích Evropské unie. Čerpali jsme také z odborných článků, a práci s ekonomickými ukazateli nám výrazně usnadnily zejména portály statistických úřadů Evropské unie (Eurostat), v Turecku (Turkstat) a v Chorvatsku (Crostat).

Domníváme se, že s blížícím se přístupem Chorvatska do Evropské unie a dlouhého období, kdy Turecko bude pouze čekatelem na vstup, se vyčerpává možnost dalšího zpracování tohoto tématu. Pro další výzkum bychom však doporučili porovnat proces projednávání a schvalování přístupových kapitol u jiných kandidátských zemí na západním Balkánu, například Makedonie a Černé Hory. Myslíme si, že takováto komparace by byla přínosná, vzhledem k vzájemně bližší kulturní, dějinné, ekonomické a populační povaze těchto zemí. U těchto států se dá očekávat, že schvalování některých kapitol by mohlo postupovat společně, což by mohlo upozornit na jednotlivé rozdíly mezi zkoumanými zeměmi.

Úplným závěrem bychom chtěli dodat, že věříme, že i přesto, že jsme v této práci porovnávali zdánlivě neporovnatelné země, mělo to svůj smysl a že se nám podařilo dokázat,

že naše hypotéza byla pravdivá. Věříme, že naše práce uspokojivě odpověděla na naše otázky. Stejně tak doufáme, že svůj přínos měla i poslední teoretická část.

Počet slov: 23 231

Počet znaků bez mezer: 133 413

Počet znaků s mezerami: 156 487

SUMMARY

The main objective of this thesis was the comparison of economic preparedness of Turkey and Croatia to join the European Union. This preparedness, we first assessed on the basis of comparison of major economic indicators in Turkey and Croatia with already adopted countries Bulgaria and Romania, which joined the European Union in 2007. Furthermore, we then compared the trade relations, the volume of foreign direct investment and economic sectors of both countries. Based on these findings, we concluded that the economic level of Turkey and Croatia is in the great majority of the same or higher level than the already member states Bulgaria and Romania.

Upon confirmation by the economic readiness of Turkey and Croatia in comparison with the member countries we have approached to the second part where we focused on the economic benefits of membership of Croatia and Turkey in the European Union for the Union itself and also for these two countries. On the macroeconomic implications, implications for economic sectors and the implications for the labor market, we concluded that the membership of Turkey and Croatia would be beneficial for all parties. This finding did confirm our hypothesis that for the European Union in the case of the current integration process of Turkey and Croatia the economic factors are not the reasons why the accession process is still not completed. It also confirmed our assumption that the non-economic factors have to be more important.

In the final chapter, we focused to answer our main research questions: is more applicable the theory of neo-realism, or neo-functionalism for an explanation of the current accession process of Turkey and Croatia? Our sub-question was: why are economic factors taken a back seat to the detriment of other aspects?

Thanks to the conclusions of the first and second chapters, we have come to confirm our hypothesis that economic factors do not play for the European Union in the case of accession process of Turkey and Croatia the main role. After introducing the theory of neo-realism and neo-functionalism and confirming our hypothesis that the importance of economic aspects is limited, we have presented also the non-economic aspects. With examples from the past process of European enlargement we came to the conclusion that for the current integration process of Turkey and Croatia the neorealist theory is more suitable, since the neo-functionalist theory emphasis on the economy. This assumption has been also

confirmed by the accelerated procedure in the process of Croatia's accession to the European Union after it fulfilled the political issues that hindered its entry. Our answer to the main research question therefore is that the theory of neo-functionalism in this case is not suitable to explain the integration process of Turkey and Croatia into the European Union and that it is the theory of neo-realism, with its emphasis on security, power and policy. To answer the sub-question, we believe that the European Union member states prefer at first their security and power interests according to the neo-realist theory.

SEZNAM LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ:

MONOGRAFICKÁ LITERATURA:

Bertrand, G. et Rood, J.; *Scenarios Europe 2010-2020 Possible Futures for the Union*; 2000.

Collard-Wexler, S.; *Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union*.

Evret, D.; *Politique et économie Turque*; Štrasburk Stock; 2003

Kučerová, I.; *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*; Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010

Drulák, P.; *Teorie mezinárodních vztahů*; Praha;Portál; 2003

Fiala, P., Pitrová, M.; *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury; 2000

Field, H.; *Awkward states: Eu enlargement and Slovakia, Croatia and Serbia; Perspectives on European Politics and Society*; Leiden; 2000.

Ginsberg, R.H.; *The European Union in International Politics: Baptism by fire.*; Oxford; Rowman and Littlefield; 2001. ISBN 0-7425-0022-5

Iordan-Constantinescu, N.; *Geopolitics of Energy in the Black Sea Context*; 2007.

Ilgün, E. et Coskun, A.; *Foreign direct investmnt in Bosnia and Herzegovina*; 2009

Lorant, K.; *The demographic challenge in Europe*; Brusel; 2005.

Lintner, V., Mazey, S. (1991): *The European Community: Economic and Political Aspects*. London: MacGraw-Hill.

Lindberg, L.; *The Political Dynamics of European Economic Integration*; Stanford Press; 1963; (Stanford, CA: Stanford Press).

Mihajlek, D.; *Macroeconomic aspects of Croatia's accession to the European Union*; Institute of Public Finance, 2003.

Moravcsik, A.; *Europe without illusions*; Zář 2002.

O'Brennan, J.; *The Eastern Enlargement of the European Union*; Routledge; 2006

O'Donnell, R.; *Europe-the Irish Experience: The new Ireland in the New Europe*; Institute of European Affairs; Dublin; 2000

Pederson, T.; *Germany, France, and the Integration of Europe: A Realist*; 1998; Interpretation. Washington, DC: Pinter.

Samuelson, P. A. et Nordhaus, W.; *Ekonomie*; Praha: Svoboda, 2007.

Tesfa-Youhannes, A.W., Easing Back In: *The Balkans' Re-Introduction to Turkey*; 2011

ČLÁNKY V ODBORNÉ PERIODICKÉ LITERATUŘE:

Aerni, P.; Agriculture in Turkey – structural change, sustainability and EU-compatibility; in: *Int. J. Agricultural Resources, Governance and Ecology*; Vol. 6; 2007

Crespo-Cuaresma, J. et Fidrmuc, J. et Silgoner, M.A.; *On the Road: The Path of Bulgaria, Croatia and Romania to the EU and the Euro*; Europe-Asia studies; vol. 57, no. 7, Zář 2005

Duboz, M.-L.; *La politique régionale européenne peut-elle supporter un nouvel élargissement de l'EU?*; Region et Développement n. 30-2009

Erzan, R. et Kuzubas, U. et Yildiz, N.; *Growth and Immigration Scenarios for Turkey and the EU*; Centre for European Policy Studies; No. 13; prosinec 2004.

Giamouridis, A.; *Only through Enlargement: The New European Myth?*; European Foreign Affairs Review 12; 2007

Gültekin, B.; L'économie Turque entre néo-libéralisme et pesanteur étatique; In: *La Turquie Aujourd'hui*; Universalis; Francie 2004

Ott, K.; Croatia and the European Union: Accession as Transformation; In: *Croatia and the European Union: Facing the challenges of negotiations*, vol.3, kapitola 1, Gipa d.o.o., Zagreb; 2005.

Sambur, B.; *The Great Transformation of Political Islam in Turkey: The Case of Justice and Development Party and Erdogan*; European Journal of Economic and Political Studies, 2009

Yildiz., T.; *Turkey's energy economy and guture energy vision*; Turkish Policy Quarterly, volume 9 BNumber 2.

DOKUMENTY EVROPSKÉ UNIE:

Council of European Union: *Presidency Conclusions*; Brussels European Council; Brusel; 16.-17. prosinec 2004; 16238/1/04 REV 1. [cit.16.5.2011] Dostupne z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf

Evropská komise; *Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě – Strategie rozšiřování a hlavní výzvy v obdobích 2010-2011*; 9.11.2010; Brusel.

Evropská komise. *Evropská unie v České republice*. [online] c2008 [cit. 26. 4. 2011]

Dostupné z : http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_182_cs.htm

European Commission: *Croatia 2010 Progress Report*; Commission staff working document, Brusel; 9. listopadu 2010; str. 21. {COM(2010) 660} Dostupne z: < http://www.mvpei.hr/custompages/static/hrv/files/101110_Izvjescje_o_napretku_HR_za_2010.pdf> [cit.9.5.2011]

European Commission: Turkey 2010 Progress Report; Commission staff working document, Brusel, 9.11.2010, str. 40. {COM(2010) 660} Dostupne z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf [cit.9.5.2011]

Eurostat regional yearbook 2010; Eurostat; 2010, str. 82. ISSN 1830-9674. Dostupne z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-10-001/EN/KS-HA-10-001-EN.PDF>

DALŠÍ ZDROJE:

Baldwin, R.E. et Francois, J.F.; Portes, R.; *The Costs and Benefits of Eastern Enlargement: The Impact on the EU and Central Europe*; [online] Dostupne z: <<http://hei.unige.ch/~baldwin/AcademicPapers/AcademicPaperFiles/EP97.PDF>>

Bandelj, N.; *Embedded Economies: Social Relations as Determinants of Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*; The University of North Carolina Press; Social Forces - Volume 81, Number 2, December 2002 E-ISSN: 1534-7605

Březina, M.; Turecko: *Perspektivní trh, na kterém buďte opatrní*; 4. dubna 2009; Profit.cz; [online] Dostupne z: <<http://www.profit.cz/clanek/tureckoperspektivni-trhna-kterem-budte-opatrn.aspx>> [cit.18.5.2011]

Demianova, V.; *EU Foreign Direct Investment in Croatia and Turkey*; Economy and Finance, Eurostat, Statistics in Focus, 68/2008. Dostupne z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-068/EN/KS-SF-08-068-EN.PDF>

Drew, C. et Sriskandarajah, D.; *EU Enlargement in 2007: No Warm Welcome for Labor Migrants*, [online] URL: <http://www.ippr.org/articles/index.asp?id=2503>

Drinkwater, S. et Eade, J. et Garapich, M.; *Poles Apart? Eu Enlargement and the Labour Market Outcomes of Immigrants in the UK*; říjen 2006.

EU Enlargement Running Out Of Steam?. Political Risk Analysis, listopad 2007

Lejour, A. et Mervar, A. et Verweij, G.; *The Economic Effects of Croatia's Accession to the EU*.

Matthews, O.; *Triumph of the Turks*; Newsweek; 28. listopadu 2009. Dostupne z: <<http://www.newsweek.com/2009/11/27/triumph-of-the-turks.html>> [cit.11.5.2011]

Mooij, R.A.; *Turkish Delight Does Turkey's accession to the EU bring economic benefits?* [online] ; str. 3. [cit.21.4.2011]. Dostupne z: <<http://www.esiweb.org/pdf/turkeynetherlands/CPB%20Turkish%20Delight%20-%20econ%20and%20migration%20implications%20Turkey.pdf>>

Monti, M.; *Nová strategie pro jednotný trh ve službách evropského hospodářství a společnosti*; 9.května 2010

Narli, N; *Turkey and NATO: Changing Geo-Politics and Turkey's role*; [online] www.geocities.com/evrimkurami/natoturkey1.html

Noordzij, T.; *EU Enlargements during and after the Cold War*; University of Groningen; 2010.

Önis, Z. et Bayram, I.E.; *Temporary star or emerging tiger? Turkey's recent economic performance in a global setting*; Istanbul; říjen 2008.

Transition to new turkish lira the tax and accounting perspectives; PriceWaterhouse Coopers; listopad 2004; str. 4. Dostupne z: <http://www.pwc.com/en_TR/tr/assets/ins-sol/publ/ytl_eng.pdf>

Turkey in Europe: More than a promise?; Report of Independent Commission of Turkey; září 2004, [online] Dostupne z:<http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/turkey_2004901/english.pdf> [cit.14.5.2011]

Stojanovič, D.; *Turkey uses economic clout to gain Balkan foothold*; [online] Dostupne z: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/03/14/AR2011031404398.html>>; 14.3.2011. [cit.7.5.2011]

Skudar, A. et Hunya, G.; *The Role of Foreign Direct Investment in Croatian Economy: Final Report*. The Vienna Institute of Economic Studies, září 2006; Vídeň.

Spaak, P.-H.; projev ve Sněmovně reprezentantů, 14. června 1961

Tatari, B.; *Invest where the two continent meet*; Izmir Chamber of Commerce, květen 2008

Ülgen, S. et Zahariadis, Y.; *The Future of Turkish-EU trade relations deepening vs. widening*; in: Turkish Policy Quarterly; Centre for European Policy Studies, EU/Turkey working papers, ISBN 92-9079-516-6 Dostupne z: <<http://www.ceps.be>.>

Zwierzchowski, Jan; Tabeau, Ewa: *The 1992-95 war in Bosnia and Herzegovina: Census-based multiple system estimation of casualtie´s undercount*, Conference Paper for the International Research Workshop on The Global Costs of Conflict; únor 2010

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/analyzy-statistiky/hlavni-makroekonomicke-ukazatele-cr/1000431/49089/>

<http://www.encyclopedia.com/topic/Croatia.aspx>

www.unicef.org/specialsession/how_country/edr_croatia_en.doc

<http://www.esiweb.org/enlargement/?cat=67#awp:::cat=67>

<http://www.invest.gov.tr/en-US/turkey/factsandfigures/Pages/Economy.aspx>

http://www.buyusa.gov/croatia/en/traderegulations.html#_section20

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113370.pdf

http://www.economywatch.com/world_economy/turkey/export-import.html

http://www.economywatch.com/world_economy/turkey/export-import.html

http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/reports_nov_2010_cs.htm

<http://www.euractiv.com/en/enlargement/slovenian-vote-clears-croatia-s-main-obstacle-eu-accession-news-494916>

<http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorsguide/Pages/FDIinTurkey.aspx>

http://zpravy.idnes.cz/usa-zaplately-za-dopadeni-gotoviny-miliony-dolaru-fwv-/zahranicni.asp?c=A061206_162937_zahranicni_ad

ěMinisterstvo práce a obchodu ČR: www.mpo.cz/kalendar/download/71796/priloha002.ppt

Projekt diplomové magisterské práce:

Komparace připravenosti ekonomik Turecka a Chorvatska na vstup do Evropské Unie

Autor: Jan Šlapal

Obor: Mezinárodní vztahy

Ročník: 3.

Konzultant: PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.

Úvod:

Tématem mojí diplomové práce bude porovnání ekonomických parametrů Turecka a Chorvatska v kontextu přistoupení k Evropské Unii. Časové rozmezí, které budu zkoumat, rozdělím do tří etap: před získáním statusu kandidátské země, před zahájením oficiálních přístupových rozhovorů a po zahájení přístupových rozhovorů do dnes.

Proč toto téma?

Položme si otázku: proč právě tyto tři subjekty? Evropská Unie je projekt, který se poměrně úspěšně snaží o propojení ekonomického prostoru mezi členskými státy za účelem využití jejich obchodního potenciálu. Díky ekonomické spolupráci jednotlivých zemí vzniká teritorium, které je jednak odolné vůči nestabilitě, která regiony obou kandidátských zemí v historii tradičně ohrožovala a na druhou stranu jde o strategicky důležité oblasti, které do budoucna skýtají široké možnosti ekonomické spolupráce.

Turecko ani Chorvatsko se zatím nestaly členy Evropské Unie, přičemž u obou z těchto zemí lze vystopovat rozdílná zdůvodnění, proč tomu tak je. Zatímco asociační dohoda mezi Tureckem a Evropskou Unií vstoupila v platnost již v roce 1964, v případě Chorvatska se tak stalo až v roce 2005. I přes tento výrazný časový rozestup drží oba státy tentýž formální status kandidátské země. Je otázkou, zda dosud nedokončený proces přidružení obou zemí není primárně způsoben jinými aspekty, než ekonomickými. V případě Turecka lze za takové aspekty možné považovat otázky spojené například s náboženstvím, rozlohou, či s geopolitickým kontextem. U Chorvatska se jedná zejména o aspekty spojené s nedávnou historií, tedy o následky vojenského konfliktu po rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie. Je možné, že právě tyto neekonomické aspekty, tvoří velkou část argumentů, proč doposud nebyl v případě Turecka a Chorvatska integrační proces úspěšně završen. Můžeme se také ptát, zda by ekonomické aspekty neměly být považovány za nadřazené ostatním, a proto bych se právě jim chtěl ve své práci podrobněji věnovat.

Domnívám se, že je vhodné provést komparaci ekonomik dvou z hlediska evropské integrace specifických zemí, se kterými v tuto chvíli probíhají přístupové rozhovory. Přistoupení Chorvatska otevírá cestu k integraci dalších balkánských zemí, což do budoucna může zabránit etnickým konfliktům, což by mohlo posílit bezpečnost celého regionu. Turecko má významnou strategickou polohu a je mnohými považováno za pomyslný most do oblasti

Blízkého Východu. Oba dva státy jsou dnes již také ve značné míře součástí evropského politického kontextu a velkou zásluhu na tom má čilá ekonomická spolupráce s Evropskou Unií.

Cíl práce:

Nejdříve by bylo možná dobré říci, co náplní a tudíž ani cílem této práce nebude. Je to především hodnocení Turecka a Chorvatska v kontextu jejich celkové připravenosti na vstup do Evropské Unie.

Svou práci bych rád věnoval dvěma zemím, které mají ambice stát se členy Evropské Unii, konkrétně jejich připravenosti v ekonomické oblasti. Domnívám se, že ekonomická připravenost obou zemí je v současné době na srovnatelné úrovni, na jaké bylo Bulharsko a Rumunsko v okamžiku jejich vstupu do struktur Evropské Unie v roce 2007. Předmětem mého zájmu bude utváření ekonomického stavu obou zemí v horizontu let, které ohraničují jejich snahy o vstup do struktur Evropské Unie.

Formulace hypotézy a výzkumná otázka:

Integrace Turecka a Chorvatska do struktur Evropské Unie probíhá již řadu let a stále nebyla úspěšně završena. Dle aktuálního vývoje je možné předvídat, že Chorvatsko se stane členskou zemí v blízké době. Zatímco Turecko bude pravděpodobně ještě jistý čas setrvávat v pozici kandidátské země a můžeme se domnívat, že úspěšné završení kandidatury Turecka není otázkou nejbližších let.

Ekonomiky obou zkoumaných států jsou v současné době (měřeno z hlediska hrubého domácího produktu na obyvatele), dle několika různých institucí (např. Mezinárodní měnový fond, Světová banka) na srovnatelné úrovni, jako Bulharsko, či Rumunsko, tedy země naposledy přistoupiť do struktur Evropské Unie.

Navzdory srovnatelným výsledkům, co se ekonomické připravenosti týče, jsou Turecko a Chorvatsko stále pouze kandidátskými zeměmi. Je tedy na místě se ptát, zda ekonomická připravenost země je hlavní podmínkou pro vstup do Evropské Unie.

Turecko i Chorvatsko jsou na ekonomicky srovnatelné úrovni s již přijatými kandidáty, především pak s Bulharskem a Rumunskem, tedy zeměmi, jež byly přijaty v roce 2007. Pokud tomu tak je, nejsou ekonomické aspekty upozaděny na úkor jiných aspektů?

Pro naši práci bude důležité zkoumat uplatnění teorií neofunkcionalismu a neorealismu v mezinárodních vztazích. Zatímco neofunkcionalismus připouští důležitost možnosti rozvoje integrace na základě ekonomických interakcí mezi aktéry, neorealismus akcentuje zájmy jednotlivých států, jejichž primárním zájmem je zajištění vlastní bezpečnosti. V době, kdy byly formulovány teorie neofunkcionalismu a neorealismu, nebylo v kontextu evropské integrace uvažováno s možností zapojení obou zkoumaných zemí do procesu evropské integrace. Ukazuje se tímto nemožnost přijetí obou zmíněných teorií, jako vhodných přístupů k aktuálním otázkám na poli evropské integrace?

Metoda zpracování tématu:

Tato práce bude komparací dvou případových studií, ekonomik Turecka a Chorvatska a měla by odpovědět na otázku, jaké jsou klíčové proměnné ve vztahu integrace obou zmíněných zemí do Evropské Unie. Zda mají navrch ekonomické aspekty, či zda je integrace obou zemí podmíněná aspekty odlišnými.

Při práci použijeme empiricko-analytický přístup. Empirie v podobě deskripce vývoje stavu dvou ekonomik - Turecka a Chorvatska – bude použita k analýze a formulaci výpovědi o ekonomickém stavu obou kandidátských zemí. Jak již bylo řečeno, budu porovnávat ekonomické parametry obou zemí a důležitým vodítkem pro tuto komparaci pro mě budou jednání ohledně přístupových kapitol. Důležitá bude analýza struktur obou zmíněných ekonomik. Důležitým zdrojem pro použití komparativních analýz budou výroční zprávy Evropské Komise o pokroku těchto dvou kandidátských zemí při snaze o vstup do Evropské Unie.

Na výsledky analýzy bude následně nahlíženo jak prizmatem teorie neofunkcionalismu, tak teorie neorealismu. Takováto aplikace nám naznačí, jak jsou či nejsou obě tyto teorie při zkoumání evropské integrace dnes aktuální, zda se ukazuje ústup jedné či druhé teorie.

Osnova práce:

Úvod

1. Ekonomická analýza obou zemí

1.1 Ekonomický kontext přístupu obou zemí

1.2. Klíčové ekonomické indikátory

1.3. Obchodní vztahy

1.4. Struktura ekonomických sektorů

2. Ekonomický přínos přístupu pro Evropskou Unii i pro uchazečské státy

2.1. Makroekonomické důsledky

2.2. Důsledky pro ekonomické sektory

2.3. Důsledky pro trh práce

2.4. Neekonomické aspekty ovlivňující přístup obou zemí do Evropské Unie

3. Teorie mezinárodních vztahů

3.1. Teorie funkcionalismu

3.2. Teorie neorealismu

3.3. Aplikace výsledků ekonomické analýzy u obou teorií

Závěr

Prameny:

Seznam odborné literatury:

Obecné zdroje:

Encyklopedie moderní historie; Libri; Praha 1998

Lexikon zemí 2003; Fortuna; Praha 2002

Cihelková, E., Vnější ekonomické vztahy Evropské unie, Praha, 2003

Kunešová, H., Cihelková, E., Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy, Praha, 2006

Baar, V., Vnější vztahy Evropské unie, geoeconomické a geopolitické aspekty jejich makroregionální diferenciaci, Ostrava, 2006

Rozehnalová, N., Týč, V., Vnější obchodní vztahy Evropské unie, Brno, 2006

Základní monografická:

Croatia's EU Accession : socio-economic assessment of farm households and policy recommendations; Halle (Saale); 2009

Ott, K.; Croatia accession to the European Union : economic and legal challenges; Institute of Public Finance : Friedrich Ebert Stiftung; Záhřeb; 2003

Tanner, M.; Croatia: A Nation Forged in War; Yale Nota Bene; New Haven; 2001

Barlett, M.; Croatia: Between Europe and the Balkans (Postcommunist States and Nations); Routledge; Londýn; 2003

Miller F. et Fandome A. et McBrewster J.; Accession of Croatia to the European Union; Londýn; 2009

La Turquie aujourd'hui; Universalis; Paříž; 2002

Çelik, Y.; Contemporary Turkish Foreign Policy; Londýn; 2000

Evret, D.; Politique et économie Turque; Stock; Štrasburk 2003

Kramer; H.; EU-kompatibel oder nicht: Zur Debate um die Mitgliedschaft der Türkei in der Europäischen Union; Wissenschaft und Politik; Berlín 2003

Özbudun, E.; Cotemporary Turkish Politics; Lynne Rienner Publishers; Londýn 2000

Turkey and the European Union: An Overview. Ministry of Foreign Affairs, 2001

Seznam dokumentů Evropské unie, Chorvatska a Turecka dostupných na internetu:

Croatia 2008 Progress Report; in: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/croatia_progress_report_en.pdf

Key findings in progress report 2008 Croatia; in:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/keyfindings_croatia_en.pdf

EC: Council Decision of 12 February 2008 on the principles, priorities and conditions contained in the Accession Partnership with Croatia and repealing Decision 2006/145/EC; in: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:042:0051:01:EN:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:042:0051:01:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:042:0051:01:EN:HTML)

Turkey 2008 Progress Report; in: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf

Key findings in progress report 2008 Turkey; in:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/keyfindings_turkey_en.pdf

EC: Council Decision of 18 February 2008 on the principles, priorities and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey and repealing Decision 2006/35/EC; in: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:051:0004:01:EN:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:051:0004:01:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:051:0004:01:EN:HTML)

Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009; in:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/strategy_paper_incl_country_conclu_en.pdf

Fragen im Zusammenhang mit der möglichen Mitgliedschaft der Türkei in der Europäischen Union; in : http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/issues_paper_de.pdf

2004 Regelmäßiger Bericht über die Fortschritte der Türkei auf dem Weg zum Beitritt ; in: http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_de.pdf

Copenhagen Criteria; in: www.europa.eu.int/comm/enlargement/intro/criteria.htm

Seznam internetových zdrojů:

<http://www.delhrv.ec.europa.eu/?lang=en&content=67> – Delegation of the EU to the Republic of Croatia

<http://www.europarl.europa.eu> – Evropský parlament
<http://www.eu-pregovori.hr/default.asp?jezik=2>
http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/croatia/index_en.htm
http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/index_en.htm
<http://www.europa.eu.it/> - stránky Evropské Unie
<http://www.theestimate.com> - publicistický magazín
<http://www.basbakanlig.gov.tr/> - turecká vláda
<http://www.vlada.hr/en> - chorvatská vláda
<http://www.mfa.gov.tr/> - ministerstvo zahraničí Turecka
<http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=1612> – ministerstvo zahraničí Chorvatska
<http://www.tayyip.net/> - osobní stránky současného premiéra Turecka
<http://www.eu.ihned.cz/> - příloha iHNed.cz s EU tématikou
<http://zpravy.idnes.cz/eu.asp> - příloha iDnes.cz s EU tématikou
<http://www.welt.de/> - deník Die Welt
<http://www.iir.cz/> - Ústav Mezinárodních vztahů Praha
<http://www.integrace.cz/> - portál zabývající se integrací do EU
<http://www.nonalaturquie.com> - web reprezentující názory odpůrců vstupu Turecka do EU

Seznam odborných článků:

Kaliterna Lipovčan, Lj. and Prizmić-Larsen, Z., 2006. “Quality of life, life satisfaction and happiness in Croatia in comparison to European countries” in: K. Ott, ed. Croatian accession to the European

Union: the challenges of participation. Záhřeb

Leppee Fraize, P., 2006. “Communicating Europe: the challenge of europeanisation of communication” in: K. Ott, ed. Croatian accession to the European Union: the challenges of participation. Záhřeb

Maršić, T., 2006. “Assessing the negotiation experience: quick accession or good representation” in: K. Ott, ed. Croatian accession to the European Union: the challenges of participation. Záhřeb

Mihaljek, D., 2006. "Health care policy and reform in Croatia: how to see the forest for the trees" in: K. Ott, ed. Croatian accession to the European Union: the challenges of participation. Záhřeb

Bagić, D. and Šalinović, A., 2006. "Analysis of benefits and harms as a factor in citizen support to Croatian accession to the European Union" in: K. Ott, ed. Croatian accession to the European Union:

the challenges of participation. Záhřeb

Boromisa, A.-M. and Samardžija, V., 2006. "Croatia and the Lisabon strategy: convergence towards goals?" in: K. Ott, ed. Croatian accession to the European Union: the challenges of participation. Záhřeb

Questions internationales no. 12; La documentation Française; Paříž břez-en-duben 2005

Amar, L.; Les étapes et les enjeux de la candidature à l'Union européenne

Amiraux, V.; La présance des Turcs en Europe occidentale

Billion, D.; La Turquie, porte de Moyen-Orient

Bockel, A. et Karakaş I.; La réforme constitutionnelle et les droits de l'homme

De Mooij, R.A. et Tang P.J.G.; Four Futures of Europe; CPB Special Publication; The Hague; 2003

Dimaranan, B.V. and R.A. McDougall, 2004, Global Trade Assistance and Protection: The GTAP 6 data base